

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМЕНІ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Данилюк Ігор Юрійович

УДК 94(477): "XVIII": 929: 342.5

ДИСЕРТАЦІЯ

**«НАЦІОНАЛЬНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УСТАНОВ
КУЛЬТУРИ НА ПРИКАРПАТТІ В 1991 – 2018 РР.
(НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ МУЗЕЇВ)»**

Спеціальність: 07.00.01 – історія України

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело
_____ І. Ю. Данилюк

Науковий керівник: Борчук Степан Миколайович,
доктор історичних наук, професор

Львів – 2021

АНОТАЦІЯ

Данилюк І. Ю. Національно-просвітницька діяльність установ культури на Прикарпатті в 1991–2018 рр. (на прикладі роботи музеїв). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 «Історія України» – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут народознавства НАН України. Львів, 2021.

Соціальні та культурні зміни сьогодення змушують переосмислювати місце музею в культурному просторі, переглянути шляхи й форми його роботи. Однією з головних функцій музею з моменту його виникнення як соціокультурного інституту стала просвітницька та виховна робота. Вітчизняні музеї мають великий досвід спілкування з відвідувачем різного віку, але, починаючи з 1980-х років, просвітницька концепція музеїв почала змінюватися.

Світові соціально-економічні і глобальні потрясіння кінця ХХ – початку ХХІ ст. зачіпають і Україну. Наша держава повинна швидко реагувати на виклики сучасного світу. Для того щоб розвиватися у прискореному темпі разом із світом, нашій державі потрібно вирішувати важливі економічні проблеми, які б давали поштовх до розвитку і процвітання.

Важливу нішу у цьому процесі посідає розвиток культури і туристичної галузі, а відповідно дочірною галузю цих структур є розвиток музеєзнавства. Саме музейні установи і структури є однією з основних складових розвитку туризму, а розвиток туристичної галузі сприяє розвитку економіки держави і популяризації її у світі.

У результаті таких потрясінь виникає нагальна потреба у вивченні і дослідженні музейних установ, їхньої діяльності, структури і роботи. Особливо гостро виникла ця проблема на Прикарпатті, яке є туристичною меккою України.

Розвиток музеїв, їхня діяльність і привабливість для туристів є основним елементом розвитку не лише туризму, але і культури краю загалом. З початку 90-х років ХХ ст. Україна активно почала розвивати музеєзнавство як окрему наукову галузь. Івано-Франківщина є регіоном багатим на музейні установи, однак не всі ці заклади є дієвими і цікавими для туристів. Орієнтація України на європейські стандарти, в тому числі і в музейній галузі, вимагає від фахівців глибокого освоєння світового досвіду, осмислення теоретичних засад дослідження і використання пам'яток.

Українське музеєзнавство є невід'ємною складовою світового музейництва. Кожен регіон нашої держави має свої етнографічні особливості розвитку музейництва. Тому, на Прикарпатті проблема вивчення і дослідження музейних установ є особливо актуальною, оскільки саме тут розміщується найбільша кількість різноманітних музеїв, які ще до сьогодні є мало дослідженими і описаними у літературі.

Однак, музеї виступають не лише центрами туризму чи культурної привабливості регіону. Вони, в першу чергу, мають глибоке історичне та змістове наповнення. Оскільки у їхніх фондах зберігається надбання матеріальної, духовної та історичної цінності нашого народу від його становлення і до сьогодення. Наявність музейних установ допомагає мешканцям краю зберігати свою ідентичність, пам'ятати своє коріння і національну приналежність. Тому дослідження і робота цих закладів є надзвичайно важливою на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Дослідження окреслені періодом 1991 р. – початком ХХІ ст. Нижній хронологічний рубіж – 1991 р. пов'язаний із здобуттям незалежності Україною, верхній – зумовлений зміною суспільно-політичного курсу в

державі (2018 р). Іноді дослідження виходить за визначені хронологічні рамки з метою відображення історичних передумов становлення і розвитку музейництва на території краю.

При визначенні наукової методології автор виходив із складності й міждисциплінарності предмета дослідження. Для окреслення дефініції «музейництво» та його складових у роботі використані етнокультурний, структурно-функціональний, соціокультурний, інституційний, суспільно-формаційний (історичний) і системний підходи. Основою роботи слугували принципи історизму та об'єктивності. Для розв'язання конкретних дослідницьких завдань автор залучив комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: хронологічний, історично-порівняльний, історично-типологічний, просторово-порівняльний, історично-правовий, діалектичний, статистичний, польових досліджень (інтерв'ю).

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи зумовлена змістом і сукупністю поставлених завдань та шляхами їх розв'язання. У роботі:

здійснено класифікацію музеїв Івано-Франківської області; описано діяльність музейних установ як наукових закладів; інтеграційний підхід до вивчення музейного руху на тернах Прикарпаття; теоретичний матеріал з музейного розвитку, який сприяє збереженню культурних цінностей в Івано-Франківській області; вивчення диференційованої структури музейного потенціалу регіону; вивчення ролі державної влади та органів місцевого самоврядування у спільному фінансуванні інвестиційних проектів у сфері музейництва.

Матеріали дисертації можуть бути використані в науково-дослідницькій (при підготовці фундаментальних праць з історії та етнографії України, історичного і туристичного краєзнавства, музеєзнавства), навчальній (для підготовки підручників, навчально-методичних посібників), державній (для використання органами державної влади управління та місцевого

самоврядування при вирішенні питань формування та реалізації рекреаційної політики й туристичного потенціалу), громадській (для проведення етнофестивалів, круглих столів із питань розвитку краєзнавства, музейної справи, туризму, екскурсознавства) роботі.

Основні положення дисертаційної роботи висвітлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях, а саме: ІХ Буковинській міжнародній краєзнавчій конференції (грудень 2017 р.); І регіональній конференції «Музеї Калуського регіону» (травень 2018 р.), а також щорічних наукових конференціях викладачів, аспірантів і докторантів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (березень 2016 р.; березень 2017 р.; березень 2018 р.)

***Ключові слова:** музеї, дослідження, Прикарпаття, фондова робота, рекламна діяльність, експозиція, експонати, екскурсії.*

SUMMARY

Danylyuk I.Y National-educational activity of cultural institutions in Prykarpattia in 1991 - 2018 (on the example of museum work). – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Today's social and cultural changes force us to rethink the place of the museum in the cultural space, to reconsider the ways and forms of its work. One of the main functions of the museum since its inception as a socio-cultural institution has been educational work.

Domestic museums have extensive experience in communicating with visitors of all ages, but since the 1980s, the educational concept of museums has begun to change.

World socio-economic and global upheavals of the late XX - early XXI centuries. affect Ukraine as well. Our state must respond quickly to the challenges of the modern world. In order to develop at an accelerated pace together with the world, our state needs to solve important economic problems that would give impetus to development and prosperity.

An important niche in this process is occupied by the development of culture and tourism, and accordingly the daughter branch of these structures is the development of museum studies. Museum institutions and structures are one of the main components of tourism development, and the development of the tourism industry contributes to the development of the state's economy and its promotion in the world.

As a result of such upheavals, there is an urgent need to study and research museum institutions, their activities, structure and work. This problem is especially acute in Prykarpattia, which is a tourist mecca of Ukraine.

The development of museums, their activities and attractiveness for tourists is a key element in the development of not only tourism but also the culture of the region as a whole. Since the early 90's of the twentieth century. Ukraine has begun to actively develop museum studies as a separate scientific field. Ivano-Frankivsk region is a region rich in museum institutions, but not all of these institutions are effective and interesting for tourists.

Ukraine's orientation to European standards, including in the museum field, requires specialists to deeply master world experience, comprehend the theoretical foundations of research and use monuments.

Ukrainian museum studies is an integral part of world museology. Each region of our state has its own ethnographic features of museum development. Therefore, in the Carpathians the problem of studying and researching museum institutions is especially relevant, because it is here that the largest number of various museums are located, which are still little researched and described in the literature.

However, museums are not only centers of tourism or cultural attractiveness of the region. They, first of all, have a deep historical and semantic content. Because in their funds is preserved the property of material, spiritual and historical value of our people from its formation to the present day.

The presence of museum institutions helps the residents of the region to preserve their identity, remember their roots and nationality. Therefore, the research and work of these institutions is extremely important at the present stage of development of our state.

The research outlines the period from 1991 to the beginning of the XXI century. The lower chronological boundary - 1991 is associated with the independence of Ukraine, the upper - due to changes in socio-political course in the country (2018). Sometimes the study goes beyond a certain

chronological framework in order to reflect the historical background of the formation and development of museology in the region.

In determining the scientific methodology, the author proceeded from the complexity and interdisciplinarity of the subject of study. Ethnocultural, structural-functional, socio-cultural, institutional, socio-formational (historical) and systemic approaches are used to outline the definition of “museology” and its components. The work was based on the principles of historicism and objectivity. To solve specific research problems, the author involved a set of general and special research methods: chronological, historical-comparative, historical-typological, spatial-comparative, historical-legal, dialectical, statistical, field research (interviews).

The scientific novelty of the obtained results of the dissertation is due to the content and set of tasks and ways to solve them. In work: the classification of museums of Ivano-Frankivsk region was carried out; describes the activities of museum institutions as scientific institutions; integration approach to the study of museum movement in the Carpathians; theoretical material on museum development, which contributes to the preservation of cultural values in the Ivano-Frankivsk region; study of the differentiated structure of the museum potential of the region; study of the role of state authorities and local governments in the joint financing of investment projects in the field of museums.

The dissertation materials can be used in research (in the preparation of fundamental works on the history and ethnography of Ukraine, historical and tourist local lore, museum studies), educational (for the preparation of textbooks, teaching aids), public (for use by public authorities and local self-government in addressing issues of formation and implementation of recreational policy and tourism potential), public (for ethno-festivals, circle disaster tables on the development of local lore, museum affairs, tourism, sightseeing) work.

The main provisions of the dissertation are covered at international, national and regional conferences, namely: IX Bukovynian International Conference on Local Lore (December 2017); And the regional conference "Museums of the Kaluga region" (May 2018), as well as the annual scientific conferences of teachers, graduate students and doctoral students of Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk (March 2016; March 2017; March 2018)

Keywords: museums, Prykarpattya, stock work, advertising activity, exposition, exhibits, excursions.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Данилюк І. Навчальні музеї Івано-Франківської області. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. Чернівці, 2017. Вип. 25. С. 315–325.
2. Данилюк І. Науково-дослідні або академічні музеї Івано-Франківщини. *Scientific World Journal*. Мінск, 2017. Вип 14. С. 13–19.
3. Данилюк І. Розвиток музейного руху на Прикарпатті упродовж 1991 – 2014 рр.: джерелознавчий аспект. *Схід: аналітично-інформаційний журнал. Історичні науки*. Київ, 2018. № 4. С. 84–88.
4. Данилюк І. Розвиток музейництва на Прикарпатті 1991 – 2013 років у вітчизняній історіографії. *Гілея: науковий вісник*. Дніпро, 2018. № 137. С. 136–142. (Index Copernicus).
5. Данилюк І. Науково-освітні музеї Прикарпаття. *Гілея: науковий вісник*. Дніпро, 2018. № 138. С. 145–152. (Index Copernicus).

Публікації, що додатково відображають результати дослідження:

6. Данилюк І. Фондова робота в музеях Івано-Франківщини. *Соціально-гуманітарний вісник*. Київ, 2018. № 23. С. 93–97.
7. Данилюк І. Експозиційна діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею упродовж 1991–2017 рр. *Матеріали регіональної наукової конференції «Музеї Калуського регіону»*. Калуш, 2018. С. 10–16.

ЗМІСТ

ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1. Стан наукового вивчення, джерела та методологія	16
1.1. Стан наукового опрацювання теми	16
1.2. Джерельна база	30
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження	51
Висновки до розділу 1	66
РОЗДІЛ 2. Особливості провітницької діяльності	69
2.1. Науково-освітні музеї та напрями їх науково-просвітницької роботи	69
2.2. Суспільно-культурні музеїв	100
2.3. Шкільні музеї як приклад національного виховання в закладах освіти	106
Висновки до розділу 2	124
РОЗДІЛ 3. Основні складові національно-просвітницької роботи	127
3.1. Напрями фондової роботи музеїв	127
3.2. Експозиційні пріоритети національно-просвітницької діяльності	141
3.3. Комерційна та фандрайзингова складова як елемент національно-просвітницької роботи	158
Висновки до розділу 3	176
ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
ДОДАТКИ	206

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах глобалізації історія та культура, насамперед культурна пам'ять, постають не лише засобом розвитку людської особистості, формування національних ідентичностей, а й консолідації національно-державних спільнот. Власне інструменталізації минулого через мнемонічні практики влади та громадськості (історичні книги, журнали, і кінофільми, культурні пам'ятки, музейні експозиції, туристично-краєзнавчі експозиції, та інше) допомагає легалізувати творення націй, зберігати пам'ять народу, який тривалий час перебував в умовах бездержавності, зазнав власних демографічних і культурних винищень у ході світових і локальних воєн, репресій тоталітарних і авторитарних влад.

Нова історична парадигма, зокрема російська гібридна війна, гострі українсько-польські історичні дискусії вимагають дієвої праці не лише управлінців і науковців, але й безпосередньо установ культури, зокрема державних і громадських музеїв, які можуть залучитися до міждержавного діалогу, толерації та гармонізації міжнаціональних відносин.

Розвиток музеїв, їхня діяльність і привабливість для населення є основним елементом розвитку не лише туризму, але і культури Прикарпаття загалом. З початку 90-х років ХХ ст. Україна активно почала розвивати музеєзнавство як окрему наукову галузь. Івано-Франківщина є регіоном багатим на музейні установи, однак не всі ці заклади є дієвими та цікавими для туристів. Тому, орієнтація України на європейські стандарти, в тому числі й в музейній галузі, вимагає від фахівців глибокого освоєння світового досвіду, осмислення теоретичних засад дослідження і використання пам'яток.

Українське музеєзнавство є невіддільною складовою світового музейництва. Кожен регіон нашої держави має свої етнографічні особливості розвитку музейництва. Тому на Прикарпатті проблема вивчення культурно-просвітницької діяльності музейних установ є особливо актуальною,

оскільки саме тут розміщено чимало музеїв, дослідження яких потребує узагальнення.

Однак музеї виступають не лише центрами туризму чи культурної привабливості регіону. Вони, в першу чергу, мають глибоке історичне коріння та змістове наповнення, оскільки у їхніх фондах зберігається унікальне надбання матеріальної, духовної та історичної цінності народу від найдавніших часів і до сьогодення. Наявність музейних установ допомагає мешканцям краю зберігати свої ідентичності, досліджувати своє коріння. Тому робота цих закладів є надзвичайно важливою на сучасному етапі розбудови Української держави.

Національно-просвітницька робота закладів культури та музеїв насамперед є вагомим чинником розвитку народності й загалом культури. Оскільки музеї є не лише установами, які зберігають матеріальну історичну пам'ять народу, але в першу чергу не дозволяють народу забути його коріння. На сьогодні цей елемент є доволі важливим, адже саме культурно-просвітницька робота музеїв дозволяє на основі досвіду про минуле будувати майбутнє держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукової теми кафедри туризмознавства і краєзнавства ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»: «Туристичне краєзнавство в системі туризмознавства: теорія, історія, практика, перспективи» (номер державної реєстрації – 0113U007961).

Мета дослідження – розкрити національно-просвітницьку діяльність музеїв в Івано-Франківській області.

Відповідності до поставленої мети, визначено дослідницькі **завдання**:

- зібрати, уніфікувати та проаналізувати джерельну базу дослідження;
- розкрити основні здобутки вітчизняної історіографії з даної проблеми;
- схарактеризувати національно-просвітницьку роботу музеїв;

– проаналізувати основну фондову національно-просвітницьку діяльність;

– узагальнити комерційну працю музеїв Івано-Франківщини;

– акцентувати увагу на модернізації експозиційної роботи.

Об’єкт дослідження – національно-просвітницька робота музейних установ Івано-Франківської області, а **предмет** – процес розвитку музейництва в Івано-Франківській області упродовж 1991 – 2018 рр.

Хронологічні рамки дослідження: 1991 р. – початок ХХІ ст. Нижня межа пов’язана зі здобуттям незалежності Україною, верхня – зумовлена зміною суспільно-політичної ситуації в державі (2018 р.).

Методи дослідження. При визначенні наукової методології автор виходив зі складності й міждисциплінарності предмета дослідження. Серед основних підходів слід виділити: етнокультурний, інституційний, історичний, системний, соціокультурний та структурно-функціональний. Важливими для нас були принципи об’єктивності та історизму. Залучено й комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: діалектичний, інтерв’ювання, історичко-порівняльний, історико-типологічний, історико-правовий, просторово-порівняльний, статистичний, хронологічний.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше:*

– уточнено класифікацію музеїв Івано-Франківської області;

– описано національно-просвітницьку діяльність музейних установ як наукових закладів;

удосконалено:

– інтеграційний підхід до вивчення національно-просвітницької діяльності музеїв на тернах Прикарпаття;

– теоретичний матеріал щодо музейного розвитку, який сприяє виявленню і збереженню культурних цінностей в Івано-Франківській області;

новий рівень розвитку отримали:

– вивчення національно-просвітницького потенціалу закладів культури регіону;

– з'ясування ролі місцевої влади та органів самоврядування у вирішенні фінансової проблематики (інвестиційні проекти) у культурній сфері.

Практичне значення отриманих результатів. Результати й матеріали роботи можна використати при підготовці комплексних праць з історії та етнології України, краєзнавства, музеєзнавства; у навчальному процесі – підготовка підручників та посібників; державними органами влади при плануванні та вирішенні проблем пов'язаних із рекреаційною політикою, та залученням туристів; при проведенні культурно-масових заходів: етнофестивалі, круглі столи, презентації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях, а саме: ІХ Буковинській міжнародній краєзнавчій конференції (грудень 2017 р.); І регіональній конференції «Музеї Калуського регіону» (травень 2018 р.), а також щорічних наукових конференціях викладачів, аспірантів і докторантів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (березень 2016 р.; березень 2017 р.; березень 2018 р.)

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 7 публікаціях, 5 з яких – у наукових фахових часописах, одна – у закордонному виданні.

Структура дисертації зумовлена предметом і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів (дев'ять підрозділів), висновків, списку використаних джерел (329 позицій), 20 додатків. Основний текст дисертації викладений на 174 сторінках, загальний обсяг становить – 232 сторінки.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОГО ВИВЧЕННЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЯ

1.1. Стан наукового опрацювання теми

Історико-культурні засади становлення і розвитку музеєзнавства з часу становлення незалежної України залишилися в орбіті наукових інтересів фахівців різного профілю. Передусім зазначені питання цікавили туризмознавців, водночас окремі аспекти знайшли відображення і в працях суто історичного характеру. У зв'язку із зростанням туристично-рекреаційної привабливості нашої країни, окреслена проблема стає все більш популярною. Застосовуючи хронологічно-проблемний принцип, всю наукову й науково-популярну літературу, у якій розкриваються окремі питання розвитку музейництва в Україні (на прикладах музейних установ Івано-Франківщини), можна розподілити за чотирма тематичними групами. До першої групи входять теоретико-методологічні наукові праці, у яких з'ясовується зміст поняття «музеєзнавство», еволюція його становлення та особливості застосування терміна в сучасній науковій літературі (йдеться як про вітчизняну літературу, так і про зарубіжну). Друга група включає праці, у яких розкриваються історичні етапи розвитку музейництва на Прикарпатті до проголошення незалежності України. Третя група – це наукові студії, що висвітлюють особливості національно-просвітницької діяльності музейництва Івано-Франківщини з 1991 р. до сьогодні. До четвертої групи ходять праці сучасних зарубіжних дослідників, які вивчають національно-просвітницький потенціал музеїв Прикарпаття.

Дослідження першої групи є найбільш комплексно представлені. Згідно з візією одеського науковця М. Орел, етнічний туризм є підвидом пізнавального туризму, спрямованого на ознайомлення з матеріальною і

духовною культурою того чи іншого етносу. Варто вказати, що в цьому визначенні з достатньою повнотою відображена специфіка етнотуризму, адже його основним спонукальним мотивом є прагнення туриста до пізнання культури певного етносу, безвідносно від того, у яких генеалогічних зв'язках із цією спільнотою він перебуває. Суттєвим є вклад науковця у структурування етнотуристичної діяльності, яка передбачає виділення кількох ресурсів етнічного туризму: етнічних артефактів (легенд, пісень, танців, фестивалів, історичних та культурних пам'яток народу), ансамблів етнічних артефактів (мови, звичаїв, музеїв, традиційних ремесел, народних гулянь) та етнічних ландшафтів. За класифікацією авторки, за характером внутрішньої структури вся сукупність перелічених ресурсів може бути розподілена на одиничні, складні й комплексні. Однак, дослідниця не приділяє великої уваги дослідженню окремих етнографічних груп, які населяють територію нашої країни. Особливо опущено проблему дослідження бойків і гуцулів [229].

Інша дослідниця, Ю. Геніна, віділила багато уваги теоретичній і практичній складовим туризму, виокремила стратегії розвитку та фактори підвищення ефективності у цій сфері [183]. Суттєво доповнив науковий дискурс із тематики туризму вчений Н. Топеха [262], у розвідках якого визначено предмет та об'єкт музеєзнавства в системі історичної науки, окреслено загальні схеми використання елементів історико-культурної спадщини в сфері туризму, сформовано поняття пам'ятки історії та культури як екскурсійного об'єкта пізнавального туризму, встановлено його загальні характеристики.

Музей як соціокультурне явище описав дослідник Сурмач О., який відзначив, що музей виконує не лише просвітницьку роль або є місцем для зберігання старовинних речей. А в першу чергу є об'єктом соціальним, який завжди відкритий для відвідувачів і без людей ця установа не є діючою. Також науковець відзначив, що постійна співпраця громади з музейними

установами не лише позитивно впливає на їх розвиток, але і стимулює подальше зростання і покращення. Однак, у своїй праці науковець не наводить конкретних прикладів співпраці населення і музеїв, а це є недоліком у дослідженні розвитку та діяльності музейних установ [254, 255].

Не менш важливими є дослідження і розвідки дослідника Сундеева А., який основну увагу у своїх працях приділяє розвиткові музеєзнавства як теоретичної науки. У працях науковця зібрано матеріал по становленню і розвитку музеєзнавства як окремої галузі науки. Застосування та використання певних термінів, а також їх трактування. Виділяє основні аспекти музейної справи, наводить приклади поділу музейних установ. Описує роботу по формуванні і діяльності фондів, а також роботу експозицій [250, 251, 252, 523].

Топорницька М. у своїх дослідження розглядає діяльність музеїв як невід'ємної частки етнотуризму регіону. Вказує на те, що однією з перспективних віток діяльності музейного закладу є організація та проведення різноманітних етнотуристичних фестивалів та заходів. Відвідуючи такі міроприємства, туристи одночасно і збільшують відвідуваність самих музейних установ. Це не лише збільшить фінансовий потік у музейні заклади, але і одночасно створить їм чудову перспективу розвитку [263].

Російська дослідниця Юрєнєва Т. у своїх працях подає розвиток музеїв як однієї складової розвитку світової культури. Вона підкреслює, що саме ці заклади є одним із важливих чинників, які не лише зберігають старовинні пам'ятки культури, але є відмінними вчителями історії, а також дозволяють відвідувачам доторкнутися до світових шедеврів. Науковець вважає, що створення музею є однією з найцінніших і розумніших вчинків людства, оскільки людина зуміла зберігати надбання попередніх поколінь. А це є надзвичайно важливо для розвитку майбутнього [271, 272].

Не менш важливою є проблема перспективи розвитку музейного закладу. Саме цю думку у своїх дослідження розвиває історик Чупрій Л. він виділяє окремі проблеми у розвитку музейних установ, а саме: недостатнє фінансування з боку держави, а також мала відвідуваність музеїв учнями шкіл регіону. Стверджує про те, що вивчати історію можна лише по книжках, не бачачи наочного матеріалу. Таким чином, дослідник стверджує, що більшість музеїв втрачають своє пряме призначення, однак, він наголошує на тому, що це проблема лише невеличких музейних закладів, які в основному розташовані у селах чи малих містах. Разом з тим Чупрій Л. наводить і приклади перспективного розвитку музеїв. Наголошує на тому, що кожен музейний заклад самостійно повинен заробляти кошти для подальшого свого розвитку [266].

Таким чином, дослідники, які виокремленні у першу групу мають великий здобуток у вивченні та дослідженні розвитку та діяльності музеїв. Однак, більшість із них подають матеріал у теоретичному напрямку, не наводячи прикладів. Опущено елементи діяльності музеїв як культурно-просвітницьких установ, але разом з цих праць ми черпаємо повну і вичерпну інформацію теоретичного характеру.

Другу тематичну групу становить корпус розвідок українських і зарубіжних вчених, які є представниками різних відгалужень соціогуманітаристики. Розвідки науковців присвячені проблемам розвитку музейництва на Івано-Франківщині: як специфічний різновид та спосіб реалізувати туристичну діяльність воно розглянуте впродовж періоду кінця ХІХ ст. – і до 1991 року.

Результати історичних досліджень туристично-рекреаційного потенціалу Івано-Франківської області глибоко розкривають праці Я. Луцького. Науковець комплексно оцінив рекреаційний потенціал регіону в історичній ретроспективі, обґрунтував напрямки його інтеграції у вітчизняний і європейський туристичний простір. Монографія автора

«Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830–1939 рр.)» розкриває основи зародження туристично-краєзнавчого руху в Україні, з'ясовує внесок пожежно-гімнастичних і спортивно-молодіжних товариств в організацію становлення туризму на території краю [212, 213].

Праці В. Великочого, В. Передерка, Т. Маланюка окреслили головні вектори розвитку туризму в Галичині кінця XIX – поч. XX ст. Автори відзначили туристично-рекреаційну привабливість регіону, природничий потенціал Прикарпаття, якими їх сприймали українські, польські та австрійські товариства [249].

Я. Ткачук вивчає роль громадських організацій Івано-Франківщини різних історичних періодів у популяризації «здорового» способу життя, «активного відпочинку», у розвитку туристично-екскурсійного життя регіону, у патріотичному вихованні молоді [257, 258, 259, 260, 261].

Розбудовою туризму в Галичині займається Б. Луговий. Автор розкриває процес зародження сільського зеленого туризму на теренах Західної України. При цьому він акцентує на сприятливому впливові кооперативного руху на туристичну діяльність від другої половини XIX – до першої половини XX ст. [211]. Схожа за змістом публікація дослідника з Івано-Франківщини В. Клапчука про початки та розвій туризму і відпочинку на теренах Галицької Гуцульщини з другої половини XIX – і до першої третини XX ст. [199].

Також дослідженням історії музейного комплексу «Давній Галич» займається дослідниця М. Бацвін. Основну увагу науковець звертає на збереженні та популяризації пам'яток етнографії різних регіонів Прикарпаття. У розвідці автор вказує методику збирання, збереження та популяризації етнографічному матеріалу з різних куточків Прикарпаття. Також ділиться досвідом правильної методики зберігання експонатів, щоб вони мали довгий час свій природній стан [172].

Особливий внесок у розвиток і дослідження музейного руху на Івано-Франківщині здійснив історик та краєзнавець М. Гаврилів. Він зібрав чимало інформації стосовно виникнення, розвитку музейних закладів області. Особливістю його дослідження були установи, в яких розташовувалися музеї, їх архітектура, стиль, період створення. Ця інформація є цінною для подальшої роботи істориків [180].

Окремі елементи, які допомагають скласти враження про туристичну привабливість регіону в австрійській і польській міжвоєнний період, містяться у дослідженнях О. Дрогобицької та Н. Реги про повсякденне життя жителів краю, їхній побут, звичаї і традиції [191].

Таким чином, другий комплекс історичних досліджень є найбільш повним, оскільки науковці найбільш повно висвітлюють діяльність музеїв Прикарпаття. Однак, на сьогодні не існує окремої цілісної праці, яка б висвітлювала культурно-просвітницьку, дослідницьку роль музеїв Прикарпаття.

Комплексного дослідження музейництва Прикарпаття як окремого специфічного феномену соціокультурного буття в радянській академічній науці не здійснювалося, однак при цьому необхідно відзначити, що певні аспекти історичної еволюції музеєзнавства в СРСР вивчались передусім з погляду на те, чи несла ця сфера потрібне ідеологічне навантаження.

Всебічно аналізуючи матеріали радянської доби, розумієш складність історичних реалій, у яких розвивався вітчизняний музейницький рух того часу. Одним із ключових питань у контексті висвітлення музейницької діяльності на Прикарпатті в радянський період є з'ясування форм, змісту й пізнавально-виховного значення музеїв Івано-Франківщини у контексті розвитку туристичної сфери в УРСР. Значний внесок у вивчення цієї проблеми зробив прикарпатський науковець Р. Котенко [204]. Він з'ясовував питання участі яку брали профспілкові та інші громадські організації, туристично-екскурсійні заклади, підприємства Івано-Франківської області у розширенні

й удосконаленні обслуговування туристів у період 1970–1980-х рр. Особливої уваги заслуговують його публікації про реалізацію подорожей та екскурсій на Прикарпатті в 1960–1970-х рр. за спланованими туристичними маршрутами; про дослідження музейної справи в 1970–1980 х рр. Вони дають можливість зрозуміти музейно-краєзнавчий потенціал Івано-Франківщини в умовах радянської дійсності.

Більшість дослідників історії музейництва радянської доби практично одноставні в тому, що саме 80-ті рр. ХХ ст. можна вважати так званою «золотою добою» історії українського музейництва. На цей час, попри ідеологічну диктатуру керівних органів партії та застійні явища в економіці СРСР, припадає пік масовості цього явища.

Отже, в період радянської доби музеї Прикарпаття досліджувалися лише з метою пояснення діяльності комуністичного режиму. Дослідники цього періоду практично не досліджували такі важливі елементи як становлення української державності на огляді матеріальної культури і експонатів музеїв. Під «закритими питаннями» були фонди та експозиції, які б хоч якось говорили про окремий український народ. Однак, разом з тим, саме у період УРСР на Прикарпатті виникають ключові музеї, які стали на сьогоднішній день провідними музейними закладами, так, наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей, музей імені Олекси Довбуша, музей Марка Черемшини, Літературний музей Прикарпаття та багато інших.

Широкий спектр проблем розвою музейництва на Івано-Франківщині в період незалежності України представлений у четвертій історіографічній групі дисертаційної роботи. Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку української наукової думки поки що мало праць присвячених питанням музейництва на Прикарпатті.

Змістовністю висновків та узагальнень характеризується студія О. Василюва [176] про специфіку та основні методи і способи підвищення ефективності державного управління щодо розвитку туристично-

рекреаційної галузі в Івано-Франківській області. Використовуючи підтримку Головного управління туризму і культури Івано-Франківської ОДА, учений проаналізував досвід зарубіжних країн, насамперед Польщі.

Загальний контекст проблеми державного регулювання музеєзнавчої діяльності осмислює В. Друк [192], пропонуючи авторський погляд на класифікацію пріоритетних напрямів розвитку туристичної сфери та визначаючи засади організації і правового забезпечення гірського туризму на регіональному рівні. Науковець пропонує нові організаційні моделі механізму державного управління щодо гірського туризму.

В загальному окреслив структуру туристично-рекреаційного комплексу Прикарпатського краю, охарактеризував його стан і перспективність розвитку Т. Маланюк. Дослідник наголосив на потребі досліджувати історико-архітектурні пам'ятки як важливі об'єкти туризму, сфокусував погляд на атракційних можливостях використання пам'яток оборонного значення в туристичній діяльності краю [216]. Доповненням цієї тематичної ніші можна вважати розвідки М. Гаврилів про архітектурні пам'ятки Прикарпаття та Г. Юрчишина [273], який розкрив особливості внутрішньої структури етнокультурного потенціалу Гуцульщини, зокрема щодо історико-архітектурних пам'яток, традиційних народних обрядів, народних художніх промислів.

Для з'ясування специфіки окремих сторін туристичної діяльності, зокрема з погляду на її теоретичне осмислення, на увагу заслуговують наукові доробки Г. Гарбар, А. Сундеевої, С. Соляник [251, 253], які досліджують філософські передумови та соціоетичні чинники ведення туристичної діяльності.

Проблеми взаємодії етуризму з музейництвом, стратегії розвитку туристичних регіонів вивчають М. Глушко [184], Д. Равикович [239], Т. Сокол [249], Г. Лубів [210]. Історики досліджують геопросторові доміанти розвитку ринку туристичних послуг, з'ясовують його механізми

та закономірності функціонування на регіональному рівні, акцентують на важливості використання у туристичній діяльності присадибних ділянок.

У працях М. Топорницької й Н. Голомідової знаходимо концептуальне обґрунтування музейництва як явища культури, яке поєднує рекреативну функцію з пізнанням життя, історичних особливостей і традицій певних етнографічних груп [263].

Дослідження музейництва на сучасному етапі дає змогу розширити асортимент туристичного продукту, збільшити інтерес до конкретних етнографічних регіонів Івано-Франківщини. Впливу цього виду туризму розглядається у численних розвідках О. Василів [176], В. Великочий [249], Р. Брецька [175]. Автори наголошують на важливій ролі музеїв у процесі зростання привабливості регіонального туризму.

Завдяки музеєфікації здійснюється збереження історичної пам'яті, зразків матеріальної і духовної культури представників різних етнографічних та локальних груп українського етносу. Самі ж музеї стають невід'ємною супутньою частиною туристичних маршрутів, займаючи при цьому важливе місце в промоції туристичного продукту регіону. Процеси інтеграції музеології у різні сфери соціогуманітаристики, зокрема в туристичну, стали предметом дослідження О. Мельник [219], О. Сурмач [255], М. Якібчук [275], Б. Вол і Т. Марискевич [178].

Окрему гілку дослідження займають праці науковців над спеціалізованими музеями. Так дослідник Бойко Л. Досліджує музей Івана Франка, який активно діє на Прикарпатті. У своїй розвідці науковець спрямовує увагу на особисте життя геніального письменника, його родину, друзів, побратимів. Також приділяє значну увагу оточенню письменника, його способу життя та побуту [174].

Упродовж всього свого життя дослідженням та діяльністю музеїв займався відомий краєзнавець Прикарпаття П. Арсенич. У його публікаціях зібрано чимало цікавих матеріалів з дослідження музейної справи. Зокрема,

висвітлює історію створення Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею, цікавився дослідженнями музеїв Покуття та Гуцульщини. У його дослідженнях зібрано цікаві факти виникнення окремих музеїв краю, їх фондову та експозиційну роботу [171].

Сучасний дослідник історії Прикарпаття Королько А. у своїх дослідженнях велику увагу приділяє історії музеїв Покуття. Однак дослідник займається вивченням не лише музеїв певного етнічного регіону, але і всієї області. Досліджує історію створення, діяльність та експозиційну роботу у музейних закладах [203].

Науковець Лубів Х. у своїх розвідках віддає перевагу дослідженню етнографічного музейництва регіону. Однак, вона охоплює територію всієї Західної України. Наголошує на створенні етнографічних музеїв у Галичі, Верховині, Криворівні тощо. Дослідниця підкреслює, що робота етнографічних музеїв суттєво відрізняється від діяльності інших музейних установ, оскільки вони ведуть свою роботу спеціалізовано і збирають у свої фонди лише етнографічний матеріал того чи іншого регіону. Такого роду музеї спеціалізуються на побуті, культурі традиціях, звичаях, їжі та релігії окремо взятого краю. Лубів Х. наголошує на необхідності існування таких музеїв, оскільки вони досліджують етнос доволі скрупульозно і намагаються зібрати якомога більше матеріалу [210].

Дослідник Мельник В. займається висвітленням діяльності Івано-Франківського художнього музею. У своїх розвідках він подає не лише історію створення, а також описує експозиційну та фондову роботу працівників закладу. Розкриває цікаві моменти створення окремих художніх виставок, а також намагається висвітлити праці інших дослідників над історією закладу. Дослідження Мельника В. мають особливу цінність, оскільки є певним послідовним літописанням про музей [221].

Історика Ткачука Я. особливо цікавить «Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського», що знаходиться

у Коломиї. Дослідник має чимало публікацій з історії цього музейного закладу. Він детально описує історію створення та етапи діяльності музею. Наголошує на тому, що попри всі економічні та політичні труднощі заклад продовжував свою роботу. У музеї зберігається чимало експонатів народного мистецтва Коломийського краю. Краєзнавець наголошує на тому, що частина зібраних експонатів є уже національним надбанням, оскільки певні техніки малювання чи різьби по дереву є вже забутими і не використовуються сучасними майстрами [257, 258, 259].

В історично-культурному контексті теоретичне осмислення діяльності музеїв зумовлене збільшенням цікавості до цієї сфери соціокультурного буття. Це пов'язано як з необхідністю збереження етнокультурної спадщини головних етнографічних груп та історико-етнографічних регіонів Прикарпаття, так і з популяризацією туристичного продукту (адже він, завдяки своїй унікальності, здатен вирішити чимало соціально-економічних питань регіону).

У річищі цієї проблеми важливо вивчати взаємну співвіднесеність регіонів України, правильно структурувати терени Галичини з погляду на її історико-етнографічне районування. Для правильного розвитку музейної галузі Прикарпаття це стратегічні завдання. Окреслені питання відображено у працях Р. Маньковської [218], М. Глушка [184], М. Паньківа [230], А. Лещенко [209].

У практиці політичного життя, в історико-краєзнавчій роботі, наукових дослідженнях репрезентовані різні підходи до того, як визначати різні історико-політичні, етнографічні чи історико-етнографічні райони. У цьому важко не погодитись з думкою львівського етнолога М. Глушка. Дослідник зазначає, що поділ українських етнічних земель залежить від предмета й наукових завдань дослідження: для істориків важливі передовсім адміністративно-територіальні (історико-політичні) принципи; для географів звиклий поділ України на природно-географічні зони; для мовознавців – на

діалектні ареали; для етнологів – найважливіші етнографічні критерії [184, с. 12].

В останні роки з'явилися узагальнювальні праці М. Паньківа [230] та А. Королька [203], які присвячені вивченню етнографічного доробку дослідників Прикарпаття, Покуття. З їхніх праць випливає, що в період незалежності України етнографічне та історико-краєзнавче дослідження краю здійснюється за кількома напрямками: організація науково-дослідницьких експедицій у місцевості області; індивідуальні розвідки місцевих краєзнавців та науковців; організація наукових конференцій з історико-краєзнавчої, етнологічної, туристичної проблематики; видання колективних наукових праць з питань історичного краєзнавства чи етнології; інтенсифікація роботи музейних інституцій, які займаються окресленою проблематикою; реконструкція чи навіть відновлення громадських і родинних звичаїв та обрядів, своєрідне повернення «моди» на них серед більшості населення Прикарпаття, сприяння у цих процесах з боку інституцій держави та окремих громад; організація на теренах Івано-Франківщини загальноукраїнських і регіональних фестивалів, фестин, спеціалізованих виставок тощо [203, с. 253].

Науковці ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» під керівництвом М. Кугутяка підготували фундаментальну колективну працю «Прикарпаття: спадщина віків» [238], де охарактеризовано найвидатніші пам'ятки природи, історії, культури й етнографії в хронологічно-тематичній ретроспективі. Автори комплексно проаналізували природно-географічні умови, історично-культурний розвиток і туристичну спроможність Івано-Франківщини. Зокрема зосередилися на дослідженні впливу й результативності регіонального туристичного потенціалу не лише в плані теоретичних мотивацій його розвитку, але й з урахуванням практичних потреб у пізнанні культурних особливостей та індивідуального досвіду населення області [238].

У колективній монографії «Покуття. Історико-етнографічний нарис» [238] окремий розділ присвячено музеям регіону. У дослідженні розкрито етнографічну специфіку краю, яку передусім репрезентують елементи різноманітних ділянок традиційної культури й побуту. Привабливість для туриста у цьому етнографічному районі, який повністю розташований в межах Івано-Франківщини, формує проілюстрована у праці специфіка традиційного будівництва покутян, їхніх промислів та ремесел, одягу (орнаментика і колористика вишивок), розмаїття фольклорних надбань, які зберігаються в музеях Покуття.

Наукове монографічне дослідження про Опілля, частина якого припадає на Івано-Франківщину, підготували працівники Національного заповідника «Давній Галич» [162]. У праці відзначена окремішність історико-етнографічного району, засвідчена потенційними сегментами пізнавального музейництва: пам'ятками дерев'яного сакрального зодчества, специфічною говіркою, зразками домашніх промислів та ремесел мешканців Опілля, – що стали основними елементами наповнення музейних фондів Галицького регіону.

Туристично-рекреаційний потенціал Гуцульщини, зокрема з погляду на його етнокультурний характер, репрезентує монографія «Старожитності Гуцульщини: джерела з етнічної історії населення Карпат. Каталог пам'яток історії та культури» [248]. Це значуща для підготовки туристичних маршрутів по Гуцульщині книга. Автори монографії ввели до наукового обігу відомості про сотні неповторних стародавніх і новочасних пам'яток, здатних об'єктивно посилити туристичний інтерес. На прикладі цих пам'яток можна простежити етапи цивілізаційного поступу, визначити особливості розвитку історії, духовної і матеріальної культури Гуцульщини. Авторський колектив, керівником якого був директор науково-дослідного Інституту історії, етнології і археології Карпат ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» М. Кугутяк, вніс до каталогу сакральні

пам'ятки Галицької Гуцульщини, зокрема найдавніші скельні святилища, ритуальні камені, а крім того – давні городища й середньовічні замки, які мають можливість стати музеями під відкритим небом.

Таким чином, у період незалежності України національно-просвітницька діяльність музейних установ Прикарпаття була предметом дослідження багатьох істориків краю. Особлива увага приділялася діяльності окремих, найбільш відомих музеїв. Однак на сьогодні не існує комплексного, ґрунтовного дослідження з історії культурно-просвітницької роботи музеїв Прикарпаття. Невеличкі, приватні музеї, які сьогодні стали доволі відомими і привабливими для туристів, практично не описані у наукових працях. Про них зібрано доволі мало інформації, яка б могла повною мірою висвітлити їх зародження, розвиток та діяльність. Є велика кількість дрібних, спеціалізованих музеїв, які не стали предметом дослідження науковців. Часто у своїх роботах дослідники опускають предмет дослідження маркетингової роботи у музейних закладах, не досліджують фондову та експозиційну роботу у музеях.

Отже, хоча історико-культурні засади становлення і розвитку музейництва на Прикарпатті в 1991–2013 рр. не відображені у комплексних, фундаментальних працях, проте окремі аспекти проблеми стали предметом наукового зацікавлення. Складові вивчення музейництва, історична еволюція його становлення перебували в полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Однак у сучасному науковому історіографічному дискурсі немає усталеного, загальноприйнятого, розуміння сутності поняття музейництво, що зумовлено міждисциплінарним характером його вивчення.

З'явилося чимало наукових студій, що висвітлюють особливості музейної діяльності на Івано-Франківщині в останні два десятиліття. У них акцентують на вивченні нормативно-правової бази музейної діяльності, її державного управління та регулювання, проблемах взаємодії етнотуризму з музейництвом. Засвідчена низка публікацій, спрямованих на глибинне

дослідження історико-етнографічних чи історико-географічних районів (регіонів) Прикарпаття. З науково-пізнавального боку це дає можливість переосмислити стан розвитку музейної галузі регіону.

Сучасна зарубіжна думка представлена працями польських науковців та краєзнавців про туристично-рекреаційну і музеєзнавчу привабливість Карпат і Галицької Гуцульщини, про творчість народних майстрів, народну музику, хореографію, обрядовість, інші етнографічні особливості українців Карпат і Прикарпаття.

1.2. Джерельна база

Динамічний розвиток музеєзнавства як окремої галузі наукового знання і відповідно – самостійного об'єкта наукового дослідження почався в Україні після відновлення незалежності (1991 р.). Головною складністю історіографічного аналізу музеєзнавства та його інтегральної частини стала полідисциплінарність. Адже крім безпосередньо музеєзнавців я сфера цікавить істориків, філософів, соціологів, економістів та ін.

З огляду на практичну доцільність та структуру роботи, вважаємо необхідним джерельну базу дослідження поділити на чотири групи: 1) документи центральних та місцевих архівних установ; 2) нормативно-правові документи; 3) газетна і журнальна періодика; 4) путівники, каталоги, буклети.

Найбільш цінним джерелом у дослідженні даної проблеми є архівні документи. Це інтерв'ю, які дали працівники музеїв і розказали про проблеми та перспективи розвитку музейних установ.

Цей комплекс джерел дає нам змогу одразу зрозуміти роботу та діяльність музеїв «із середини». У дисертації використано понад десяток різноманітних опитувань, які пройшли працівники музеїв. З аналізу отриманого матеріалу, можна стверджувати, що загальних рис розвитку чи

перспективи подальшої роботи у музейних установах немає. А також проблеми є різними. Ці факти засвідчують те, що кожен музейний заклад розвивається у своєму руслі і неординарним і неповторним.

Так, наприклад, музей Марка Черемшини, який знаходиться у м. Снятин має достатнє фінансування для свого розвитку, однак проблему вбачає у відсутності відвідувачів. Керівником даного музейного закладу є молода директор, яка розвиває музей. Заклад налічує понад 50 музейних фондів і більше як 200 різноманітних експонатів. Однак, як зазначалося вище, основну проблему у роботі музею вбачає у поганій його відвідуваності. А це в свою чергу не сприяє популяризації закладу. Фінансування музею отримує достатнє для свого розвитку, функціонування та ремонтних робіт. Основним спектром національно-просвітницької діяльності даного закладу є проведення різноманітних конференцій, культурних заходів, виставок. Так, наприклад, проводять щорічно дійство «Гуцульські колядки. Також щорічно проводять заходи на честь вшанування М. Черемшини [13].

Музей «Гуцульщина» є одним з перспективних музеїв Івано-Франківської області, оскільки містить фонди і експозиції з історії Верховини і Гуцульського краю. Збирає матеріал з історії, культури, побуту та життя окремого етносу. Однак, директор музею, Кутацук Галина, розповіла, що основною проблемою закладу є недостатнє фінансування. Музей знаходиться у найбільш туристичному районі області – м. Верховина. Тут щороку буває понад сотні тисяч туристів. Однак ціна від вхідного квитка не може перекрити усі фінансові потреби закладу. Як відзначила директор музею, «не вистачає навіть провести капітальний ремонт закладу та фондосховищ». Музей популяризує культуру та традиції Карпатського краю. Твк, наприклад, постійним є конференції, які присвячуються різним відомим людям краю. Особливу цінність мають заходи, пов'язані проведенням конференцій і круглих столів. «Пам'ятки Прикарпаття: стан збереження та

популяризація” – конференція проведена музейною установою з метою збереження історичної ідентичності [1].

Луцюк Галина, директор музею Івана Франка, який теж є окрасою Верховинського краю, відзначила, що музей є старим закладом і основна його проблема – це капітальний ремонт. Оскільки фонди і саме приміщення музею потребує капітального ремонту. Також відзначила, що є проблема у недостатньому фінансуванні з боку обласної ради та міста Верховини. Музей не може придбати необхідні йому матеріали чи експонати. Також музей потребує додаткової реклами для збільшення кількості відвідувачів. Однак, позитивом є те, як відзначила директор музею, що працівники закладу завжди проводять освітні заходи для молоді на населення краю. Щомісяця проводять лекторії для туристів та всіх бажаючих, де розкривають маловідомі сторінки Верховинщини. Останнім таким заходом був проведений круглий стіл на тему «Унікальність гуцульської їжі». Директор музею відзначила, що такі заходи будуть проводитися щорічно [2].

Не менш цікавим та неординарним є музей «Хата-гражда», який висвітлює життя гуцулів у побуті, звичаях та культурі. Директор музею, Зеленчук Василина Михайлівна, розповіла в інтерв'ю, що основною проблемою її закладу є те, що він вважається приватним музеєм і не перебуває на балансі міста чи області. Таким чином, директор змушена сама шукати кошти і можливості для розвитку власного музею. Постійні і часті відвідувачі є прекрасним джерелом надходження фінансів для музею. Також музей надає послуги фото у національних гуцульських вбраннях, а також можливість спробувати гуцульську традиційну їжу. Це дає додаткові кошти для розвитку закладу. Музей проводить мистецькі майстер-класи, круглі столи та зустрічі. Особливо цікавими є організовані зустрічі туристів із старожилами краю, які розповідають цікаві історії про життя гуцулів у різні історичні періоди [3].

Музей Михайла Грушевського, який є філіалом Івано-Франківського краєзнавчого музею очолює директор Луцюк Марія Василівна. Музей є доволі цікавим закладом, який розповідає про життя та діяльність першого українського історика та президента Центральної Ради М. Грушевського. Музей збирає і зберігає у своїх фондосховищах усі предмети та матеріали які пов'язані з відомим істориком. Найбільшою проблемою закладу, на думку його очільниці, є неможливість придбати у приватних колекціонерів речі, які належали М. Грушевському і які б непогано поповнили фонди закладу. Разом з тим, заклад отримує достатнє фінансування для свого розвитку, капітальних ремонтів тощо. Однак він має такі ж проблеми, як і інші музейні установи краю. Державна політика не сприяє інформацією рекламного характеру для популяризації музею серед населення, а особливо туристів. Кожного року музей проводить конференції на честь дня народження М. Грушевського, а також видає власне наукове видання [4].

«Русівський літературно-меморіальний музей Василя Стефаника», що знаходиться у м. Снятин розташований у приміщенні кінця XIX ст. Основною проблемою для закладу є його старе приміщення, яке є вже шкідливим для зберігання фондів. Сам музей є унікальним закладом, який збирає та зберігає матеріали, що стосуються прикарпатського письменника Василя Стефаника. Музей активно приймає відвідувачів, як відзначає керівник закладу, Юрчук Іванна Миколаївна, найбільш активними відвідувачами закладу є учні шкіл не лише міста, але і області. Працівники закладу влаштовують часто літературні читання, різноманітні вікторини для гостей музею. Однак, директор відзначила, що влада області не активно сприяє популяризації закладу, дуже мляво видаються буклети рекламного характеру, а така робота, на думку Юрчук І, покращила б і збільшила кількість відвідувачів закладу. Музей має доброю традицією визначати день народження В. Стефаника. Особливістю цього святкування є проведення літературних вечорів, на яких усі бажаючі, а також науковці та дослідники

життя і творчості В. Стефаника розкривають весь потенціал його творів. Часто музей організовує літературні заходи для дітей та молоді з метою популяризації творчості В. Стефаника [5].

Данильчик Уляна Миколаївна є директором літературно-меморіального музею Леся Мартовича. Заклад займається збором і зберіганням фондів та експонатів, які розкривають життя та діяльність українського письменника Леся Мартовича. Музей є винятком серед інших собі подібних закладів, оскільки знаходиться в чудовому приміщенні, має достатнє фінансування. Працівники закладу, за словами директора, постійно організовують конференції та зустрічі, присвячені Л. Мартовичу. Музей є доволі відомим. Однак, основна проблема закладу у тому, що його практично не відвідують школярі міста. Музей Леся Мартовича містить чимало експонатів, тут зберігаються його збірки творів, а також у фондах є навіть рукописи творів письменника. Всеукраїнська науково-теоретична конференція "Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи", яка у 2017 р. була проведена з ініціативи музею. Така конференція стала щорічною [6].

Музей в Долині було засновано 23 грудня 1997 року рішенням місцевої ради народних депутатів. На початку діяльності він мав назву «Історико-художній музей». У вересні 2003 року, завдяки всесвітньовідомій «Благодійній фундації Тетяни та Омеляна Антоновичів» (США) розпочалась новітня історія Музею. Йому було надано новобудову загальною площею більше 1000 м² і перейменовано у «Долинський краєзнавчий музей «Бойківщина» Тетяни і Омеляна Антоновичів».

За словами директора музею, заклад має ряд проблем, а саме: потребують належного облаштування фондів приміщення музею; недостатня кількість працівників; існує необхідність перегляду організаційної структури, проведення розподілу і чітко виписаних інструкцій музейних працівників; існує потреба в проведенні широких дискусій із залученням фахівців та громадськості з метою визначити найбільш вдалі

напрямки роботи установи. Визначитися із цільовими аудиторіями; існує потреба у внесенні змін до діючих експозицій (залучення нових технологій, створення інтерактивних студій), написання екскурсій, розрахованих на різні цільові аудиторії, створення віртуальних екскурсій; відсутність музейних послуг, розрахованих на іноземного відвідувача; проблема відсутності стимулювання наукової діяльності.

Окрім проблем та деяких недоліків, директор розповіла і про перспективи розвитку музейного закладу:

«Станом на сьогодні музей «Бойківщина» є культурним осередком міста, котрий працює в кількох напрямках: науково-дослідницька робота, науково-експозиційна робота, фондова та облікова діяльність, експедиційна діяльність, масова науково-освітня справа, виставкова діяльність, видавнича справа.

Мета музею полягає в тому, щоб надалі стати центром проведення культурно-освітнього дозвілля, стати площадкою для спілкування різних вікових груп, інтересів. Збираючи, зберігаючи та правильно формуючи фондові колекції, створювати інтерактивні експозиції та нові музейні продукти, з метою впливати та формувати на естетичні смаки сучасної людини, реалізуючи свою виховну функцію, зацікавлювати до вивчення минулого, допомагати більше спілкуватися та згуртовувати людей за інтересами» [7].

Зібраний матеріал та інтерв'ю дають змогу отримати інформацію про внутрішні проблеми окремих музейних закладів.

Директор музею «Визвольних змагань Прикарпаття» Ярослав Коритчук у своєму опитуванні відзначив, що основною проблемою закладу є приміщення, у якому той перебуває. Музей знаходиться у старому приміщенні, де погане опалення та нестача кімнат для розміщення нових експонатів [8].

Івано-Франківський краєзнавчий музей – центральний музей Прикарпаття. Він має кілька філій у районних центрах області та понад 8 тисяч експонатів. Краєзнавчий музей має чудове розташування, як відзначив його директор Ярослав Штиркало. Музей має кілька відділів де зберігаються експонати від найдавніших часів і до сьогодні. Остання експозиція, яка отримала окрему залу була створена як пам'ятка про героїв небесної сотні. Музей активно працює для отримання додаткових коштів для свого розвитку. Тут часто організують виставки, конференції. Також краєзнавчий музей активно видає свій часопис, який виходить щомісяця і висвітлює проблеми висвітлення та дослідження музейного руху на Прикарпатті та Україні загалом. Під час проведеного опитування директор музею відзначив, що однією із проблем є відсутність державних та міжнародних програм та грантів, які спрямовані на розвиток музеїв. Оскільки такі програми могли б суттєво покращити становище українських музеїв. Ще одна проблема, на думку, Я. Штиркала полягає у відсутності якісної реклами музею, а це в свою чергу зменшує кількість відвідувачів як іноземних так і вітчизняних. Музей має змогу видавати лише буклети та листівки рекламного характеру. Також Івано-Франківський краєзнавчий музей надає послуги ксерокопіювання, друку, розробки туристичних маршрутів, а також надає своє приміщення для урочистих подій одруження. Це суттєво покращує його матеріальне становище. Івано-Франківський краєзнавчий музей має одну з найбільших національ-просвітницьких програм. Музейна установа проводить щорічно багато конференцій та заходів спрямованих на національно-просвітницькі меті. Так, наприклад, виставки «Небесна сотня», «Мелодія рідного краю», тощо. Ці виставки є постійно діючими. Кожного року до дня міста Івано-Франківська музей проводить виставку кактусів і фіалок. 19 березня 2014 р. у школі №5 відбувся спільний захід обласної бібліотеки для юнацтва та Івано-

Франківського краєзнавчого музею – історико-правовий екскурс під назвою “Конституції України”.

Завідувач відділом історії музею Валентина Паніотова та бібліотекар читального залу, керівник молодіжного клубу “Де юре” Людмила Ковальчук розкрили для учнів трагічні та героїчні сторінки історії нашої країни. Зокрема, вони познайомили їх з однією з перших конституцій нового часу, пам’яткою української правової думки – Конституцією Пилипа Орлика, а також з першою діючою Конституцією Української Народної Республіки 1918 р., Конституцією ЗУНР, Конституцією УРСР 1919 р., 1929 р., 1937 рр. та Конституцією 1996 р., яка стала правовим фундаментом для побудови демократичної, правової держави.

Підсумком стала розмова про сьогодення нашої країни та про Конституцію, яка має в даний час об’єднати суспільство, стати основою для порозуміння та вирішення спірних питань розвитку держави. [9].

Івано-Франківський меморіальний музей Олекси Довбуша знаходиться в обласному центрі Прикарпаття, однак має філіал у с. Печеніжин цієї ж області. Директор музею, Юрій Срайчук, розповів, що музей знаходиться у доволі старому та тісному приміщенні. Однією з основних проблем закладу є відсутність достатньої площі для розташування музейних експонатів. Також існує проблема з водопроводом і каналізацією приміщення, які часто псується і пошкоджують фонди закладу. У музеї відсутня достатня кількість наукових співробітників відповідного рівня з науковим ступенем, які б могли опрацьовувати надходження матеріалу на належному рівні. Перспективи розвитку музею Ю. Срайчук вбачає у зміні приміщення та збільшенні фінансування на заклад, оскільки такий музей є автентичним у своєму роді. Він збирає та зберігає у своїх фондах всю можливу інформацію, речі які стосуються народного месника кінця XVIII ст. Олекси Довбуша. Музей щорічно проводить конференцію на честь вшанування його першого директора В. Грабовецького. Також музейна установа видає матеріали

конференцій, проводить постійні екскурсії для школярів та студентів. Новинкою музею стало проведення онлайн-екскурсій для усіх охочих. Так закладу вдається популяризувати історію, розказувати про національного героя Прикарпаття Олексу Довбуша [10].

Музей освіти Прикарпаття розташований у приміщенні Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Директор Закладу, Угорчак Юрій, вважає, що музей містить унікальні матеріали у своїх фондах, які розкривають історію освіти на Прикарпатті. Тут є унікальні рукописні твори, які були створені на територію краю відомими письменниками. Зберігаються рукописи Івана Франка та листи Михайла Грушевського, які є неповторними експонатами. Гордістю закладу, на думку Ю. Угорчака, є наявність матеріалів, доповідей комісії про створення шкіл, а також вищих навчальних закладів у місті. Проблему Ю. Угорчак бачить у малому приміщенні, в якому неможливо розмістити усі експонати чи зробити виставку. Також у музеї відсутня достатня кількість кваліфікованих наукових співробітників. Фінансування заклад отримує від університету, тому на даний момент у цьому немає жодної проблеми. У перспективі розвитку директор бачить наявність іншого великого, нового приміщення для закладу. Музей освіти Прикарпаття збирає та зберігає цінну інформацію про науковців, професорів та винахідників краю, які внесли свою частку у розвиток освіти та науки краю [11].

У Білих Ославах Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл. знаходиться єдиний у своєму роді музей Марійки Підгірянки. Музей розташований у старому приміщенні колишньої школи. Директор закладу Левицький В. все життя працює над збором матеріалу, який стосується життя та діяльності поетеси. Музей є привабливим для відвідувачів, оскільки там можна не лише подивитися на експонати, але й доторкнутися до них. Так наприклад, як відмічає В. Левицький, відвідувачі мають змогу посидіти на ліжку Марійки Підгірянки чи побувати у її вітальні і доторкнутися до стола

чи канапи. Всі речі зберігають дух їх власника. У фондах музею зберігаються рукописи творів Марійки Підгірянки. Однією із проблем закладу є відсутність достатньої кількості відвідувачів, оскільки заклад знаходиться у віддаленому куточку області і не завжди туристи сюди дістаються [12].

Літературно-меморіальний музей Марка Черемшини є філіалом Літературно-меморіального музею Прикарпаття. Під час опитування, директор музею Кіреєва Руслана, відзначила, що музей є доволі старим у своєму роді. Був створений у першій половині ХХ ст. активістами, які прагнули зібрати і упорядкувати дані про відомого українського письменника Марка Черемшину. Основними недоліками у роботі закладу, як вважає його директор, є відсутність достатнього фінансування і реклами, а це в свою чергу зменшує потік туристів. Музей відвідують лише ті люди, як знайомі з творчістю М. Черемшини або захоплюються його творами. Також у музеї відсутнє належне фінансування, а це в свою чергу не дозволяє його директору проводити конференції чи роковини присвячені М. Черемшині. У перспективі розвитку музею його директорка бачить збільшення фінансових надходжень від держави, а також збільшення кількості туристів. [13].

Дейнега Михайло Степанович є очільником Івано-Франківського художнього музею. Заклад збирає та зберігає у своїх фондах твори мистецтва від ХVІ ст. і до сьогодення. Багато творів минулих століть вже пройшли у музеї процедуру реставрації та відновлення. Заклад активно працює, влаштовує виставки та конференції презентуючи не лише картини творців минулого, але і сучасних авторів. Особливою популярністю користується захід «Ніч у музеї», яку влаштовує заклад кожного року з метою приваблення туристів. У цей час музей працює всю ніч. Цей захід дозволяє суттєво покращити матеріальне становище музею, оскільки у цей день є багато відвідувачів. Також проблема закладу полягає у поганій системі безпеки, оскільки тут зберігаються дуже старовинні і дорогі твори

мистецтва. У перспективі на майбутнє музей планує збільшити кількість фінансових доходів і покращити рекламу закладу для збільшення кількості відвідувачів. У межах відзначення 25-річчя незалежності України центральними вулицями Івано-Франківська пройшла урочиста хода в українських народних строях, а також було влаштовано флешмоб «Жива карта області». До створення «Живої карти області» долучилися працівники Івано-Франківського художнього музею, які були одягнуті в автентичні костюми етнографічних регіонів Прикарпаття [14].

Музей родинних професій був створений у 2000-х роках і є приватним закладом. Знаходиться у м. Івано-Франківськ. Засновник закладу Фабрика Роман Іванович відзначив, що відвідувачів музею завжди є доволі багато. Тут зібрано чимало експонатів, які розповідають про найрізноманітніші професії жителів краю. Особливою гордістю закладу є експонати, які передавалися з покоління в покоління і певна професія стала родинною. Музей перебуває на забезпеченні приватних осіб. У закладі відсутні наукові співробітники, тому збір матеріалу та експонатів відбувається у довільному порядку [15].

Таким чином, зібраний матеріал допомагає нам суттєво розкрити проблему культурно-просвітницької діяльності музеїв Прикарпаття. Оскільки проведені інтерв'ю розкрили не лише майбутні перспективи розвитку музейних установ, але і зробили акцент на проблемах цих закладів. Після узагальнення матеріалу нам вдалося узагальнити матеріал і прийшли до наступних висновків, що найбільше музеї потребують державної підтримки у плані фінансів, нових приміщень та якісної реклами. Разом з тим, є музеї які навчилися самі заробляти кошти, активно співпрацюють з громадами та державними установами. Велика кількість музеїв користуються грантовими програмами, проводять конференції, лекторії, зустрічі. Така робота позитивно відображається на діяльності самих музеїв і музейного руху загалом.

Нормативно-правова база представлена у дисертації законами та постановами, підзаконними актами. Державна політика у досліджуваній сфері ставить за мету підтримку музеєзнавства, зміцнення його матеріально-технічної бази. Це, безумовно, залежить від загального підвищення рівня життя громадян і повинно супроводжуватись створенням додаткових робочих місць у країні, забезпеченням сприятливих умов для реалізації інвестиційних проектів, збільшенням держбюджетних надходжень і, зрештою, підвищенням міжнародного іміджу України.

На сучасному етапі українського державотворення регулювання діяльності музеїв відбувається завдяки практичній реалізації Законів України та підзаконних актів. Це, насамперед, Конституція України, 22 та 33 стаття якої опосередковано сприяє функціонуванню музеїв [62]. Державна політика в галузі музеєзнавства регулюється Законом України «Про музеї» (1995 р.) [59], який визначає способи здійснення музеями своєї діяльності, що передбачає забезпечення закріпленого в Конституції права громадянина на відпочинок, а також інших конституційних прав, як-от свобода пересування, охорона здоров'я, право на безпечне довкілля, на задоволення духовних потреб та ін. Автори Закону України «Про внесення змін до закону України «Про музеї»» (2009 р.) пропонують визнати поняття «музейна діяльність» як «подорожі, тривалість яких не перевищує 24 години, у супроводі екскурсовода (гіда-перекладача) за заздалегідь складеним та затвердженим маршрутом для ознайомлення з пам'ятками історії, культури, туристичними об'єктами тощо» [60, с. 18].

Мета ухвалення Закону – забезпечити захист законних прав та інтересів громадянина України, який здійснює закордонну туристичну подорож, та іноземного туриста в Україні; мінімізувати негативні наслідки у випадку непередбачуваної ситуації посередництвом удосконаленого державного регулювання сферою туризму [60, с. 18].

У роботі використано укази Президента України [556], постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України [57, 59], скеровані на організацію програмної підтримки туризму з огляду на стратегічні пріоритети України.

Отож, аналіз нормативно-правової бази в Україні дав змогу встановити важливість подальших якісних і кількісних змін правових основ функціонування музеєзнавства, зокрема для забезпечення його розвитку за рахунок малого і середнього підприємництва. У перспективі такий розвиток здатен підвищити ефективність та активізувати ділову ініціативу в туристично привабливих регіонах, які на сьогодні є економічно депресивними.

Важлива складова першої групи джерел - загальнодержавні та місцеві стратегії розвитку музейної галузі. З'ясовано, що Івано-Франківська область характеризується певними диспропорціями між музейним потенціалом та рівнем його використання. Реалізація державної політики в галузі музейництва здійснюється завдяки розробці та виконанню програм розвитку музейництва в Україні, що дає змогу створювати позитивний імідж держави та конкретних регіонів у зв'язку з багатством природної та історико-культурної спадщини. У цьому контексті варто відзначити «Регіональну цільову програму «Культура Івано-Франківщини на 2016 – 2020 роки» [63], «Державну цільову програму розвитку туризму та курортів на період до 2020 року» [67].

Основні регулятивні акти Івано-Франківської обласної ради у сфері музейництва – «Програма розвитку туризму в області на 2002–2010 рр.» [64] (затверджена згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 р.), «Програма розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківська на 2011–2015 рр.» [67]. Ефективне застосування місцевих програм з розвитку музейництва спроможне оптимізувати й розподілити

повноваження державних органів щодо керівництва сферою музейництва у центрі та на місцях.

Таким чином, програми розвитку, які створює Обласна державна адміністрація дає план, за яким повинні розвиватися музейні установи, робить загальні висновки щодо подальшого існування музеїв як складової частини туристичної галузі краю. Однак, ці програми розвитку не враховують реальних потреб музеїв, які полягають у фінансуванні та економічному розвитку. Жодна з цих програм не висвітлює питання реконструкції музейних закладів, закупівлю нових приміщень чи виділення коштів на придбання нових експонатів. Таким чином, ці програми і проекти є повністю теоретичного плану і не мають ніякого практичного застосування.

Аналіз стратегій економічного та соціального розвитку Івано-Франківської області свідчить про важливість впровадження інноваційних технологій як передумови модернізації музейництва. З-поміж них варто виокремити «Стратегію економічного та соціального розвитку території Івано-Франківської області до 2015 р.» [53], «Стратегію розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 р.» [54]. Основна мета цих документів – враховуючи природно-кліматичний, рекреаційний, історико-культурний потенціал області сприяти розвитку туризму на Прикарпатті, забезпечити повноцінну діяльність суб'єктів туристичної галузі, покращити інвестиційний клімат в області, залучити туристичний продукт, здатний максимально задовольнити потребу туриста.

До цієї ж групи джерел потрібно віднести також проект «Музейне коло Прикарпаття», що представлений звітом про вивчення проблем та перспектив музейного розвитку Івано-Франківщини. Проект у 2008 р. за підтримки Програми МАТРА КАП Посольства Королівства Нідерландів в Україні втілює у життя Регіональний туристично-інформаційний центр. Метою дослідження було оцінити стан розвитку музейної справи на Івано-

Франківщині, визначити проблеми і перспективи розвитку музеїв краю через організацію заходів, покликаних удосконалити рівень менеджменту та маркетингу (включно з виявленням додаткових послуг, які можуть надавати музеї, аби залучити нові джерела прибутку; організацією нових напрямків діяльності; підвищенням якості обслуговування; добором закладів, які могли б реалізувати проект). Під час дослідження проведено анкетування 58 музейних установ Прикарпаття, здійснено характеристику вибірки: музейні установи і респондентів диференційовано за профілем і формою власності; окреслено респондентів за напрямками діяльності; встановлено музейні установи за чинними експозиціями, кількістю працівників, наявністю філій; поділ музейних закладів за терміном діяльності та формою власності; рейтинг причин виникнення проблем у музейних установах; опис музейних закладів за висловленими проблемами тощо. За результатами проекту виявлено етнографічні проблеми розвитку музеїв Прикарпаття, зокрема, окреслено реформи, які необхідно провести в першу чергу; виявлено міркування респондентів щодо способів підвищити імідж музею в суспільстві; визначено основні теми, цікаві для ознайомлення учасникам дослідження; визначено завдання Асоціації музеїв Прикарпаття (за результатами опитування) [66].

Отже, проект «Музейне коло Прикарпаття», на нашу думку, є найважливішою розробкою місцевої влади у сфері популяризації музеїв Прикарпаття. Оскільки створення окремого сайту, де зібрана інформація описового характеру про всі діючі музеї регіону. Це дає змогу туристам у короткий термін знайти потрібну інформацію. Через брак коштів і наявність кваліфікованих працівників не всі музеї області мають змогу рекламувати себе в мережі інтернет чи створити власний сайт. Цей проект дозволяє розвивати не лише туризм, але в першу чергу сприяє розвитку культурно-просвітницькій діяльності музейних установ загалом.

«Звіт про результати аналітичного дослідження соціально-економічного потенціалу туристичної галузі Івано-Франківської області» в 2015 р. у межах проекту «Івано-Франківська область – край для туризму» і за підтримки Європейського Союзу сумісно підготували Департамент міжнародного співробітництва, євроінтеграції та розвитку туристичної інфраструктури Івано-Франківської ОДА, Регіональний фонд підтримки підприємництва по Івано-Франківській обл. і Регіональний туристично-інформаційний центр [67, 68].

Дослідження переслідувало мету визначити місце Івано-Франківщини на міжнародному і внутрішньому туристичних ринках, сформувані рекомендації, як розвинути туристичну галузь краю і зміцнити привабливість іміджу Прикарпаття для туриста. У склад експертної комісії увійшли фахівці та експерти туристичної галузі з залучення інвестицій, маркетингологи та соціологи, бізнесмени в галузі туризму, представники різнопрофільних навчальних закладів та громадських організацій. Висновки досліджень було використано у розрахованому на 2016–2020 роки проекті комплексної регіональної цільової програми розвитку туризму на Івано-Франківщині. Науково-методична експертиза була здійснена науковцями Інституту туризму ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [68].

Отже, документи місцевих органів влади, які прописуються для розвитку туристичної сфери краю мають певні недоліки. В першу чергу ці документи спрямовані на розвиток туризму, а не на культурно-просвітницьку роботу музеїв. Робота з музеями є складовою розвитку туристичної галузі, а не як окремого напрямку. Часто ці документи містять лише інформацію про культурні та просвітницькі заходи, які передбачається проводити у регіоні, але зовсім відсутня інформація про економічну складову діяльності музеїв. Тобто немає інформації про кошти, які виділяються для роботи музейних установ, фінанси які спрямовуються на

придбання нових експонатів, створення виставок чи на рекламу музейних закладів. Тому, на нашу думку, ці документи є доволі однобічними.

Основу дисертаційної роботи становлять архівні матеріали (перша група джерел), які містяться у фондосховищах таких установ, як «Державний архів Івано-Франківської області» («Держархів Івано-Франківської обл.»), «Державний архів Львівської області» («Держархів Львівської обл.»), а також «поточний архів управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської ОДА».

У фондах Держархіву Івано-Франківської області засвідчені документи про передумови розвитку музейництва в регіоні. Фонд Р-2162 «Івано-Франківська обласна рада по туризму 1963–1969 рр.; Івано-Франківська обласна рада по туризму та екскурсіях 1970–1986 рр.» Держархіву Івано-Франківської області містить матеріали про ведення туристичної діяльності в регіоні. Передовсім це плани і стратегії щодо впровадження системних форм туристично-екскурсійного обслуговування місцевого населення, плани щодо організації самодіяльного туризму і накази голови Івано-Франківської облради з питань туризму та екскурсій за 1960–1980-ті роки [16–31]. Як засвідчують опрацьовані нами архівні документи, музейництво 1970–1980-х рр. використовувалося як один з ефективних ідеологічних інструментів тоталітарної системи, у зв'язку з тим, що в полігалузовій і складній за структурою системі радянського туризму ключову роль відігравали партійні органи.

Таким чином, документи архівів дають нам змогу дослідити проблему через призму планів та стратегій, які використовувалися у період радянського часу. Загалом ці документи висвітлюють проблеми і стратегії впливу на громадськість. Оскільки музейні установи на той час виконували функцію впливу на свідомість населення і розповідали лише ті елементи, які були допустимі. Наприклад, більшість документів не містять жодної згадки про діяльність українських націоналістів в регіоні, період національно-

визвольної боротьби був під заборонаю. Немає жодних свідчень про діяльність музеїв як культурно-просвітніх закладів. Більшість документів дають нам поверхневе розуміння роботи і існування музейних установ до 1991 року. Документи державних архівів, які створенні після 1991 р. містять інформацію про засновників музею та причини чому було створено той чи інший музейний заклад. Аналіз документів після 1991 р. показує більш детальні та ґрунтовну інформацію щодо роботи музеїв Прикарпаття.

Чимало документації, яка стосується діяльності музеїв, етнокультурних товариств, туристичних закладів, етнографічних фестивалів Івано-Франківської області міститься у «поточному архіві управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської ОДА». Це великий масив листів, звітів, інформаційних записок, комплексних програм управлінь та відділів культури як обласної, так і районних держадміністрацій, міських виконкомів.

Ф. 2 «Музейна справа в Івано-Франківській області» акумулює звіти про діяльність різного роду (державні, громадські, приватні) музейних установ Прикарпаття за 2002–2012 роки. Тут зібрано й відомості про музейну діяльність у регіоні протягом 1992–2014 років, які надходили від головного управління статистики в Івано-Франківській обл. [37–48].

Загальний огляд архівних справ зазначеного фонду дає змогу простежити різні аспекти діяльності етнографічних музеїв області, створити враження про характер експозицій і науково-просвітницьку роботу, відображає класифікацію предметів, що складають основні фонди музеїв.

Отже, аналізуючи документи, які містяться у фондах державної обласної адміністрації цінними є документи статистики, де подаються дані статистики. Інформація міститься про період та час заснування того чи іншого музею. Є також інформація про кількість відвідувачів, яка поділена і виокремлює частку іноземних туристів. Однак ці дані не є повними і не

містять повної інформації про діяльність приватних музейних установ, яких з кожним роком все більше стає в регіоні.

Архівні справи ф. 3 «Нормотворчі документи Івано-Франківської обласної ради у сфері культури та етнотуризму» уміщують чимало документації, яка розкриває основні аспекти перспективного розвитку культури й туризму Івано-Франківщини. Здебільшого це цільові програми області й регіонів: «Культура Івано-Франківщини на 2006–2010 роки» (аналогічно – на 2011–2015 і на 2016–2020 роки); «Програма розвитку сільського зеленого туризму на 2007–2010 роки»; «Етнокультурні процеси в Карпатському регіоні (Івано-Франківська область) на 2008–2011 роки» [49–54].

Отже, документи вищезгаданого фонду містять інформацію про розвиток музеїв як складової етнотуризму. Розповідають про культурні та етнотуристичні заходи здійснені на базі того чи іншого музейного закладу. Однак у документах даного блоку відсутня інформація про роботу музеїв як закладів історичного та культурного спрямування. Також немає даних про роботу фондів та експозицій. Тому ці джерела заповнюють лише одну частину інформації і потребують подальшого вивчення та дослідження.

Четверта група джерел – це публікації в газетній та журнальній періодиці, зокрема різноманітні репортажі та інтерв'ю, опубліковані програми в центральних, обласних та районних часописах, як-от «Урядовий кур'єр», «Голос України», «Новий день», «Всевідо», «Експрес», «Галичина», «Рідна земля», «Вісті», «Карпати. Туризм. Відпочинок», «Вечірній Івано-Франківськ», «Верховинські вісті», «Гуцульський календар», «Гуцульський край», «Гражда», «Яремчанський вісник», «Коломийська правда», «Вільний голос», «Музейний простір». Використано й відомості з електронних ресурсів, з яких нині часто мало не в режимі реального часу можна дізнатися про діяльність музейної установи, актуальну екскурсійну діяльність, про програму етнофестивалів, загалом про збереження етнокультурної

спадщини. Цей пласт джерел цінний тим, що вони дають змогу побачити та переосмислити актуальну палітру проведених етнокультурних заходів, які організовують в різних куточках Прикарпаття [69–154].

Однак у періодичних виданнях, публікаціях у журналах та газетах часто відсутня інформація про безпосередню діяльність самих музеїв. Інформація подана з точки зору етнотуризму, оскільки на базі музейних установ часто проводять концерти, фестивалі, конкурси. Саме такі події найбільше дослідженні та описані у газетній та журнальній періодиці. Однак інформація про роботу музеїв зустрічається дуже рідко. Тому цей комплекс джерел дає нам інформацію лише з одного аспекту і не висвітлює інші.

Окрему групу джерел складають каталоги, буклети, путівники. Дослідження цієї групи першоджерел дає змогу оцінити стан розвитку музеїв області, з'ясувати рекреаційну й інвестиційну привабливість відповідного етнокультурного об'єкта та ін. Переважно вони орієнтовані на туриста, є для нього первинним джерелом, з якого гість краю може почерпнути цінну інформацію про населені пункти, історично значущі місцевості, музеї, туристичні маршрути Прикарпаття. Варто зауважити, що в радянські часи саме путівники відігравали активну роль ознайомленні туристів з рекреаційними приладами. Часто вони були чи не єдиним джерелом для ознайомлення туриста з регіоном, передовсім з Карпатами, Галицькою Гуцульщиною [155–168]. На жаль, у зв'язку з ідеологізованістю та заангажованістю радянського суспільства, більшість з них була призначена, щоб пропагувати місця «полум'яної революційної, бойової і трудової слави» жителів Прикарпаття, звитяги будівників соціалізму і комунізму [156], – відтак на особливості розвитку музеїв краю увага в них практично не зверталася.

Зі становленням української державності акцент змістився на вивчення етнічних особливостей регіону. Відповідно до тематичної спрямованості, опубліковані за останні 25 років каталоги, буклети й путівники умовно

можна розподілити на дві підгрупи: 1) про рекреаційно-туристичну й інвестиційну привабливість Івано-Франківщини, її окремих районів та міст; 2) такі, що знайомлять із музейною справою.

Більшість путівників і буклетів – це продукція з першої підгрупи. Вони викликають особливий інтерес щодо вивчення музейних установ Івано-Франківська, Коломийщини, Косівщини, Верховинщини, Яремчанщини, Надвірнянщини, Долинщини, Рожнятівщини, Галицького району, а також Карпат і знакового гірськолижного курорту України – «Буковель»[155–168].

Таким чином, буклети, путівники містять цікаву і доволі повну інформацію про діяльність музеїв. Видання буклетів чи брошур також засвідчує і видавничу діяльність музейних закладів. Саме цей вид джерел є найбільш інформативним стосовно заходів, який здійснює музей, його часу заснування та людей які були до цього причетні. Часто буклети чи путівники описують експозиції та фонди, які містяться у музеї.

Отже, опрацювання усіх блоків архівних та джерельних документів дозволяє нам повністю висвітлити досліджувану проблематику. Усі групи джерел доповнюють одна одну, оскільки жоден з них самостійно не може розкрити тему роботи. Вони є структурним доповненням один одного. Комплексний аналіз усіх наявних документів дозволяє краще вивчити та дослідити тему роботи. Однак, деякі документи містять неповну інформацію і тому доповненням до них є комплекс джерел газетного та журнального типу, а також буклети, путівники, музейні карти, тощо.

Опрацьований нами первинний корпус джерел дає змогу проаналізувати історичну еволюцію музейної галузі, процес становлення інфраструктури в регіоні та труднощі, які з цим пов'язані. Головну роль у дослідженні музейництва Прикарпаття відіграють нормативно-правові документи, документація, що висвітлює місцеві стратегії і програми розвитку туризму. Для дослідження стану проблеми надзвичайно важливі матеріали центральних і місцевих архівів, – вони дають змогу широкої перспективи

погляду на становище музеєзнавчої індустрії регіону. Надважливим сегментом роботи є й аналіз документації з поточного архіву Управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської облдержадміністрації, яка окреслює становище музеїв, туристичних закладів, етнокультурного й етнофестивального рухів Прикарпаття на сучасному етапі, засвідчує позитивні моменти і прогалини в розвитку музеїв регіону.

Немаловажно доповнюють інформаційну палітру досліджуваної проблеми публікації з газетної і журнальної періодики, а також путівники, буклети, каталоги, що репрезентують посилення потреби на практичному рівні вивчати рекреаційні та інвестиційні можливості музейних об'єктів регіону.

1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження

Останнім часом туризм увійшов до числа найперспективніших галузей економіки України, а музеї і їх діяльність є його базовою складовою. При цьому музейництво відіграє важливу соціальну роль, також сприяє відновленню сил людини, її працездатності і здоров'я, а також збагачує світогляд, роблячи цим істотний внесок у розвиток як матеріального, так і духовного потенціалу українців як нації.

На сьогодні Україна активно входить в європейський культурний простір. У зв'язку з цим розширюється географія подорожей, а відтак актуалізується дослідження діяльності музеїв як способу реалізувати на практиці оригінальний синтез українських національних традицій з характерними для сучасного культурного поступу інноваціями. Для Івано-Франківщини музейницька галузь стала стратегічним напрямком розвитку, вона має істотний позитивний вплив на різні галузі економіки, оскільки є привабливою для туристів.

При написанні роботи було використано ряд термінів, які на нашу думку потребують роз'яснення та комплексного висвітлення. А саме:

Архітектурні музеї – музеї, зібрання яких фіксують історію і реальний стан військової архітектури та фортифікації.

Відомчі музеї – це різнопрофільні установи, підпорядковані окремим міністерствам і відомствам. Такі музеї створюють для репрезентації історії розвитку певної галузі: чи то транспорту, чи охорони здоров'я, чи силових відомств (оборона, внутрішні справи), Національної академії наук і т. п.

Громадські музеї – поширений різновид установ, якими опікуються громадські організації (профспілки, партії і т. п.).

Корпоративні (чи виробничі) музеї – це окремі підрозділи у структурі недержавних установ і підприємств. Зокрема в умовах глобалізації невід'ємною іміджевою частиною транснаціональних компаній стають музеї, які створюються напередодні їхніх перших ювілеїв та ілюструють історію цих корпорацій.

Церковні музеї – до советської окупації на теренах сучасної України церковні музеї становили найчисленнішу групу (Для західних областей України були притаманні ще до 1944 року).

Державні музеї – становлять чільну групу музеїв держави. Вони підпорядковуються Кабінету Міністрів України, функціонують у рамках загальнодержавної концепції щодо розвитку музейної мережі. Державні музеї отримують пряме фінансування з бюджету країни. Їхні фонди зосереджують найцінніші колекційні добірки та окремі артефакти країни.

Муніципальні музеї – на сьогодні основний різновид недержавних музеїв. Муніципальний музей здійснює властиві йому функції збирання, збереження і презентації колекцій під управлінням місцевої адміністрації і отримує фінансування з місцевого бюджету.

Етнографічні музеї – культурні науково-дослідні установи, які комплектують, зберігають, вивчають, експонують, популяризують пам'ятки

матеріальної та духовної спадщини народу. Мета музеїв такого роду – не лише консервація, але й популяризація надбань традиційної культурної спадщини. Більшість етнографічних музеїв в Україні невеличкі, локального краєзнавчого характеру.

Краєзнавчі музеї – як своєрідний різновид «народних музеїв» спеціалізуються на доборі, зберіганні, вивченні й експонуванні матеріалів, які репрезентують природу, історію, культуру і т. ін. певного краю (села, міста, громади чи району).

Музеї-заповідники – це музеї, до складу яких входять розташовані на території заповідника історичні, етнографічні або архітектурні пам'ятки. Розрізняють історико-архітектурні, історично-художні, історично-культурні, воєнно-історичні, а також комплексні музеї-заповідники.

Музеї художнього профілю – це установи, як займаються збереженням, дослідженням і популяризацією визначних творів живопису, графіки, іконопису, скульптури, ужиткового мистецтва, народної творчості (Прикладом таких установ може бути Івано-Франківський обласний художній музей).

У літературі досі не сформовано єдиного методологічного підходу до аналізу концепту музейництва, що детермінує активізацію наукових пошуків.

З огляду на практичне застосування наявних методичних підходів до визначення цінності музейництва, можна зробити висновок, що вони не розкривають культурно-духовну специфіку музейної діяльності. Це зумовлює недооцінювання значущості музейництва для національної економіки як системоутворювального чинника розвитку невиробничої сфери.

Розгляд музейництва як цілісного концепта вимагає від дослідників його системного полідисциплінарного вивчення. Це дає змогу не тільки зрозуміти поступальний характер розвитку цього явища, але й виділити

потенційні «зони розвитку», зосереджені в окремих галузях наукового знання. Вважаємо що для аналізу музейництва продуктивним є застосування етнокультурного, структурно-функціонального, соціокультурного, інституційного, суспільно-формаційного (історичного) і системного підходів. Для музейництва як для культурного феномену важко переоцінити значення системно-діяльнісного підходу, відповідно до якого музеєзнавство становить інтегровану систему, яка включає різні підсистеми, зокрема екскурсійну, фондову, експозиційну, що є предметом нашого дослідження.

Етнокультурний підхід здебільшого спрямований на те, щоб знайти, окреслити й вивчити етнокультурні основи життєдіяльності етносу. Його характеризує універсальність, яка дає змогу охопити господарські, культурні, політичні тощо елементи суспільного буття населення. Це вирішує певні методологічні проблеми музеєзнавства, пов'язані з економічною та культурологічною домінантами розвитку. Етнокультурний підхід важливий для музеєзнавства ще й тому, що в його засадничій складовій перебуває комплекс питань системного аналізу емпіричного об'єкта, взаємних зв'язків останнього з соціокультурним середовищем.

Структурно-функціональний підхід дозволяє розглянути сутність і структуру музеєзнавства, є важливим для систематизації теоретичного значення результатів дослідження, для вибудовування перспектив їхнього практичного застосунку, допомагає з'ясувати мету, на яку орієнтується турист, і комплекс засобів, які він планує використати для досягнення цієї мети, відвідуючи музейні установи. Цей підхід дає змогу аналізувати музейництво крізь призму функцій, реалізованих у ньому, а також як систему, що включає три суб'єкти – державу, музеї та туриста.

Теоретико-методологічні засади соціокультурного аналізу дозволяють зрозуміти сутність і структури музейництва на регіональному рівні.

Усі наукові методи і підходи використані в роботі, сприяють встановленню маловідомих аспектів проблеми та досягненню поставлених мети і завдань.

Немаловажним у дослідженні музейництва є інституційний підхід, оскільки дає змогу дати оцінку поточній ситуації музеєзнавчої сфери та виявити способи покращення функціонування конкретних музейних установ, зокрема спрямованих на етнографічну рекреацію. Цей підхід дозволяє проаналізувати музейництво як соціокультурну універсалію, яка впродовж поколінь є дієвим засобом у вирішенні різного роду соціально-економічних завдань.

Вивчення історично-культурних засад розвитку музейництва приховує небезпеку зміщення акцентів розвідки у сфері економіки та права. А отже, об'єктивним обґрунтуванням правомірності історіософського аналізу музейництва Івано-Франківщини є усвідомлення необхідності відтворення загальних закономірностей історичного розвитку музеєзнавства, зіставлення в цьому процесі об'єктивного і суб'єктивного, стихійного і свідомого, традиційного і новаційного. Саме тому в роботі використано методи історіософії: з'ясовується логіка процесу розвитку музейництва, його підвидів, що уможливорює одночасне вивчення зовнішніх і внутрішніх контекстів музейної індустрії.

При цьому врахування історичного розмаїття проявів музейництва на Прикарпатті зумовлює підвищення методологічних вимог щодо пропонованого дослідження. Науковці, використовуючи історичний підхід, прагнуть встановити витоки музейної діяльності на Івано-Франківщині та поступово переходять до виокремлення сфери музейництва в контексті актуальної системи індустрії туризму. Застосування історичного підходу дає змогу відстежити рекреаційно-туристичну роботу музеїв у діахронії, тобто дозволяє поетапно встановити особливості функціонування і супутні зміни в музейних структурах Івано-Франківської області впродовж ХХ – поч. ХХІ

ст. Це сприяє пошуку взаємозв'язків між окремими етапами розвитку, аналізу особливостей нинішнього стану музеєзнавчої діяльності, прогнозу можливих змін, тенденцій розвитку музеєзнавства в майбутньому.

Системний підхід дав можливість визначити музейництво як цілісну реальність культури в Україні, оскільки одним із головних аспектів, що забезпечують ефективність системного підходу при дослідженні певних явищ та процесів, зокрема у сфері музейництва, є використання принципів цілісності, всебічності, кореляції частин та елементів, субординації, динамічності, новітнього відображення.

Принцип об'єктивності дозволив неупереджено проаналізувати наукові досягнення дослідників проблем музейництва, сприяв використанню статистичних даних. Питання об'єктивності постає в трьох нюансах: пізнавальні характеристики музейництва, ремінісценція музейництва на суб'єктивні форми діяльності людини і загалом у рамках спроможності цього осягнення; дія механізмів системи знань про музейництво як об'єктивно-сутнісне утворення, що представляє його на рівні теорії; власне методологічний підхід, іншими словами – комплекс установок і вимог, що розкривають пояснювальну спроможність самої категорії об'єктивного знання про музейництво.

Виклад матеріалу в дисертаційній роботі супроводжується використанням комплексу як загальнонаукових, так і спеціальних методів дослідження, зокрема хронологічного, історично-правового, історично-типологічного, історично-порівняльного, просторово-порівняльного, герменевтичного, діалектичного, статистичного, методу польових досліджень (інтерв'ю).

Важливим інструментом дослідження стало застосування хронологічного методу для розкриття музейної діяльності, проведення музейних заходів на Прикарпатті, що доповнено порівняльним методом, який є більш універсальним. Історично-порівняльний метод дає можливість

описати структуру музейництва з врахуванням його еволюції та різновидів, порівняти функціональність музеєзнавства за різної державної підтримки. Історично-порівняльний метод використовується для встановлення спільних та відмінних рис у процесі розвитку предмета дослідження.

Історично-типологічний метод дозволяє виокремити музейний комплекс як базову складову реалізації потреб людини у відпочинку і релаксації з урахуванням її релігійних, духовно-культурних, патріотичних запитів. Просторово-порівняльний метод застосовувався для аналізу подій та процесів, пов'язаних із зародженням музейництва на теренах Івано-Франківщини.

Пошук і подальше опрацювання матеріалів архівів провадилися з використанням методів історичного джерелознавства, наукової евристики, класифікації та критики джерел. При аналізі нормативно-законодавчої бази у сфері українського музейництва було застосовано герменевтичний метод. Історично-правовий метод став визначальним при дослідженні проблем, пов'язаних з функціонуванням окремих суб'єктів, що перебувають між собою в музеєзнавчих відносинах.

Застосування діалектичного методу допомагає бачити загальне в частковому і з погляду музейної діяльності вивчати форми організації музейних заходів; аналізувати і конкретизувати причинно-наслідкові зв'язки: взаємозумовленості кількісних і якісних змін існування та розвитку музейництва на Прикарпатті.

Статистичний метод був використаний для опрацювання статистичних джерел із кількісними показниками, які перебувають на збереженні у поточному архіві Управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської облдержадміністрації. Зокрема, різновидом таких джерел є статистичні звіти, які містять відомості про кількість екскурсантів, що відвідували музеї; звіти про роботу, проведену в фондах та ін. Аби зрозуміти процес зростання чи спадання розвитку музейної галузі, було необхідно

дотримуватися правильного підходу до принципів вибірки статистичних даних [16 – 31].

Предметом дослідження музеїв загалом є фондова діяльність, головними завданнями якої є вивчення і збереження пам'яток матеріальної культури кожного регіону; прогнозування розвитку видів і форм музейництва; моделювання характеристик нових музейних закладів. Екстраполюючи ці завдання на музейництво, зауважимо, що за умови підкреслення етнічної специфіки вони залишаються актуальними аспектами його наповнення.

Сукупність методів дослідження музейництва дозволяє обґрунтувати застосування наукових підходів до вивчення і вирішення завдань як теорії, так і практики у цій сфері. Заснована на правильному доборі методів оцінка такої діяльності дає змогу визначити потенційних конкурентів на ринку музейних послуг, з'ясувати привабливість та відвідуваність закладів музейного типу, дозволяє прогнозувати економічний і технічний стан музеїв, можливі способи їх розвитку, стратегію і тактику ведення такої роботи. Теоретичний рівень методологічного осмислення музейної діяльності має на меті з'ясувати сутність музейних феноменів, зокрема через розкриття сутнісних взаємозв'язків між матеріальною і духовною складовими музейних об'єктів.

Розвиток музейництва залежить від кількох вагомих чинників. Насамперед, звісно, від фондового потенціалу загалом. Водночас не в останню чергу й від ставлення до розвитку музеїв самих автохтонів та місцевої влади. Причинами ж того, що люди мало пов'язують своє дозвілля з відвідуванням музеїв, на наш погляд, найчастіше є нівеляція традиційної побутової культури етнографічних груп в сучасному суспільстві, а разом з тим недостатність регіональних програм розвитку музеїв, скерованих на збереження етноідентифікуючих рис на тлі швидкоплинних процесів глобалізації; низький економічний рівень розвитку громад, що

представляють етнографічні групи, адже автохтони є носіями унікальної традиційної культури – визначального складника привабливості музейного продукту.

В Україні діяльність музеїв проходить на тлі перманентних динамічних змін та модернізації засад державної політики щодо організації та нормування у сфері музейництва. Оновлення зазнає нормативно-правова база ведення фондової роботи в музеях України як одного з перспективних напрямів реалізації музеєзнавчої діяльності, спрямованого на охорону природи й збереження культурно-історичних надбань етносу, на протидію характерній для України сезонності туристичних послуг, на створення нових робочих місць завдяки інтенсифікації музейної діяльності.

Отже, значущим фактором консервації культурних пам'яток є їхня музеєфікація. Пріоритетом діяльності сучасного музею є зосередження на задоволенні індивідуальних запитів клієнта. Звідси намагання гармонійно поєднати просвітницьку складову музейної роботи з рекреаційним елементом, базованим передовсім на включенні відвідувача до різного роду майстер-класів етнографічного характеру (як-от з писанкарства, гончарства, бісероплетіння і т. ін.). Відтак актуальною є теза О. Середюк, яка стверджує, що «просторова структура туристсько-рекреаційного потенціалу включає такі елементи як туристичний простір та територія пріоритетного розвитку туризму» [244].

Перший елемент дослідника розуміє як «сукупність природних ресурсів і соціально-економічної інфраструктури певної території», а територія пріоритетного розвитку туризму – це «географічний ареал, у межах якого конкретно концентруються туристсько-рекреаційні ресурси міжнародного і національного значення, які мають диверсифікований характер, туристську привабливість, доступність та пристосованість для туристського споживання» [244].

У нашому дослідженні важливо було розкрити компонентну і просторову структуру музейного потенціалу Івано-Франківської області. Музейний потенціал Прикарпаття, на нашу думку, потрібно розуміти як сукупність ресурсів музею і його кадрового та організаційно-управлінського потенціалу, з врахуванням ведення у відповідному ареалі (на Івано-Франківщині) музейної діяльності, орієнтованої на задоволення потреб туристів і на підвищення добробуту автохтонів цього ареалу.

Суттєвим фактором, що впливає на діяльність музеїв Прикарпаття, є розташування в одній області різних етнографічних районів. З одного боку, це загрожує уніфікацією, культурним змішуванням, а з іншого – належне плекання самотності музеїв здатне актуалізувати міжкультурну комунікацію. Потрібні умови для розвитку музейництва на Івано-Франківщині в досліджуваній період досягалися дуже важко, адже формування ідеологічного поля стабільності, мети розвитку суспільства, визначення національних пріоритетів були ускладнені зміною державного устрою. Вирішення цих питань тісно пов'язане з гармонізацією політичних та економічних процесів українського державотворення, – і сьогодні музейна галузь розвивається відповідно до рівня стабільності політичної ситуації та розвитку економіки нашої держави.

Етнографічна типологізація музейних об'єктів, враховуючи історичні та соціально-економічні особливості регіону, здійснюється шляхом виокремлення конкретних культурних ландшафтів. Такі ландшафти класифікують на основі поєднання різних факторів: господарської діяльності і природних умов; природних умов розселення і традицій та побуту; матеріальної і духовної культури.

Для Прикарпаття найбільш властиві саме ландшафти, виокремлені за принципом поєднання явищ матеріальної і духовної культури. Якраз тому вони особливо цікаві мешканцям інших регіонів.

Традиційна культура українців, включаючи й галицький ареал, має виразний регіональний колорит, опертий на специфіку етнографічних та локальних груп українців. Без врахування цієї особливості осмислення української історії, як і визначення механізмів популяризації національно-культурної спадщини на сьогоденному етапі неможливі.

Як свідчить світова практика, музейництво за останні десятиліття значно розвинулося. Є всі підстави для твердження, що зараз ми увійшли в добу так званих «культурних подорожей», коли економічна складова світового музейництва помалу поступається соціокультурній. В цих умовах музейна діяльність скеровується на реалізацію функцій самоствердження та самореалізації людини, враховуючи сукупність індивідуального світосприйняття та колективного досвіду.

Слід зазначити, що суспільне середовище, в якому функціонував музей, суттєво позначалося на формі та функціях його роботи. Нині музей ХХІ ст. розпочав втілювати притаманні суспільній пам'яті функції, позаяк його генезис і розвій як інституту детерміновано функціональним взаємовідношенням з наукою, освітою, урядом та інакшими частинами суспільної структури. Серед суспільно-культурних ролей новітнього музею слід зазначити: охоронну (зберігання культурної спадщини); інформаційну (передавання і отдержання нових знань); інтеграційну (сприяння суспільній згуртованості); комунікаційну (контактування та індивідуальний взаємовпливи); трансляційну (одержання суспільних навичок); відображення суспільних стосунків (забезпечення стабільного розвою соціуму); ідентифікаційну (окремих особистостей); дозвіллеві форми; соціалізування та просвітньо-культурна [176].

Отож, музей як соціальна інституція є установою, до функціональних завдань якої входять координація та організація діяльності зі збереження минулого, трансляції уявлень про нього. Інституції властиві ряд специфічних ознак: суспільний тип музейницьких взаємовідносин (виконує доконечну

функцію стосовно збереження суспільно-культурного спадку, реалізує контролювання формуванням та використування музейних фондів); виразний поділ роботи та високий ступінь фаховості музейницького персоналу в різноманітних напрямках діяльності; знеособленість (неперсоніфікація) вимог до візитерів закладу; експозиційний, науковий, реставраційний, фондочий, культурно-просвітній, маркетинговий характер функціонування музею; пошанівок до минувшини, суспільної пам'яті та досвіду; прекрасне керівництво своїми засобами та ресурсами [12]. Цінним компонентом інструментарію, що застосовується при осмисленні форм та методів музейної діяльності, є так звана «теорія комунікацій», запропонована у 1968 р. канадцем Д. Камероном [13]. Аналізуючи музей як комунікативну систематичність, він припускав характерність їй специфічних та особливих рис візуалізації та просторовості. Згідно з теорією, музейна комунікація полягає в процесі «спілкування» гостя музею з експонатами цього музею, які репрезентують «реальні речі». Підставовим такого спілкування, на думку Д. Камерона, з одного боку, перебуває вміння архітекторів експозиції вибудувати з сукупності експонатів особливе невербальне просторове «висловлювання», а з іншого – властивість відвідувача сприйняти «мову речей». Концепція комунікацій поширилася в Європі та США. Це у свою чергу сприяло поширенню індустрії розваг, активізувало пошуки нових технологій, щоб залучити до музеїв максимальну кількість відвідувачів. В цих країнах почали використовувати комунікаційний підхід, і таким чином музей набув соціокультурної інституційності. Тобто, почалося зміщення акцентів від науковості музею до здатності експонатів викликати емоції. Це викликало не лише зміну технологій, але й переосмислення призначення музею в соціумі [14]. В теперішніх умовах музей сприймається як інституція, яка займається поширенням інформації та репрезентує культурні контексти, є каналом культурного спілкування та своєрідним знаряддям, що творить

контекстуалізовані комунікативні маркери ідентичностей. Мета різноманітних форм комунікування це перцепція музейної інформації для візитерів, формування інформаційно-насиченого потенціалу з освітнім компонентом у контексті музейних експонатів та музею загалом. Різновекторність комунікативної діяльності сприяла зовсім новій моделі спілкування з відвідувачами. Причина таких змін полягає у певних факторах: суспільна потреба інтерпретації інформації; виникнення новітніх типів музених закладів чи осучаснення старих; зміна акценту просвітницької діяльності музею у напрямку підсилення креативності та саморозвитку індивідуумів. Щоб сучасні комунікаційні стратегіями запрацювали потрібно врахувати те, що музей це насамперед культурний інститут, з особливим інструментарієм. З іншого боку – музей складова культури. Ці два аспекти дуже важливі для вирозуміння смислів сьогодішнього музею. Тенденція еволюції сучасного музею полягає у відмові від «науково-дослідної» діяльності, як головної, і натомість перехід до певної універсалізації, яка є цікавою для широкого загалу. Специфіка музею залишається «історичною», тема минулого є основною, але нового змістовного наповнення набувають способи подачі ціннісних характеристик окремих експонатів чи тематичних колекцій. Зважаючи на це, таку категорію, як «зміст діяльності музею» слід розділити на три складових: тематика діяльності (подання справжньої історико-культурної реальності), типи експонатів (які щось репрезентують), типологічна специфіка окремого музею. Новим типом сучасного музею є культурний центр, який уже не є музеєм по своїй суті, музейна складова у ньому може займати від 5 до 30 % простору.

Сьогодні широкого розповсюдження набула тенденція розвитку музейного простору як реального культурного простору. Самою популярною є стратегія творення окремих музейних вулиць чи навіть кварталів. Наприклад такий квартали відкрито у 2001 р. у Відні, і він об'єднав 6 музеїв [15]. Специфікою такого типу музеїв є співіснування різних видів діяльності

поряд з музейною (концерти, комерція, ресторація тощо) [12]. Для поширення інформації про фонди музеї почали широко впроваджувати новітнє цифрове забезпечення. Вимогами часу стали оцифрування експонатів і створення доступних широкому загалу баз даних про музейні зібрання і колекції. Цим реалізується право громадян на рівний доступ до пам'яток культурної спадщини. Спрощений доступ до фондів водночас допомагає в боротьбі з «декультурацією» (незнанням здобутків власної культури) серед молоді, яка активно «юзає» Інтернет. Зокрема у Польщі існує спеціалізована програма «Інтернет для шкіл», орієнтована на залучення музейних експонатів для освітньо-виховних цілей. Щоб краще організувати культурний туризм і знизити витрати на виробництво музейних товарів і послуг, музейні установи у низці країн організовуються в музейні асоціації. Участь в асоціації забезпечує раціональне використання музейних колекцій впродовж робіт з організації виставок, оптимізує процеси наукової та колекційної роботи, закупівлю й обмін експонатами. Такі об'єднання музеїв створено в Австрії, Франції, Об'єднаному Королівстві. Отож, як бачимо, впродовж останніх кількох десятків років у країнах Європи роль музеїв у суспільстві змінилася. Музеї стають не тільки і не стільки сховищами артефактів, але й закладами, що надають широкий асортимент послуг, організовують цікаво-пізнавальне дозвілля і допомагають державі в реалізації культурних і соціальних програм. Якщо у минулому (XIX – поч. XX ст.) основним завданням музею була передача знань, то сьогодні це формування у аудиторії музею зацікавлення культурною спадщиною. Зростає роль музею та певна відповідальність перед соціумом.

Отож можна ствердити, що розвиток музею та його еволюція відбувалися у напрямку детермінованості історичного минулого та засвоєння візитерами музею полівекторності культури. Важливе значення при цьому належить й генеалогічному відображенню місцевими музеями, як культурного ландшафту локальної місцевості (міста, містечка, селища чи

села), так і генеалогії відомих громадських, культурних, політичних діячів, які походять з даної місцевості й залишили свій слід у історії. Важливий й інший аспект, а саме приналежність музейницьких установ водночас до національної культури та до соціальної структури загалом.

Реалізація зв'язку з культурою полягала у тому, що музей не лише накопичував артефакти минулого, й ретранслював ту інформацію, яка потрібна для суспільства, зберігає ту інформацію, яка в перспективі буде значущою для майбутніх поколінь [176]: – поворотний період у розвитку цивілізації, актуалізація сучасних проблем світового співтовариства; – демократизація суспільства, залучення широких верств населення до процесів у культурній сфері; – посилення взаємовпливів економіки, культури та політики. Поряд з цим зростає й певна відповідальність окремого музейного працівника, який представляє свій заклад. Він має дотримуватися прийнятих суспільних стандартів, внутрішньоетикетних правил, інформувати відвідувачів про усі аспекти діяльності музейної установи. Набули свого розвитку й просвітницькі форми діяльності музеїв, адже заклади локального рівня, у свій час формувалися насамперед як навчальні чи навчано-освітні установи. І хоча в минулому причиною цього була все ж таки ідеологізація, сьогодні відбулося переформатування й музей активно виконує функцію національно-патріотичного виховання молоді.

Наостанок, слід ствердити, що специфіка новітніх музеїв – це насамперед – зміна традиційного подання експозицій. Змінюються форми роботи, запроваджуються нові технології подання інформації, впроваджується інтерактивність. Експозиції перестали бути заідеологізованими. Музей як явище суспільної культури на сьогодні є достатньо актуальним, він на місцевому рівні акумулює та транслює важливі для суспільства месиджі.

Висновки до розділу 1

Отже, методологічна основа роботи опирається на комплекс наукових підходів (етнокультурного, структурно-функціонального, соціокультурного, інституційного, суспільно-формаційного (історичного), системного); на дотримання принципів історизму та об'єктивності; на застосування у дослідженні хронологічного, історично-правового, історично-типологічного, історично-порівняльного, просторово-порівняльного, герменевтичного та діалектичного методів. Застосування вказаного методологічного інструментарію дозволило скласти об'єктивне уявлення про цілісну палітру історико-культурних засад становлення й розвитку музейної справи на Івано-Франківщині з часу здобуття нашою державою незалежності. Потрібно зауважити, що у виданнях наукового характеру поняття «музейництво» для сьогодення стало доволі звиклим. Не в останню чергу це пояснюється тим, що інтенсифікація музейної сфери є одним із надважливих чинників у боротьбі з негативними наслідками процесів акультурації й культурної асиміляції. Саме в цьому контексті важливим є вивчення роботи музеїв, адже завдяки їхній діяльності створюються передумови для того, щоб людина могла задовольнити свої культурні потреби. Крім того, такі дослідження дозволяють краще зрозуміти культурні запити туристів різних соціальних та вікових страт, різної етнічної належності тощо. А це, відповідно, зумовлює необхідність всебічного дослідження культурного потенціалу музейної дестинації як джерела різноманітних пропозицій для розвитку музейної сфери.

Таким чином, джерельна база роботи дає спроможність достатньо повно і репрезентативно охарактеризувати історико-культурні засади становлення музейництва на Івано-Франківщині. Комплекс використаних у роботі джерел складають нормативно-правові документи, загальноукраїнські та локальні стратегії й програми розвитку окремих музейних установ, документи

центральных і місцевих архівів, публікації з газетної і журнальної періодики, а крім того різного роду каталоги, путівники і буклети. Ретельна верифікація відомостей з усього розмаїття позицій, які склали джерельну базу дослідження, є запорукою ґрунтовності вивчення способів, механізмів і процесів, супутніх розвитку туристичної галузі в незалежній Україні, дозволяє здійснювати прогностичні передбачення і розробляти новітні теорії, які, зрештою, уможливають реформування й оптимізацію музейної сфери Івано-Франківщини.

Здійснений аналіз стану наукової розробки проблеми дає змогу зробити висновок, що дослідження історико-культурних засад розвитку музейництва на Прикарпатті (1991–2013 рр.) не було предметом спеціальної комплексної розвідки. Вітчизняна історична наука на сучасному етапі розвитку шукає нові перспективи й апробує нові шляхи вивчення сукупності конкретно історичних питань, пов'язаних із музеєзнавчою проблематикою, спираючись на власну історіографічну традицію дослідження історико-культурних пам'яток, водночас чутливо реагуючи на зарубіжний досвід упровадження інновацій.

Визначивши загальне коло питань, які стосуються наукової розробки зазначеної в темі дисертації проблеми, ми стверджуємо, що для сучасного наукового дискурсу є характерним розгляд концепту «музейництво» крізь призму двох основних підходів: особистісного та інституціонального. Музеї здатні виконувати свої визначальні функції (які полягають у задоволенні потреб людини в розширенні горизонту повсякденності, в тому, щоб реалізувати себе як творчу особистість, у збереженні культурних надбань та історичної пам'яті народу тощо) передовсім за умови створення ефективної нормативно-правової бази, здатної врахувати щонайбільшу кількість пов'язаних з музейною діяльністю нюансів.

На підставі здійсненого в дисертації дослідження можна стверджувати, що музейництво є важливим чинником розвитку сучасного суспільства.

Однак лише за умови, якщо воно сприяє у вирішенні актуальних для сучасного суспільства проблем, як-от у нівелюванні міжкультурного протистояння, у збереженні натуристичних та історико-культурних надбань; якщо воно здатне створити нові можливості у контексті соціальної зайнятості місцевого населення; якщо має більший, порівняно з іншими суспільними феноменами, потенціал для того, аби створити і підтримувати атмосферу взаємопорозуміння.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Науково-освітні музеї та напрями їх науково-просвітницької роботи

Розвиток музеїв і музейного руху в Україні розпочався ще в ХІХ ст. Однак лише із здобуттям незалежності Україною в 1991 р. дослідження роботи музеїв у державі перейшло на якісно новий рівень: почали створюватися вузько спеціалізовані музеї, відкриватися заклади історичного, художнього, літературного спрямування.

Основним видом функціонування сучасних музеїв (не враховуючи збирання, збереження та вивчення музейних експонатів) є культурна та освітня робота, насамперед, серед дітей та підлітків.

На сьогодні національна освітня діяльність зосереджена на особистостях потенційних та дійсних відвідувачів музею. У зв'язку з цим можна виділити такі основні напрямки: інформування, навчання, розвиток творчих принципів, спілкування та традиційно, розваги. Саме такий вибір слід розглядати як умовний, оскільки напрями рухливі і зазвичай тісно пов'язані між собою або перехресні у всіх аспектах. Зупинимось на кожному із напрямів детальніше.

Інформування зазвичай є першим етапом засвоєння музейної інформації, тобто попередньої інформації про музей, склад та зміст його колекції або про окремі музейні предмети, а також питання, що стосуються загального стану музею та різних галузей його діяльності. Інформація надається за допомогою традиційних форм, таких як лекції та консультації. На початку ХХІ ст. активний розвиток інформаційних технологій сприяв впровадженню їх й в сферу музейництва, наприклад, шляхом створення

спеціального інформаційного центру. Це найчастіше реалізовано в мережі Інтернет. Інформаційна система, розташована у віртуальному середовищі, містить зображення експонатів, дані про їх місцезнаходження, відповідну супроводжуючу та пояснювальну інформацію.

Другим етапом засвоєння музейної інформації на абсолютно новому рівні є навчання, яке має включати передачу та засвоєння знань, а також набуття навичок та умінь у музейному та комунікаційному процесі.

Навчання в музеї передбачає здобуття додаткових або альтернативних знань, які особа не може отримати вповні або частково в інших навчальних закладах. Цьому сприяє запровадження педагогічних планів у музеї, заснованих на розумінні та викладанні оригінального предмета.

Розвиток творчих принципів вважається найскладнішим етапом у розумінні музейної інформації. Розвиток творчості передбачає найбільш ефективно використання потенціалу музею для виявлення тенденцій та розкриття індивідуальної творчості. У музеї є всі умови, щоб надихнути творчий процес: унікальна можливість «увійти» у традиційну систему найкращих практик, культурні приклади минулого. Цей напрямок можна реалізувати у формі студій, творчих лабораторій чи фестивалів, вікторин, ігор і навіть драматичних елементів.

Крім того, музей – це місце для спілкування, де наявна велика кількість цікавої та унікальної інформації, і це, у свою чергу, сприяє змістовній міжособистісній комунікації. Її можна організувати у формі конференцій, клубів, олімпіад, вечірок чи інших нетрадиційних формах зустрічей.

Найбільш традиційною функцією музею є відпочинок. Організація вільного часу в основному залежить від побажань відвідувачів музею. Беручи до уваги попередній досвід, пропонуються форми розважальних заходів для задоволення потреб відвідувачів музейного осередку. Дуже часто ці форми дозвілля диференційовані для різних вікових груп (зокрема, експозиції, карнавали, дні відкритих дверей, музейні фестивалі, концерти,

КВК). Також існують форми відпочинку, які спеціально розроблені для конкретних категорій відвідувачів: для дошкільнят – кімната для ігор, для школярів – кімната «Різдвяна ялинка», для людей похилого віку – чаювання, для молоді та дорослих вечірка чи карнавал в музеї [152, с. 20].

Мережа музеїв в Україні формується у відповідності до усталеної наукової класифікації, яка створена у середині ХХ ст. Відповідно, прийнято розрізняти музеї профілями і типами.

Тип музею визначають за його суспільним призначенням, метою діяльності. Розрізняють три види музеїв:

1) науково-освітні, або публічні. Вони відкриті для відвідувачів та туристів з поза меж України, їх є найбільше. Це, наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей, Літературний музей Прикарпаття, Музей визвольних змагань Прикарпатського краю;

2) науково-дослідні (академічні), призначені для фахівців. Їх створюють при академіях, науково-дослідних інститутах. Це своєрідні наукові лабораторії (наприклад, меморіальний комплекс «Дем'янів лаз»);

3) навчальні, які призначені для учнів і студентів. Їх організовують при школах, закладах профільної та вищої освіти. Яскравими прикладами є музей «Освіта Прикарпаття» та археологічний музей при факультеті історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [158, с. 6].

Таким чином, відповідно до типології музеї Івано-Франківської області поділяються на види і підвиди. У підрозділі ми охарактеризуємо розвиток науково-освітніх, тобто публічних музеїв.

Розбудова української держави тісно пов'язано зі становленням та розвитком музеєзнавства як науки. Дослідження музеїв і музейного руху в Україні на сучасному етапі вважаю актуальним. У зв'язку з цим існує необхідність поширення інформації про музеї, про появу нових музеїв, що сприятиме покращенню їх відвідуваності, а також розвитку туризму.

Найпоширенішими є науково-популярні музеї, які є масовими і публічними та відкриті для всіх відвідувачів і туристів. Окрему групу становлять навчальні музеї. Вони виникають здебільшого при загальноосвітніх школах, університетах, коледжах тощо. Робота таких закладів спрямована на вивчення історії рідного краю та ознайомлення з нею учнів, студентів на прикладі наявних у музеї артефактів.

У другій половині ХХ ст. створення названих музеїв набуло поширення. При сільських школах вчителі історії активно формували навчальні музеї з метою донести до радянського учня «правдиві» відомості з української історії.

На початку 90-х років ХХ ст. активність окреслених музеїв зростає, їхня кількість поступово збільшувалася. Практично в кожній школі села чи міста Івано-Франківської області відкривався навчальний шкільний музей. Уроки з історії краєзнавства вчителі проводили саме на базі такого закладу.

Власне самі учні школи, їхні батьки та жителі села ставали основними наповнювачами фондів шкільних музеїв, зокрема збирали речі старовини і старожитностей. Часто це були предмети побуту та повсякденного вжитку, стародавній одяг чи рушники. Іноді траплялися досить цікаві експонати. Наприклад, у шкільному музеї Дем'янівської загальноосвітньої школи зберігаються бивні мамонта, які було знайдено археологом В. Бараном під час розкопок у селі в 80-х рр. ХХ ст. Ця знахідка є унікальною не лише для сільського музею, але й для відомих обласних краєзнавчих музеїв [175, с. 197].

Експозиції у навчальних музеях відзначалися здебільшого одним спрямуванням: «село в давні часи», «село в новий і новітній час», «наші герої», «борці за волю України» тощо.

Важливим елементом створення та існування таких музеїв є збір матеріалу з історії окремих міст і сіл Івано-Франківської області. Саме на

основі таких «зернят» формується комплексне уявлення про наш край та історію України загалом.

Пришкільні музеї в першу чергу ставили собі за мету культурно-просвітницьку діяльність серед населення, мешканців міста чи села. Оскільки до початку 90-х років ХХ ст. українська історія викладалася у спотвореному вигляді. Багато тем з історії та культури замовчувалися, як такі про які не варто було говорити. Саме тому музейні установи мали виконати основну свою просвітницьку функцію – донести до відвідувача правдиві факти з історії рідного міста, села чи регіону загалом.

В Івано-Франківській області є шкільні навчальні музеї, які варто назвати, а саме: «Музей-школа ім. Теофіла Киселівського»; музей «Берегиня», створений при Бурштинському енергетичному коледжі; «Краєзнавчий музей села Дем'янова» (Галицький район); «Історико-краєзнавчий музей села Кунисівці»; «Історико-краєзнавчий музей смт. Чернелиця» (Городенківський район); «Кімната-музей села Чернятин»; «Музей історії села Тишківців та визвольних змагань імені Романа Шухевича»; «Музей історії села Шевченкове»; «Краєзнавчий музей села Кропивник»; «Кутський краєзнавчий музей» та ін. [178].

Вважаємо, що створення пришкільних навчальних музеїв має велике значення. По-перше, збір інформації про село, містечко чи місто стає безцінним джерелом інформації під час вивчення історії краю чи держави загалом. Робота таких закладів допомагає популяризувати і досліджувати нелегкі історичні сторінки нашої країни. По-друге, має велике виховне значення під час з'ясування школярами історії рідної місцевості, чи історії власної родини.

По-третє існування таких музейних закладів навчального типу в курортних районах нашої області допомагає у розвитку туристичної справи, а це, закономірно покращує економічну ситуацію окремого невеликого села чи міста.

Музеї на Івано-Франківщині відіграють важливу роль у вивченні історії краю. Відвідування експозицій присвячених матеріальній та духовній культурі мешканців історико-етнографічних районів Прикарпаття та тематичних виставок національних меншин значно доповнюють уявлення відвідувачів про минуле краю. Музейні заклади формують власні експозиції, пропонують відвідувачам їх огляд, проводять екскурсії, виставки, здійснюють публікації про певні аспекти роботи музею. Закон «Про музеї та музейну справу» регулює діяльність такого типу установ [60].

Розвиток музейної справи на Прикарпатті в контексті етнотуристичної діяльності визначають обласні комплексні програми «Культура Івано-Франківщини». Так, пріоритетні напрями визначені такі: «збереження історичних пам'яток області; впровадження в роботу музеїв новітніх інформаційних технологій; облік та каталогізація; зміцнення матеріально-технічної та реставраційної бази; розширення міжнародного співробітництва; здійснення ремонтно-реставраційних робіт; забезпечення наукового комплектування музейних фондів; активізація видавничої діяльності (альбомів, каталогів, буклетів, путівників, наукових збірок)» [44, 45].

У період з 1999 по 2014 роки кількість державних та приватних музейних установ в Івано-Франківській області майже подвоїлася. Якщо у 1999 році було 12 музеїв, то у 2014 році було 23 музеї та 15 музеїв-філій. У фондосховищах музеїв зростала чисельність одиниць зберігання експонатів. Якщо на 1999 р. було 166 016 одиниць, то у 2014 р. – 238 172. Таким чином, збільшення фондів склало 30,3 %. З 1992 по 2014 рік кількість відвідувачів колекцій музеїв регіону зростає, про що свідчить збільшення кількості відвідувачів музеїв обласного та районного підпорядкування: 5 101 екскурсія у 2002 р., 7 234 – у 2006 р., 7 828 – у 2010 р., 8 179 – у 2014 р. [38, арк. 37].

На початок 2015 року в Івано-Франківській області було понад 120 державних чи приватних музеїв. Однак, за даними місцевого відділу

культури, існує велика різниця між кількістю музеїв в адміністративних підрозділах області та загальною кількістю пов'язаних із ними закладів. Це пояснюється тим, що більшість приватних музейних установ не співпрацюють з місцевою владою. Наприклад, у Надвірнянському районі Івано-Франківської області на початку 2015 р. діяло вісім музеїв, один із них був споруджений за роки незалежності. У період з 1991 по 2014 рік у цьому районі було оновлено та відремонтовано 5 музеїв. Сьогодні в Городенківському районі Івано-Франківської області налічується 12 музеїв. На Галицькій частині Гуцульщини, за даними відділу культури районних державних адміністрацій, кількість музейних установ, які функціонують нормально, значно применшено. Ми вважаємо, що причиною такої ситуації є небажання власників реєструвати приватні музеї у державних установах. Тому, за даними місцевої влади, у Верховинському районі Івано-Франківської області діють Гуцульський театральний музей Гната Хоткевича розташований у Краснолі та Народний історико-краєзнавчий музей «Гуцульщина» у Яблуниці. Про інші музеї згадок немає. Однак тільки в с. Криворівня та смт. Верховина наявні 10 музеїв етнографічного чи краєзнавчого характеру [37, арк. 30].

У Верховинському р-ні Івано-Франківської обл. загалом налічується 11 музеїв: «Регіональний музей Гуцульщина», музей «Хата-гражда» гуцульської господарки, хата-музей кінофільму «Тіні забутих предків» та «Приватний музей музичних інструментів Романа Кумлика» в Верховині, музеї І. Франка та М. Грушевського в Криворівні, «Музей гуцульського театру ім. Г. Хоткевича» в Краснолі, «Музей села Криворівня» та інші [36, арк. 25].

За відомостями районної влади в м. Коломия функціонують два державні музейні заклади: «Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського» та музей «Писанка». Міська

влада зазначала, що у Коломиї функціонує 8 музеїв, із них 6 на громадських засадах [60, 65].

Одним із відомих музеїв Івано-Франківська є «Освіта Прикарпаття». Його створено в 1980 р. в Івано-Франківському державному педагогічному інституті. Це був один із перших музеїв такого профілю в Україні. Ідея його формування належала ректорові інституту, професорові Олександр Устенку та доцентові кафедри історії УРСР Ярославу Мельничуку. Ключову роль щодо налагодження його діяльності здійснили Ярослав Мельничук та перший директор музею, нині заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук, доцент ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» Богдан Гаврилів. В організації роботи музею багато зроблено кандидатом педагогічних наук, доцентом Іваном Прусом. Активну участь у створенні музею взяли викладачі та студенти, вчителі шкіл області, які офірували цінні експонати, матеріали з історії освіти на Прикарпатті. Тематико-експозиційний план був складений завдяки працівникам Івано-Франківського краєзнавчого музею. Постійну допомогу щодо оформлення інтер'єру музею та його експозиції надає Інститут мистецтв, зокрема викладачі та студенти художнього відділення [105, с. 2].

За час існування музею в ньому побувало понад 120 тис. відвідувачів, проведено майже 10 тис. екскурсій, організовано близько сотні тематичних виставок. Музей допомагає створювати громадські і шкільні музеї, консультує викладачів університету, вчителів, студентів та учнів про становлення освіти на Прикарпатті, проводить активну пошукову, дослідницьку та популяризаційну діяльність. На його основі здійснюється наукова робота викладачів та студентів «Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника» та інших навчальних закладів. Тут часто проводяться спеціальні та ювілейні виставки, які привертають увагу відвідувачів. У 1983 році Постановою Колегії Міністерства культури УРСР музею присвоєно звання «народний». Він входить у туристичний маршрут

«Музейне коло Прикарпаття», співпрацює з Педагогічним музеєм України НАПН України [220].

Експозиція музею складається з двох частин:

– «Освіта на Прикарпатті з часів Київської Русі до сьогодення».

– «Історія становлення та розвитку ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника”».

Частини поділяються на підрозділи, що розкривають історію шкільництва та освіти на території нашої області на різних етапах історичного розвитку краю.

На експозиційній площі Музею розміщено понад тисячу експонатів. Значна частина з них є оригінальними, а окремі – унікальними. У фондах зберігаються сотні документів, фотографій, книг та інших пам'яток історії розвитку освіти на Прикарпатті. Тільки основний фонд музею налічує близько трьох тисяч експонатів [220].

У музеї постійно відбуваються тематичні та ювілейні виставки, що присвячені визначним датам з життя нашого краю та відомим педагогам, проводяться наукові конференції, семінари, зустрічі з ветеранами педагогічної праці, учителями.

Таким чином, культурно-просвітницька діяльність музею є доволі вагомою, оскільки заклад спрямовує свою діяльність на інформування своїх відвідувачів, розкриває основні аспекти розвитку культури та освіти регіону. Також проводить на своїй базі тематичні лекції, семінари, конференції, які спрямовані на популяризацію розвитку історії освіти краю, звертають увагу населення на основні проблеми освіти.

Не меншу значущість має Івано-Франківський краєзнавчий музей, який акумулює велику кількість відділів і філій.

Музей створено 1 травня 1940 р. Спершу він знаходився за адресою м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 7. Із 1958 р. заклад розміщено в будівлі Івано-Франківської ратуші, яку капітально відремонтували [97, с. 3].

Відділи музею:

- «Літературний музей Прикарпаття», відкритий у 1986 р. (м. Івано-Франківськ);
- історико-краєзнавчий музей «Гуцульщина», відкритий у 2004 р. (сmt. Верховина, Верховинський р-н);
- хата-гражда Харуків, відкрита в 1978 р. (с. Криворівня);
- музей М. Грушевського, відкритий у 2002 р. (с. Криворівня);
- «Літературно-меморіальний музей І. Франка», відкритий 1953 р. (с. Криворівня);
- «Літературно-меморіальний музей Л. Мартовича», відкритий у 1971 р. (с. Торговиця, Городенківський р-н);
- Історико-краєзнавчий музей О. Довбуша, відкритий у 2004 р. (сmt. Печеніжин, Коломийський р-н);
- Історико-краєзнавчий музей О. Феданка, відкритий у 2001 р. (сmt. Солотвин, Богородчанський р-н) [105, с. 2].

Окрім того, музей має значну кількість експозицій, що знайомлять відвідувачів з історією, природою, культурою Прикарпатського краю, а також розкривають особливості культури і побуту Бойківщини, Гуцульщини та Опілля.

У музеї зберігаються експонати природничого, історичного, археологічного, етнографічного, палеонтологічного та філателістичного характеру. Представлені документи й стародруки XVII–XVIII століть, ікони, графіка, картини, зброя XIX–XX ст. Також є унікальні археологічні предмети X–XI століть із розкопок у с. Крилос, вироби зі срібла виконані технікою зерні, вироби скульптора Й. Пінзеля (XVIII ст.) [131, с.102].

Однією з ключових проблем у сфері музеїв у регіоні часто називають брак коштів та неефективність моделі державного управління. Особливо відчутними для місцевих музеїв стали наслідки фінансової кризи з 2008 по 2009 роки, коли видатки національного бюджету на розвиток музейної галузі

скоротилися в чотири рази. Навіть на такі основні статті витрат, як заробітна плата персоналу, комунальні послуги та послуги з охорони не вистарчало коштів. Це спричинило призупинення роботи частини музеїв. Проте скрута українських музеїв не лише через брак коштів, а їхні проблеми глибші, оскільки більшість із них не підтримують зв'язок із суспільством та відвідувачами, стали консервативними науково-дослідними закладами, й не знають, у який спосіб, якими методами сучасні музеї повинні комунікувати з аудиторією. Регіональні музеї не проводять (а якщо проводять, то дуже рідко) маркетингові дослідження, і не простежують реакції своїх відвідувачів на представлені проекти та послуги [178, с. 60]. Дослідженим музеям не вистарчає критичного осмислення реалізованих експозицій. Раптові зміни у наративах музею, викликають нерозуміння колективу, куратори в своїй виставковій роботі переважно застосовують декоративні (поверхневі), а не фундаментальні зміни. Очевидно також, що більшість музеїв не мають окресленої місії та бачення розвитку, мають слабкі зв'язки з місцевими громадами та не бажають (або не можуть) відповідати на запити громадськості, надаючи туристам нові послуги та реалізуючи нові проекти [205, с. 105].

Важливий внесок у розвиток культурно-просвітницької справи музейних закладів Прикарпаття зробив Літературний музей, який є окрасою Івано-Франківського музеєзнавства.

16 травня 1986 р. відкритий «Літературний музей Прикарпаття». Експозиція розповідає про розвиток літературного процесу від найдавніших часів до сьогодення. Основні експонати: львівські стародруки XVII ст.; особисті речі письменників краю та їхні рукописи; збірки й твори, які вийшли за життя авторів (О. Дучимінської, Н. Кобринської, Б. Лепкого, Л. Мартовича, В. Стефаніка, І. Франка, М. Черемшини, М. Яцківа та ін.); матеріали про Станіславське літоб'єднання та про діяльність обласної організації Національної спілки письменників України [294].

Музей співпрацює з письменниками, фахівцями культурно-освітньої сфери української діаспори Великої Британії, Канади, Словаччини та США, налагоджена комунікація й з письменниками з Польщі, Румунії та Узбекистану.

Отже, музей не лише поповнює свої фонди стародруками і виданнями минулих століть, але й активно співпрацює з сучасними літературознавцями краю, колекціонує їхні видання і роботи. Наявність такого музею в регіоні свідчить про ерудованість і любов до мистецтва його мешканців.

Таким чином, культурно-просвітницька діяльність цього закладу є надзвичайно важливою. Оскільки він популяризує серед населення та своїх відвідувачів надбання культури та літератури. Тут можна знайти стародруки та твори в оригіналі. Це дає можливість краще дослідити та вивчити вітчизняну літературу, письменників та українську мову.

Наступним музеєм, який можна віднести до науково-освітніх, є «Музей визвольних змагань Прикарпатського краю». Він презентує документи та речові пам'ятки, що охоплюють період XI – XX ст., й присвячені подіям національно-визвольної боротьби українців регіону. Окрема тематична експозиція присвячена подіям XX ст., які завершилися здобуттям Україною незалежності. Експозиція музею розташована в чотирьох залах [294].

У фондах є цінні документи, які засвідчують та відображають боротьбу за державну незалежність України (періоду УСС, УНР, ЗУНР, УГА, ОУН та УПА).

Наявність такого музею допомагає крсянам і гостям рідного Івано-Франківська зберігати пам'ять про історію Прикарпаття, не забувати героїв і їхні подвиги, що зумовили незалежну Україну.

«Івано-Франківський державний історико-меморіальний музей Олекси Довбуша» відкрився у вересні 1995 року. Експозиція складається із двох частин: 1) найцікавіші історичні матеріали про опришківський рух; 2) твори мистецтва, присвячені Олексі Довбушу. Фонди музею – це в основному

експонати із приватної колекції Володимира Грабовецького, який майже 45 років збирав все, що стосувалося життя Олекси Довбуша [99].

Олекса Довбуш – легендарний герой Карпат, один із лідерів опришків, який виступав проти утисків селянства. У музеї представлені документи та наукові праці, пов'язані з опришківським рухом у Карпатах, легендарна сокирка О. Довбуша [138, с. 16]. Окремо представлені матеріали, що розкривають соціально-економічні передумови поширення опришківського руху: письмові документи, схеми, карти, а також скульптурні та малярські зображення, що ілюструють становище Галичини в першій половині XVIII ст.

Отже, культурно-просвітницька робота цього музейного закладу є надзвичайно важливою, оскільки такий музей є єдиним у своєму роді. Він розкриває локальну історію краю, популяризує культуру, традиції та звичаї Прикарпаття. Особливо важливим етапом у діяльності цього музею є висвітлення певного етапу історії краю в зовсім іншому світлі, ніж її демонстрували до початку 90-х років XX ст.

У 1980 р. відкритий «Музей мистецтв Прикарпаття», у збірці якого представлені такі експонати: іконописні твори Галичини (польського та австрійського періоду), барокова скульптура, твори західноукраїнських малярів (Ю. Данькевича, О. Кульчицької, О. Новаківського, О. Сорохтея, Я. Пстрака, І. Труша, К. Устиновича), живопис другої половини XX ст., творчість австрійських, італійських, німецьких та польських майстрів XVIII–XX ст. Представлена також колекція зарубіжної графіки, яка подарована музею після виставок, які відбувалися в контексті Міжнародного бієнале «Імпреза» (проводилися в Івано-Франківську в 1989–1997 рр). Етнографічна збірка репрезентує різні види декоративно-ужиткового мистецтва Бойківщини, Гуцульщини, Опілля та Покуття. Власне головний експозиційний зал розміщений у ренесансному костелі XVII ст., що є однією з найдавніших будівель міста. Серед усіх експонатів яскраво виділяються

скульптурні твори Т. Гуддера, К. Кутченрайтера, Й. Пінзеля, М. Полейовського, Д. Станетті, а також живопис братів Унтербергів [178, с. 62].

Таким чином, культурно-освітня робота – це один із основних практичних напрямків музейної діяльності та основна формою музейної комунікації. Вона здійснюється в процесі прямого контакту з відвідувачами всередині та поза музеєм. У процесі культурно-просвітницької діяльності реалізується освітня, виховна та функція організація дозвілля. Зі зростанням соціальної спрямованості музею освітня та культурна функції стають основними.

2 серпня 1966 р. в Івано-Франківську відкритий історико-краєзнавчий музей «Герої Дніпра». Первісно це музей «бойової слави» 38 армії, яка сформована поблизу м. Ніжина у серпні 1941 р. Причиною відкриття музею власне в обласному центрі стало те, що частини цієї армії брали участь у звільненні Івано-Франківщини від німецької окупації. Тисячі вихідців Прикарпаття також воювали у складі цієї армії [165, с. 348]. 15 лютого 1984 р. музею присвоєно звання «народний», а 9 травня 1984 р. «на відзнаку однієї з найяскравіших сторінок бойового літопису 38-ї армії – подвигу її бійців і командирів під час форсування Дніпра і визволення столиці України» він отримав назву «Герої Дніпра» [294].

Експозиція музею займає 640 м², а фонди налічують більше 4 000 одиниць. Друга світова війна представлена на великій кількості вітрин, стендів, подіумів. Окремо розміщені знамена військових частин, зокрема й двох, які безпосередньо звільняли Івано-Франківщину (70-та гвардійська Глухівська шестиорденоносна стрілецька дивізія, 226-та Глухівсько-Київська Червонопрапорна стрілецька дивізія). В окремому відділі представлені особисті речі, фотографії, документи, листи з фронту, нагороди, предмети спорядження й побуту командирів та бійців Червоної Армії [294].

Значна частина експозиції – це зразки артилерійської та стрілецької зброї. Багато оригінальних газет та листівок, виставлених на виставці, також привернули увагу відвідувачів. Уже на початку експозиції в одній із вітрин – газети перших воєнних днів, де можна прочитати звіт Радянського інформаційного агентства про героїчні подвиги солдатів роти протиповітряної оборони лейтенанта О. Муравйова, які знищили два ворожі бомбардувальники на початку війни поблизу Станіслава, а впродовж наступних 7 днів – ще 5 ворожих літаків [294]. Окремо розміщена інформація про бійців комендатури Коломиї, під керівництвом майора Р. Філіпова, які першими розпочали бої з військами вермахту. Окремий стенд присвячений льотчику Л. Бутеліну, який протаранив німецький літак над Галичем [177, с. 115].

Важливою проблемою музейництва в Україні є відсутність спеціальних науково-дослідних установ або аналітичного центру, які мали б з'ясувати проблеми теорії та практики музейної роботи, формулювати проекти нормативних документів і галузевих стандартів, а також впроваджувати на місцевому рівні досвід загальноукраїнських та зарубіжних музеїв.

На Заході недержавні аналітичні центри («think tanks») впливають на формування музейної політики держави, формулювання візій та затвердження адміністративних рішень. До прикладу, експерти з «Інституту Брукінгса», «Центру Вудро Вілсона» та «Інституту Аспен» беруть активну участь у формулюванні візії перспективного розвитку та прийнятті конкретних рішень у сферах, де ці заклади уже показали значні наукові результати. Декілька громадських організацій в Україні виконують функцію «think tanks»-центрів, зокрема можна відзначити такі із них: «Український комітет Міжнародної ради ІСОМ», ГО «Агенція культурних стратегій», ГО «Демократія через культуру», ГО «Український центр розвитку музейної справи». Також функціонує національна аналітична установа – «Український центр культурних досліджень». Мета діяльності усіх перелічених центрів –

впровадження систематичних та послідовних проектів, які у результаті посилять комунікацію у професійній сфері, а також сприятимуть налагодженню співпраці музеїв з іноземними колегами. Сучасні процеси в музейному середовищі дають підстави ствердити, що основний результат формування «концепції національної музейної реформи» вказані організації не досягли [236, с. 21].

Важливим чинником розвитку регіонального музеєзнавчого руху є створення музеїв у районах і містах області. Цікавим, на нашу думку, є музей історії Болехова, який заснував Р. Скворій 28 листопада 1967 р. Передумовою формування музею, стала підготовка до 40-річчя від дня смерті Н. Кобринської (січень 1960 р.). Краєзнавчу кімнату при бібліотеці відкрито в 1964 р. [294]. У 1970 р. музей отримав звання «народного», з приводу цього опубліковані статті в журналі «Українська мова і література в школі», «Українському історичному журналі», газеті «Літературна Україна» та у місцевій пресі.

У 1987 р. ухвалено рішення про переформатування музею з краєзнавчого в музей історії міста. Водночас музейні фонди поповнилися унікальними надходженнями: ноти, написані особисто Т. Кобринським зі штампом Н. Кобринської передано зі Стрия, із с. Довжки передано фрагменти богослужбових рукописних книг XVII ст., надано збірку фотографій про перебування в Болехові митрополита А. Шептицького та скульптора М. Черешньовського.

У квітня 1999 р. музей здобув статус державного [52]. Експозиція розміщена в 6 залах та тематично структурована: «Історія Болехова», «Розвиток промисловості, культури та освіти в міжвоєнний період», «Друга світова війна», «Боротьба українців за незалежність», «Національне й духовне відродження», «Бойківська світлиця». Відтворена катівня НКВС, яка знаходилася в цьому приміщенні в підвалі (діяла у 1944–1947 рр.), де навіть збережені написи тогочасних в'язнів [175, с. 350].

Місцева влада м. Болехова проголосила 2005 р. роком Н. Кобринської. Результатом співпраці влади й музейників стало відкриття нового приміщення де розміщена експозиція присвячена життю й творчості галицької письменниці. Тематичні частини експозиції визначені наступні: «Болехів у часи Наталії Кобринської», «Наталія Кобринська та Січове стрілецтво», «Наталія Кобринська в колі сучасників», «Наталія Кобринська та Іван Франко», «Белелуя», «Меморіальний куток», «Болехів вшановує пам'ять про письменницю» [294].

У смт. Верховина приватний музей відкрив Р. Кумлик у січні 2000 р. Він знаходиться в особистому будинку колекціонера, який збирав свою колекцію понад 30 років. Серед експонатів слід виділити декілька груп: предмети побуту, гуцульський одяг, давні світлини, гуцульські музичні інструменти (найбільша за чисельністю) [15, арк. 1]. Екскурсоводом зазвичай є Н. Гузак, донька Р. Кумлика, яка для відвідувачів грає на скрипці, цимбалах, дрибмі чи інших інструментах та може розповісти про усі з них. Наприклад, обрядова функція трембіти застосовувалася в часі Коляди, похоронів, весільного обряду. У колекції представлені унікальні «скрипки-довбанки» та оригінальна скрипка прямокутної конструкції [15, арк. 1]. В часі екскурсії можна заспівати з господинею декілька куплетів народних гуцульських співанок.

Також у смт. Верховина у 2000 р. у хаті П. Сорюка відкритий «Музей кінофільму “Тіні забутих предків”». Власне у цій хаті 7 місяців мешкав С. Параджанов знімаючи культовий фільм (1963–1964 рр.). Кінорежисер вирішив у такий спосіб «краще відчувати колорит Гуцульщини, дізнатися традиції і насититися силою природи» [294]. Усі туристи можуть ознайомитися із фільмом та перипетіями його зйомок. Більшість експонатів тією чи іншою мірою пов'язані із кінострічкою. Дуже часто відвідувачі цікавляться весільною гуглею персонажа, якого грав І. Миколайчук. У хаті-

музеї можна виділити три основні експозиції: «архітектурна спадщина», «побут та етнографія», «життя та творчість видатних людей» [171, с. 3].

У м. Бурштин у в 1996 р. відкритий Музей ОУН-УПА. Однак офіційне визнання музею відбулося аж 8 березня 1998 р. Музей розміщений у центрі містечка в приміщенні Бурштинського палацу культури «Прометей». За останні 3 роки більше 3 500 туристів відвідали музей [107, с. 3]. Поповнення експозиції музею відбувається як за допомогою органів влади, так і місцевих активістів-патріотів. Важливим елементом музейної експозиції є місцева «Книга пам'яті», у якій уже перелічені 1 630 осіб району знищених радянською каральною системою. Цікавими для туристів є й макети криївок та інші артефакти того часу [249].

Музей історії Галича, якому уже більше 50 років, знаходиться в «Митрополичих палатах», які є пам'яткою архітектури поч. XIX ст. Ця будівля певний час виконувала функцію літньої резиденції митрополита А. Шептицького. Цей музей є одним із найдавніших у Галичі. Власне ідея створення такого музею належить Я. Пастернаку та А. Шептицькому, які висловили пропозицію створення поблизу фундаменту Успенського собору XII ст. музею-заповідника. Ця ідея реалізована у 1937 р. Я. Пастернаком. Він у каплиці Св. Василя, пам'ятці архітектури XV ст., зібрав найцікавіші артефакти із власних розкопок поблизу Крилосу. Це був перший музей на Крилоській горі [98, с. 230].

Сучасний музей на Крилоській горі репрезентує історичну та культурну спадщину давнього Галича, а основна увага звернута, насамперед на археологічний матеріал та архітектуру. Усе це у своїй сукупності засвідчує давню історію Галича, як дуже потужного торгівельного, економічного, політичного центру [136, с. 180].

Автори експозиції «Музею історії Галича» розділили її хронологічно на два періоди, які умовно можна назвати термінами «долітописний» та «літописний». Більшість експонатів знаходяться на першому поверсі

«Митрополичих палат». Розпочинає виставку тематична підбірка пов'язана із кам'яною та бронзовою добою (трипільська, шнурової кераміки, лінійно-стрічкової кераміки, комарівська, черняхівська та липецька культури) [165, с. 362].

У VI–III тисячолітті до н.е. Прикарпаття заселяли племена трипільської культури, які залишили після себе яскравий археологічний матеріал. Знахідки поселень трипільців досліджені у Більшівцях, Бовшеві, Вікторові, Коростовичах, Комарові, Крилосі [219].

Насичений експонатами і третій зал. Знахідки, які тут є, репрезентують період племінних об'єднань слов'ян. Багато уваги присвячено племінним союзам уличів та тиверців [220].

Залишки старовинних бронзових ливарних виробів, виявлені археологами, широко представлені в музеї. Серед експонатів києво-руського періоду особливе місце відведено руській старовинній зброї. Особливу увагу туристів привертає колекція зброї, хрести, різні види енкалпійонів тощо. В одному із залів розміщений макет княжого Галича [219].

На Крилоській горі був розміщений Успенський собор, архітектурні особливості якого (розпис, оздоби капітелей, різьблення засвідчили надзвичайно високий рівень Галицької школи за князювання Ярослава Володимировича (Осьмомисла) та його сина Володимира Ярославовича Ростиславичів, столицею який був Галич. Відомо, що при Успенському соборі певний час функціонувала скрипторська майстерня, в якій монахи займалися переписуванням книг. Одна з таких книг «Галицьке Євангеліє» (1144 р.) викрадене Росією й зберігається у Третьяковській галереї в Москві. У експозиції музею ця тема представлена гравюрами, підвісними печатками та стилосами. Один із залів музею присвячений також геральдиці Галицько-Волинської держави [219].

На другому поверсі знаходиться «Музей історії церкви». Його особливістю є те, що більшість експонатів у різний час подарували приватні

особи. Зокрема більшість церковних експонатів місцевого походження передав у музей о. Ярослав Жолоб, який пароху вав у с. Крилос. Експозицію розпочинає галерея портретів митрополитів і кардиналів Галицької митрополії (створення – 1807 р., осідок – м. Львів). Невдовзі, через декілька років розпочалося й зведення «Митрополичих палат» у Галичі [219]. Декілька унікальних речей музею передав колекціонер Б. Човган: дерев'яна патериця XVIII ст. фрагменти іконостасу підвіска-медаль «Діва Марія з Ісусом» XIX ст., ікона Богородиці Одигітрії та три ікони Ісуса Христа. Владика М. Сімкайло передав музею три ікони, які виконані у народному стилі (намальовані на дошках) – св. Варвари, св. Параскевії та Володимира Великого. Пізніше вказаний єпископ також подарував ікону св. Миколая виконану на склі [220].

Цінним експонатом музею є «Львівське Євангеліє» (1670 р.), у якому збережені усі сторінки, чеканка обкладинки. Декілька речей передав музею о. Святослав Кияк. Це речі покійного батька Романа Кияка. Вони репрезентують той період, коли церква була змушена перебувати у підпіллі через заборону [219]. Окрему групу становлять експонати дарите лем яких був о. О. Касків, зокрема це ікони «Вседержитель», «Одигітрія», «Різдво Христове», «Успіння Богородиці» [98, с. 230]. Одним із найцікавіших експонатів є жезл митрополита А. Шептицького [104, с. 62].

Незважаючи на такі тенденції, на одній з обласних нарад, яка мала стосунок до розроблення стратегії майбутнього розвитку мезейницької сфери було констатовано: «Невміння музеїв використовувати для своїх потреб інструменти громадянського демократичного суспільства, пасивність у налагодженні ефективної співпраці із недержавними організаціями [...] відсутність мотивації для самостійного пошуку музеями партнерів для співпраці». З поданої цитати можемо зрозуміти, що ситуація у музейницькій сфері була досить критичною. Водночас у підсумкових документах комісії

не наведено процедур, конкретних прикладів та рекомендацій для окремих музеїв.

На початку серпня 2011 року в місті Коломия відкрився музей гумору – «“Весела оселя” Миколи Савчука». До 2017 р. це був єдиний заклад такого характеру в Україні. Жартівливе оформлення «Веселої оселі» виконав карикатурист І. Бежук [225, с. 40]. Заклад мав на меті вивчення та популяризацію культури сміху (гумор, сатиру, карикатуру, клоунаду, комедію). Окрім експозиції складовими музею гумору стали бібліотека, аудіо-, відеотека та передбачалося створити архів [255, с. 95]. Чинна експозиція репрезентує, як український, так і світовий гумор. Особливу увагу зосереджено на карикатурі та світлинах. Організатор і власник «Веселої оселі» використав авторські гасла й афоризми [294]. Отже, такий вид музею, який створений у Коломийському районі, сьогодні є єдиним в Україні. На нашу думку, саме такого виду музеї є особливо цікавими для відвідувачів та населення краю.

Ідея створення Природничого музею в Галичі зародилася в 1998 р., але реалізована лише у 2004 р., коли у музеї «Історії давнього Галича» було відкрито експозицію «Природа Землі Галицької» [219]. У 2006 р. музей реорганізовано та змінено дислокацію – від цього часу він знаходиться у головному приміщенні Галицького національного природного парку. Галицький національний природний парк складається з мініатюр із своїми унікальними та типовими природними комплексами. Екскурсанти знайомляться з історією виникнення природно-заповідної справи краю та створенням у 2004 р. Галицького національного природного парку [294].

Перша зала присвячена степам, які на Прикарпатті є рідкісними екосистемами. Екскурсія переходить зі степової зали в ентомологічну галерею. Третя зала присвячена водно-болотним екосистемам. Власне ця зала є найбільш цікавою для туристів, адже тут можна ознайомитися з багатьма цікавинками пов'язаними з р. Дністер та Бурштинським

водосховищем [303]. Остання зала присвячена лісовим екосистемам, які відтворені у трьох діорамах. Власне тут відвідувачі ще раз переконуються в тому, що нічого зайвого в живій природі немає, і про це треба пам'ятати [309, с. 16].

Одна з діорам відтворює ліс із дикими тваринами, різноманітними птахами, спів яких можна почути із вмонтованих динаміків. Друга діорама відображає зимовий пейзаж поблизу с. Вербівці. На ще одній діорамі представлено лисицю з лисенятами [238, с. 345]. Особливістю музею є те, що деякі з представлених експонатів були зібрані ще при житті графа Володимира Дідушицького, тобто окремі з ним мають уже понад 100 років.

Традиція розпису яєць на Гуцульщині і Покутті має вікову історію. Саме тут мистецтво писанкарства сягнуло високого рівня. Тому не дивно, що у Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини впродовж десятиліть з'явилася писанкова колекція. Збірку формували ще у перші десятиліття ХХ ст. І цей процес свідчить про довгий та складний шлях розвитку цього виду народної мініатюри, репрезентує колоритність місцевих традицій. З часом колекція зростає настільки, що вирішили заснувати окремий відділ – музей писанки [68, с. 1].

Головними завданнями названого музею його творці встановили збирання, зберігання і популяризація творів народних майстрів, їх наукове опрацювання і донесення прийдешнім поколінням. Адже протягом століть писанку – орнаментоване великоднє яйце – співвідносили зі святом Христового Воскресіння. Але історія писанки набагато довша. У багатьох народів у фольклорі збереглися легенди, у яких наявна символіка яйця чи навіть його персоніфікація. Проте жоден народ не доніс до наших днів такі яскраві графічні вирази традиції, які можна побачити в українській писанці [133, с. 10].

Спершу організатори планували розмістити музей у колишніх польських костелах у с. Делятин або Стопчатів. Потім обласне управління

культури подало ідею створення музею в Івано-Франківську, в приміщенні яке було оформлене у гуцульському стилі. Але найоптимальнішим варіантом виявилось відкриття музею в Коломийській церкві святого Благовіщення, що було затверджено рішенням виконкому міської ради від 10 серпня 1983 р. [302]. З цього часу почалась інтенсивна робота щодо створення музею, поповнення колекції, розробки структури закладу та тематико-експозиційного плану.

Урочистості з приводу відкриття музею відбулися 26 жовтня 1987 р. на 400-ліття церкви св. Благовіщення [82, с. 9]. У 1990 р. церкву передали парафіянам, а отже, музей втратив постійне приміщення. З 1992 р. музей писанкового розпису розмістили у житловому будинку (вул. Р. Шухевича, 78) [89, с. 23]. Нова сторінка історії музею пов'язана з будівництвом спеціалізованого приміщення, центральна частина якого має форму яйця заввишки близько 13 м, що ззовні розмальоване як писанка. Будівництво цього музею тривало лише 90 днів, що пов'язано із «встиганням» до урочистого відкриття тогочасним президентом України Леонідом Кучмою [60, с. 7].

Музей писанки в Коломії – це архітектурна споруда у формі розмальованого яйця. Сьогодні це «візитівка» міста Коломий, і власне завдяки цьому унікальному музею містечко відвідують тисячі туристів. Ще однією «родзинкою» є сама колекція, яка налічує понад чотири тисячі одиниць. Представлені у музеї традиції писанкарства не лише усіх історико-етнографічних районів України, але й усіх областей. Варто зауважити, що колекція не є статичною, а її постійно поповнюють [184, с. 15]. Відомі політики та діячі, які приїжджають у Коломию завжди відвідують цей музей [220]. Також у колекції музею засвідчені писанки з підписами відомих політиків та меценатів [165, с. 436].

Однією з найбільших музейних установ на Івано-Франківщині є «Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття

ім. Й. Кобринського», який заснований у 1935 р. та знаходиться у м. Коломия. Його колекція налічує понад 22 тис. експонатів. Заклад спеціалізується на етнографічних експозиціях. Особливо цікавими є вироби з дерева, металу та рогу, які виготовляли гуцульські та покутські майстри [96, с. 7]. В окремих залах представлений народний та професійний живопис. Серед митців, твори яких представлені на експозиції слід відзначити: І. Антонюка, О. Бахматюка, Г. Василянчука, Г. Вінтоняк, Г. Герасимович, В. Гуза, В. Девдюка, В. Кабина, П. Кошака, М. Медвідчука, П. Намайка, І. Семенка, М. Тимкова, П. Цвілик, П. Харінчука. Майстрами й творцями багатьох зразків народної та професійної творчості виступали цілі родини, серед яких слід відзначити Волощуків, Ількових, Кіхневичів, Корбових, Корпанюків, Шкрібляків [186, с. 159].

Тут працюють програми, спрямовані на відродження автентичної культури краю. Застосовуються різні форми роботи: уроки народознавства, інтерактивні заняття, майстер-класи, лекції за участю народних майстрів. У музею за графіком проводять тематичні семінари, виставки-продажі творів декоративно-прикладного мистецтва і малярства. Щорічні наукові конференції та круглі столи сприяють популяризації народного мистецтва і традиційної народної обрядовості населення Гуцульщини і Покуття [220].

Музей проводить підготовку й традиційних календарних свят, залучаючи до цього майстрів і художників, священиків та викладачів, а також учнів і студентів, які готують тематичні заходи (весілля, вечорниці, вертеп, гаївки, коляди, купальські вечори, свято Миколая, Різдво, обжинки та ін.). Відвідувачі музеїв отримують можливість ознайомитись не тільки з описом традиційної духовної культури, але й можуть безпосередньо взяти участь у обрядах, можуть спілкуватися та долучитися до давніх традицій: бісероплетіння, лозо- та соломо-плетіння ткацтва, різьблення, гончарства, ткацтва, писанкарства. Атракції такого характеру мають великий успіх у відвідувачів. Таким чином «Національний музей народного мистецтва

Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського» є найпопулярнішим в області. У 2001 р. у музеї за три місяці побувало близько 40 тис. осіб. У результаті цього заклад отримав прибуток у сумі 10 тис. грн. Протягом 2009 р. музейну установу відвідало більше 150 тис. туристів із 57 країн світу [92, с. 256].

Ідея створення такого типу музею власне у м. Коломиї виникла в середовищі галицької інтелігенції в кін. XIX ст. і була підтримана І. Франком. Але його організацію розпочато через багато років. Вперше це питання актуалізовано у 1926 р. коли В. Кобринський запропонував управі товариства «Народний дім» авторський план створення музею. Результатом обговорення, стало затвердження статуту та назви «Український народний музей ім. Йосафата Кобринського». Однак лише через рік (18.05.1927) загальні збори товариства «Народний дім» ухвалили рішення управи. Організацію музею доручили Володимирі Кобринському, палкому шанувальникові народного мистецтва Гуцульщини [89, с. 22].

Спочатку експозиція містилася в маленькій кімнатці «Народного дому». Директором музею тривалий час був В. Кобринський. Чимало цінних експонатів до музею передали селяни з Печеніжина В. Ровенчук та В. Тимінський, з Верхнього Березіва – І. Симчич. Фонди музею в той час також поповнили збірки Л. Гарматія, Г. Герасимовича та І. Стрийського [89, с. 25]. Урочисте відкриття музею відбулося 31 грудня 1934 р. [89, с. 27; 90, с. 36].

Функціонування музею зазнавало значних перешкод. Оскільки він вважався громадською установою, створеною на добровільних засадах, то стабільної роботи не було. У ті роки музей працював лише один день – у неділю. Але й такий культурний центр був перешкодою для польської влади, і тому у 1937 р. вони навіть на деякий час закрили музей. Лише завдяки вимогам людей польський уряд був змушений знову його відкрити [90, с. 38]. Стабільно музей почав працювати лише після Другої світової війни, коли він став державною установою [92, с. 256]. Великі втрати музей зазнав

у воєнні роки, адже найцінніші експонати були вивезені у Німеччину. Наприкінці лютого 1945 р статус музею змінено з краєзнавчого на художній. Одночасно було затверджено його теперішню назву [69, с. 24].

З часом музей перетворився на справжню скарбницю народного мистецтва Гуцульщини, став центром його популяризації. Колекції музею налічують близько 15 000 експонатів. Найбільшими є колекції одягу, тканин, вишивок [96, с. 8; 69, с. 24]. У 1981 р. музей оновив експозицію придбавши збірку сучасного одягу Г. Вінтоняк, яка переосмислила гуцульський крій та орнаментику [65, с. 1].

Виняткове художнє значення має колекція творів різьбярської родини Шкрібляків із села Яворів Косівського району, які визначили нові напрямки в розвиткові різьби по дереву [220].

У музеї є цінна збірка творів інших видатних різьбярів: І. Балагурака, М. Грепіняка, В. Девдюка, Ю. Корпанюка, С. Корпанюка, М. Тимківа та інших, які представляли локальні традиції, що побутують у місті Косів, селах Яворів, Річка, Брустурів, Космач та ін. [92, с. 248, 250].

Близько 3000 одиниць налічують збірки кераміки, які репрезентують традицію міст Коломия та Косів, села Пістинь, селища Кути Косівського району. Представлені твори відомих майстрів кінця XIX ст.: П. Баранюка, О. Бахматюка з Косова, Д. Зінтюка, П. Кошака із с. Пістинь. Унікальною є збірка гуцульських кахлів [90, с. 33; 92, с. 256].

На Гуцульщині набула розвитку й художня обробка металу та шкіри. Збірки цих видів народного мистецтва налічують лише 700 одиниць [90, с. 42]. Тематична експозиція відділу металу та шкіри представлена творами таких майстрів М. Вінтоняка, І. Миклащука, М. Медвідчука, В. Петрича, І. Тинкалюка та П. Харінчук, які відтворювали місцеву традицію та експериментували із новими тенденціями розвитку цього виду мистецтва [82, с. 9].

Музей має велику колекцію писанок, що чарують розмаїттям орнаментальних мотивів і композиційних вирішень, витонченістю розпису і колірним багатством. Вона налічує більше 2 000 одиниць.

Збирання експонатів та комплектування фондів ще донедавна було однією із найважливіших ділянок діяльності музею. За незалежності України музей поповнився 2 000 експонатів. У 1980-х дочка В. Розвадовського передала музею велику збірку гуцульських старожитностей, які впродовж багатьох років збирав її батько [90, с. 44; 165, с. 431].

У радянський період музей організовував дуже багато виїзних виставок, зокрема в інших обласних центрах УРСР. У 1990-х рр. через скрутне фінансове становище ця традиція занепала. Також варто підкреслити, що у 1990-х на початку 2000-х найпопулярнішими були такі виставки: «Гуцульські пояси», «Одяг Гуцульщини та Покуття», «Творчість родини Шкрібляків», «Народне мистецтво Коломийщини» [236].

Таким чином, музейні колекції на Івано-Франківщині становлять важливу ланку етнотуристичної галузі. Вони комплексно засвідчують етнографічну своєрідність краю. Щоправда не всі включені в туристичні маршрути, а лише ті з них, які знаходяться в Карпатському регіоні. Якщо більшість музейних установ на Галицькій Гуцульщині знаходиться на туристичних маршрутах або шляхах, що охоплені туроператорською діяльністю, то на Івано-Франківській Бойківщині, Опіллі та Покутті музеї поодинокі використовуються як інвестиційно привабливий сегмент етнотуризму. На Галицькій Гуцульщині музеї мають здебільшого етнографічно-краєзнавчу специфіку, натомість на Івано-Франківській Бойківщині, Опіллі та Покутті вони, як правило, історико-краєзнавчого або літературно-краєзнавчого напрямів. У роботі музейних установ області превалює самодіяльний індивідуальний туризм.

В радянський період, основною функцією музею була ідеологічно-пропагандистська, яка мала на меті формування нової «совєтської» людини.

Після розвалу Соціалістичного блоку та Радянського союзу розпочалася поступова демократизація музею, відходження від ідеологічних штампів. Починають впроваджуватися просвітницькі, а не ідеологічні програми, частина експонатів яскраво артикульованих як «радянські» переміщуються у фонди або ліквідовуються. На Прикарпатті ці зміни були поступовими в перші роки незалежності України, що пояснювалося як браком коштів, так і небажанням тодішніх керівників закладів кардинально змінювати експозицію. Ще одним чинником сповільнення зміни парадигми музею стала невизначеність у вираженні раніше заборонених тем, адже не було прикладу на який можна було б орієнтуватися.

Першим тематичним музеєм, який відразу після свого створення став популярним серед мешканців західних областей України став «Історико-меморіальний музей Степана Бандери», який створено у його рідному селі Старий Угринів на Калушчині. Експозиція цього музею має два напрямки, один із яких біографічний (розповідає про життєвий шлях провідника ОУН), а другий знайомить відвідувача з національно-визвольними змаганнями після Другої світової війни [294].

Серед «малих» краєзнавчих музеїв Івано-Франківщини варто згадати музеї «Берегиня» та «Бойківщина». Експозиція музею «Бойківщина», розташованого в м. Долині, знайомить із етнографічною групою бойків. А експозиція музею «Берегиня», який знаходиться у м. Бурштині, репрезентує етнографію та оригінальну народну культуру ще одного історико-етнографічного краю заходу України – Опіллям [284].

Неподалік Галича знаходиться у «Музей просто неба», в якому репрезентовані архітектурні традиції чотирьох історико-етнографічних районів Прикарпаття: Бойківщини, Гуцульщини, Опілля та Покуття [283]. Яскравим експонатом музею є олійня XIX ст. із с. Олеша Тлумацького району. Вона знайомить відвідувачів із процесом виготовлення олії [88, с. 15]. Гуцульщину представляють дві хати-гражди привезені із смт. Ворохти

(Надвірнянський р-н) та с. Устеріки (Верховинський р-н) [294]. З Бойківщини перевезли у 1878 р. хату із с. Поляниця (Долинський р-н) [86, с. 18]. Опілля представлене декількома об'єктами: хата заможного ткача сер. XIX ст., стодола кін. XIX ст., які перевезені з с. Викторів (Галицький р-н) [294]; дерев'яна церква поч. XX ст. перевезена із с. Поплавники (Галицький р-н); кузня кін. XIX ст. привезена із с. Тенетники (Галицький р-н) [98, с. 230]. Експонати для внутрішнього облаштування об'єктів зібрані відповідно до локальної специфіки кожного етнографічного району [220].

Унікальною частиною комплексу «Давній Галич» є музей караїмської історії, який знаходиться у м. Галич. Ця установа є єдиною у своєму роді, оскільки більше ніде на території України не існує музею караїмів. Самих представників даного народу залишилося лише два. У фондах музею зібрана уся можлива інформація про історію цього народу, його переселення на територію Прикарпаття та про усі віхи історії цього унікального народу, який співжився із місцевим населенням і активно розвивався до приходу на Прикарпаття радянської влади. У період радянізації Західної України караїми як народ були практично знищені. Експозиція Музею караїмської історії та культури, який знаходиться у м. Галичі знайомить туристів з «релігійними та культурними традиціями караїмів, суспільним та побутовим життям караїмської громади Галича». Варто підкреслити, що караїми є нечисленним тюркомовним народом [219].

Вагому роль в етнотуристичній індустрії регіону відіграють фестивалі та музейні установи. Відзначимо, що організація і проведення святкових дійств привертає увагу туристів. Родзинкою місцевої етнокультури є практикування майстер-класів, що репрезентують традиційні види господарської діяльності мешканців краю. Розширенню світогляду щодо пізнання етнографічної своєрідності області значно сприяє широка мережа державних і приватних музейних колекцій. Вони дають уявлення про

матеріально-духовну культуру населення, його господарську спеціалізацію та повсякденне життя.

З 1991 р. почалося також відновлення музейних установ, які були у період радянської окупації заборонені. Такою установою був меморіальний комплекс «Дем'янів лаз», який саме збирає та демонструє усім охочим наслідки терору радянської влади на території Західної України. Тут зберігаються списки та пам'ятні стели про тих героїв Прикарпаття, які не змирилися з політикою радянського окупанта і були закатовані у тюрмах НКВС з 1945 і по 1953 рр. Ця музейна установа має на меті не лише збір інформації про патріотів України, які боролися за її незалежність, але і видання книг та брошур, які б несли цю інформацію у маси.

Не меншу цінність становить і музей Гуцульського побуту імені Й. Кобринського. Ця музейна установа, яка знаходиться у м. Коломия є одним із найстаріших музейних закладів області. Оскільки розпочала свою роботу ще наприкінці ХІХ ст. У закладі зібрані основні експонати, які розкривають історію, культуру та традиції гуцулів з найдавніших часів і до нашого часу. Унікальність цього музею полягає у тому, що його робота продовжувалася постійно, він не був закритим і працівники музею весь час активно працювали над поповненням фондів установи.

Вишивка – це один із традиційних маркерів української етнокультури. Саме по оздобі одягу чи інтер'єрних предметів можна ідентифікувати українську традицію посеред інших. У дослідженому музеї вишивка представлена за етнографічним та географічним принципами. Найбільше уваги приділено таким константам культури як композиція, колористика, мотиви та техніка виконання.

Найбільш представлена вишивка Гуцульщини, яка за орнаментикою та архаїчними елементами у собі, надає відвідувачу, і не лише йому, а й досліднику, науковцю, – поринути у глибину століть, історію краю. До прикладу, якщо проаналізувати вишивку сорочки, то вона буде кардинально

різною, для різноманітних її варіантів (буденна чи святкова, весільна чи жалобна тощо).

Щодо стилістики виконання, то найпопулярнішим для цього етнографічного терену був геометричний орнамент (його виконували технікою хрестик, низь, стебнівка, мережка чи штапівка). Вишивка гірської частини поряд із геометричними орнаментами характерна й рослинною орнаментикою. Колорит вишивок різноманітний, залежний від району [69, с. 24]. Для високогірних районів властиві широкі смуги орнаменту, вишиті технікою низинки, із вкрапленням фіолетового та бузкового кольору. На Косівщині побутує техніка півхрестика. У селі Пистинь вишивали хрестиком, червоними, оранжевими та чорними нитками [69, с. 24].

Коломийський район представлений локальними традиціями Корнича, Мишина та Печеніжина. Вишивки з Корнича відзначаються поєднанням червоних та чорних кольорів. На межі з Чернівецькою областю домінують сині, зелені та жовті нитки. Тут також часто трапляються вишивки з бісером [236].

У коломийському музеї зберігаються й збірки вишивки відомих вишивальниць А. Клапцуняк із Космача, М. Геник із Нижнього Березова, А. Герасим'юк із Бабина Косівського району, Г. Герасимович із Косова [65, с. 24]. Цікавими є й оригінальні збірки вишивальниць з м. Коломиї – М. Сабадаш та Є. Геник [236].

Окрім вишивки в музеї чисельні збірки художніх тканин, однак вони не так яскраво представлені на експозиції, позаяк виставкова площа є обмеженою. Художній текстиль Прикарпаття характеризується місцевими нюансами орнаменту, які однак дуже чітко виражені. Вони дають можливість із точністю визначити територіальну належність кожного конкретного виробу [96, с. 8]. Тематично збірка тканин розділена на дві групи: 1) для виготовлення одягу; 2) інтер'єрні тканини [128, с. 56; 175, с. 320; 186, с. 159; 187, с. 296; 205, с. 340].

Підсумовуючи відзначимо, що у період 1991–2018 рр. музейництво на Прикарпатті не припиняло свого розвитку. Продовжували працювати старі музейні заклади, поряд з цим – відкривалися нові, які захоплювали відвідувачів не лише цікавими фондами та експонатами, а шукали «свою родзинку». Такі музеї були спрямовані на культурне просвітлення та духовне насичення відвідувачів, поряд з цим усім важливим залишився й напрям ретрансляції історії Прикарпаття.

Науково-освітні музеї стають прекрасним джерелом національно-просвітницької роботи для молоді, населення України. Зміна парадигми до підходу формування музейних експозицій акцентує увагу на власне українській історії, культурі. На тії їхніх аспектах, якими вони були насправді, оскільки у період комуністичного режиму ці погляди були викривлені. Метою цих закладів на сьогоднішній день є розкриття суперечливих моментів життя українського народу. Особливо актуальним у створенні експозицій про Голодомор 1932 – 1933 рр., чи Другу світову війну є важливим висвітлити справжні втрати українців, а також їхню реальну участь у цих історичних подіях.

На сучасному етапі діяльності музейних установ Прикарпаття є виховання патріотично налаштованої молоді, яка буде вивчати історію рідного краю на конкретних матеріальних прикладах та речех. Науково-освітні музеї мають найкращу перспективу у цьому напрямку роботи.

2.2. Суспільно-культурні музеї

Сучасні культурні та соціальні зміни змушують нас переосмислити положення музею у культурному сприйнятті та переглянути способи та форму його діяльності. Однією з основних функцій музею з часу заснування його як суспільно-культурного закладу була і є освіта, яка включає у себе як просвітницьку, так і виховну роботу.

Українські музейні заклади мають багатий досвід комунікування з туристами різного віку, але з 1980-х рр. філософія просвітницької роботи музеїв почала мінятися. У сучасному соціопросторі музей є не лише науково-освітнім закладом, а й місцем проведення дозвілля. Першочергове завдання дозвілєвої та освітньої роботи музею – координувати часопроведення відвідувачів, концептуалізувати способи пізнання експозиційних площ та самопізнання індивідуума у цьому середовищі, певною мірою провокувати «діалог» відвідувача та експонатів музею. Іншими словами, ми можемо говорити про окремий метод спілкування – музейне спілкування, яке зв'язує відвідувачів із мистецькими просторами музею, експонатами та музейними працівниками [152, с. 21].

Найменш поширеними є науково-дослідні музеї. Більшість із них створюються у науково-дослідних інституціях та на підприємствах, орієнтовані вони на дуже вузьке коло відвідувачів.

Музеї такого профілю мають технократичний характер, і їх робота полягає у зборі, збереженні, дослідженні, демонстрації та популяризації винаходів, а також простеження життєвого та творчого генію відомих експериментаторів, винахідників та науковців [188, с. 26].

Науково-технічні музеї відповідно до галузей науки і техніки поділяють на підтипи:

а) мультидисциплінарний – музей, що відображає загальну історію науки і техніки;

б) галузевий – музей, присвячений показу деяких галузей науки, техніки та технологій [181, с. 93].

У світі та Україні переважають галузеві музеї: різних компаній, установ та організацій (технології, сільське господарство, медичні, фармацевтичні, транспортні, комунікаційні, військової техніки, авіації, аерокосмічної техніки) [239, с. 10].

В Івано-Франківську є два таких музеї. Один із них – Геологічний музей, який створено при Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу (ІФТУНГ), а інший – наукове містечко «Нова енергія», що позиціонує себе як музей.

Геологічний музей розміщений в головному корпусі ІФТУНГ в залі площею 550 м². Виникнення музею датують 1873 р. Колекції почали збирати ще при Технічній академії [220]. Засновником став високоосвічений і талановитий геолог Юліан Медвецький (1845–1918). Збірки музею збільшувались завдяки купівлі експонатів під час виставок, експедицій та у приватних осіб у Боні, Відні, Дрездені, Женеві, Нью-Йорку, Парижі, Празі, Страсбурзі, Філадельфії, Фрайбурзі [204].

Геологічний музей у 1939 р. став філією Львівської політехніки. У 1963 р. нафтовий факультет Львівського політехнічного інституту перевели до Станіслава (нині Івано-Франківськ), а тому змінив свою адресу й музей. За 140-річний час існування зібрано понад 16 000 зразків зі світу [64].

Функціонування цього музею тісно пов'язано із навчальним процесом, який найбільшою мірою сприяє підготовці високоякісних фахівців. З цією метою й структуровано музей на колекції: палеонтологія, історична геологія, корисні копалини в Івано-Франківській області, українські корисні копалини, петрографія, мінералогія [84, с. 5].

У геологічному музеї постійно проводяться заняття зі студентами університету та екскурсії для приїжджих школярів та студентів.

Багата, різноманітна та репрезентативна колекція корисних копалин, гірських порід, корисних копалин, а також скам'янілостей тварин та рослин у Геологічному музеї ІФТУНГ є однією з найкращих у Європі. До Другої світової війни він займав помітне місце серед подібних музеїв Європи. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. «Мінералогічна колекція геологічного музею ІФТУНГ» внесла музей до «Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання» [84, с. 12].

Наукове містечко «Нова енергія» – інтерактивний заклад, де кожен має можливість дізнатися про наукові досягнення, розробки та новітні технології в галузях енергетики, відновлюваної енергії (сонячна, вода, вітер тощо) та фізики. Основний акцент освіти та навчання тут – роль енергії та енергетичних ресурсів у житті людини [64].

Музей «Нова енергія» повсякчасно проводить екскурсії усім охочим познайомитися з енергією та енергоносіями. Фонди музею завжди поповнюються новими експонатами.

Корпоративний музей ВАТ «Прикарпаттяобленерго» є музеєм електрифікації Прикарпаття. Він був створений для вивчення історії компанії та збереження цінних експонатів. Виставка розділена на два тематичні розділи. Перша частина оформлена в стилі ретро, і розкриває історію розповсюдження електроенергії в Карпатах. Друга частина, уже в модерному стилі, інформує про новітні досягнення компанії. У музеї є колекція документів, фотографій, нагород різних років, які демонструють процеси розвитку електроенергетики на Прикарпатті [64, с. 15]. «Музей історії електрифікації Прикарпаття» відкрито в м. Івано-Франківськ у серпні 2010 р. [105, с. 3].

Візитери з перших хвилин у музеї відчують особливу атмосферу минулого. На це великий вплив має макет залізничного вокзалу Івано-Франківська, де у 1897 р. було ввімкнено перше в місті електроосвітлення.

Ця частина виставки також розповідає докладні факти про інші електрифіковані будівлі міста на початку 19 століття, перший електричний ліфт, вуличне освітлення та ранню електрифікацію Прикарпаття. У музеї можна подивитися на зразки побутової техніки з різних епох минулого століття [138, с. 16].

Виставка, присвячена винахідникам у сфері електротехніки, також дуже цікава відвідувачам. На виставці лічильників простежується розвиток такого

електротехнічного виробу. Ця збірка включає обладнання, виготовлене в різний час у різних країнах Європи.

Чотири стенди демонструють історію компанії та проілюстрували основні події з 1930 по 2010 роки – від заснування Станіславівської електростанції до епохи корпоратизації та приватизації компанії.

Корпоративний музей є не лише центром історичної спадщини, але й центром новітнього культурного життя корпорації, що сприяє розвитку енергетичної промисловості. Існування такого музею є дуже важливою частиною руху Карпатського музею.

Головною метою діяльності візит-центру в м. Яремче мало б бути сприяння розвитку позитивного екологічного та туристичного іміджу НПП «Карпатські гори». Сьогодні це єдиний туристичний об'єкт, який не тільки представляє місцевість, але й представляє сучасну концепцію охорони навколишнього середовища, залучаючи туристів таким чином, що приваблює туристів. Тут ви можете отримати доступ до інформації про регіон, заповідні території, багату флору і фауну, культуру та місцевого населення, а також отримати довідкові та рекламні матеріали [228].

Будівля візитного центру складається з різних частин, які демонструють екологічну освіту, основні визначні пам'ятки Карпатських гір, місцеву культуру гуцулів та норми етикету. На частині експозиції розміщені змінні експонати, що забезпечує можливості для тимчасових експозицій [104, с 61].

У мультимедійному конференційному залі, який вміщує 80 місць, забезпечується можливість зустрічей, семінарів та круглих столів. Відвідувачам пропонується переглянути ексклюзивний демонстраційний фільм про географію, історію, етнографію та туристичні визначні пам'ятки Карпатського регіону. Стрічка була виготовлена та дубльована 6 мовами (англійською, українською, польською, німецькою, російською та румунською). Візит-центр передбачає комп'ютерну підтримку, унікальний фільм, аудіовізуальний матеріал, інформаційні стенди [105, с. 3].

Візит-центр є сучасним та функціональним закладом, ексклюзивним в Україні, покликаний затримати туристів у регіоні, максимально зацікавивши їх екотуристичними принадами краю

Отож, в Івано-Франківській області існують не лише музеї освітньо-наукові чи навчальні, а й музеї наукових досліджень, але ці музеї створюються переважно як наукові установи. Існування цих музеїв збагачує мозаїчність музеїв Прикарпаття.

Навчально-дослідні музеї, які створені на території Франківщини, є унікальними за своєю структурою і діяльністю. Вони ознайомлюють з виставками та експозиціями, проводять практичні екскурсії, тренінги і майстер-класи, що приваблює туристів. Така робота дозволяє музеям отримати додатковий дохід для свого функціонування, а також сприяти розвитку економіки краю.

Перед таким типом закладів також стоїть завдання професійної орієнтації: відвідування підприємств міста, різних установ та організацій, редакції, книгарень, дослідницьких центрів, закладів харчування, розважальних центрів, бібліотек тощо. Комунікація з професіоналами допомагає сформуванню власне розуміння природи певної професії.

Посилення зв'язку між музеями та навчальними закладами дає можливість урізноманітнити та зробити навчальний процес цікавішим, враховувати індивідуальні потреби молоді, розширювати світогляд молоді та покращувати викладання предметів. Однак реалізація освітніх проектів не завжди можлива, головним чином через брак кваліфікованих експертів, які є не лише спеціалістами, а й викладачами, які вміють працювати з молоддю.

Основним завданням сучасних науково-дослідних музейних установ є дослідження істинної історії української історії. Заповнення так званих «білих плям» новими історичними фактами. Науково-дослідні музеї на сьогодні не лише здійснюють обробку наявного матеріалу, але і проводять ґрунтовні і комплексні дослідження у галузі краєзнавства, що дозволяє більш

глибше вивчати локальну історію яка власне має національно-патріотичну функцію. Це дозволяє виховувати патріотично налаштовану молодь.

2.3. Шкільні музеї як приклад національного виховання в закладах освіти

Становлення української державності тісно пов'язано із становленням та розвитком музеєзнавства як науки. Дослідження музеїв і музейного руху в Україні загалом, і в Івано-Франківській області зокрема, є досить актуальним на сьогоднішній день. Створення нових музеїв вимагає оприлюднення інформації про них, що сприяє кращій відвідуваності музеїв і розвитку туризму в краї.

В основному аспекті, найпоширенішими є музеї науково-популярні, які є масові і публічні. Вони відкриті для всіх відвідувачів і туристів. Окрему групу музеїв становлять навчальні музеї. Вони виникають здебільшого при загальноосвітніх школах, університетах, коледжах тощо. Робота таких закладів спрямовується на вивчення історії рідного краю і донесення її до учня чи студента на прикладі наявних артефактів у музеї.

У другій половині ХХ ст. створення таких музеїв при школах було досить поширеним явищем. Активно навчальні музеї створювалися при сільських школах, вчителями історії цих шкіл. Таким чином, вчитель історії намагався донести до радянського учня елементи української історії на прикладах краєзнавства.

З початком 90-х років ХХ ст. активність таких музеїв зростає, їхня кількість поступово збільшувалася. Практично у кожній школі села чи міста Івано-Франківської області відкривався навчальний шкільний музей. Уроки з історії краєзнавства вчителі історії проводили саме на базі такого музею.

Власне самі учні школи, їх батьки та жителі села ставали основними наповнювачами фондів шкільних музеїв. Проводився активний збір речей

старовини і старожитності, які зберігалися у селян. Часто це були предмети побуту та повсякденного вжитку, стародавній одяг чи рушники. Були і доволі цікаві експонати, наприклад, у шкільному музеї Дем'янівської загальноосвітньої школи зберігаються бивні мамонта, які було знайдено під час розкопок у селі в 80-х рр. ХХ ст. археологом В. Бараном. Ця знахідка є унікальною не лише для сільського музею, але і для відомих обласних краєзнавчих музеїв.

Експозиції у таких музеях створювалися переважно одного характеру: «село у давні часи», «село у новий і новітній час», «наші герої», «борці за волю України» тощо.

Важливим елементом створення та існування таких музеїв є збір матеріалу по історії окремих міст і сіл Івано-Франківської області. Саме на основі таких «зернят» зібраної інформації формується комплексне уявлення про історію нашого краю та історію України загалом.

В Івано-Франківській області є ряд шкільних навчальних музеїв, які варто згадати. А саме музей-школа імені Теофіла Киселівського, музей «Берегиня», створений при Бурштинському енергетичному коледжі, краєзнавчий музей села Дем'янова (Галицький район), історико-краєзнавчий музей села Кунисівці, історико-краєзнавчий музей смт Чернелиця (Городенківський район), кімната-музей села Чернятин, музей історії с. Тишківців та визвольних змагань ім. Р. Шухевича, музей історії села Шевченкове, краєзнавчий музей села Кропивник, кутський краєзнавчий музей тощо.

Таким чином, створення пришкільних навчальних музеїв має велике значення на сьогоднішній день. По-перше, збір інформації про історію села, містечка чи міста, яка стає безцінним джерелом інформації при вивченні історії краю чи історії нашої держави загалом. По-друге, несе велике смислове значення при вивченні школярами історії рідного краю, чи історії власної родини. Створення і робота таких закладів допомагає

популяризувати і досліджувати нелегкі історичні сторінки нашої батьківщини.

Також існування таких музейних закладів навчального типу в курортних районах нашої області допомагає у розвитку туристичної справи, а це в свою чергу покращує економічну ситуацію окремого невеликого села чи міста.

Музей-школа імені Теофіла Кисілевського заснований в 2000 р. Основні напрями діяльності: збір та збереження культурних пам'яток, популяризація історії [220].

Музей «Берегиня» створений при Бурштинському енергетичному коледжі. Зареєстрований на початку 2000 р. 4 грудня 2001 р. відкрито нову експозицію, яка складається з етнографічних та археологічних експонатів. Колекція вишиванок складається з багатьох локалізованих опільських візерунків. Цікавинка музею – тематична збірка «Українська діаспора першої чверті ХХ ст.», тощо. В окремій кімнаті відтворено традиційний інтер'єр Опілля, розміщений церковний куточок, відтворена комора, у якій представлені знаряддя праці та побутові речі [210].

Отже, музеї, які створені при освітніх навчальних закладах, розкривають не лише певні аспекти історії краю, але мають навчальну мету: прищепити студентам чи учням любов до рідного краю, села чи міста.

Краєзнавчий музей села Дем'янів створений у приміщенні Дем'янівської школи з метою навчання під час уроків. Музей засновано в 1984 р., і його збірка налічує більше 700 одиниць. Експозиція представлена сімома тематичними розділами: 1) «Село в сиву давнину»; 2) «Флора і наука краю»; 3) «Минуле і теперішнє села»; 4) «Велетень Прикарпаття»; 5) «Вони боролися за волю і кращу долю України»; 6) «Борці за волю України»; 7) «Ними гордиться наше село» [220].

Історико-краєзнавчий музей села Кунисівці знаходиться в Кунисівській середній школі I-II ступенів. Він був заснований колишнім директором

В. Морозом у 1990 р. Загальна площа музею – 30 квадратних метрів. Виставка ділиться на такі розділи: Наша земля у стародавні часи; Київська Русь; Галицько-Волиннське князівство, визвольний рух; Етнологія; фауна [220].

Таким чином, краєзнавчі музеї, які створені при закладах освіти, мають експозиції спорідненого характеру. Це здебільшого історія, географія та етнографія населеного пункту.

Історико-краєзнавчий музей смт. Чернелиця, заснований у 1956 р. Однак більшість експонатів представляють лише один аспект народної культури – одяг та тканини. Головна функція цього музею – навчальна, менш виражена – виховна.

Кімната-музей села Чернятин при бібліотеці-філіалі засновано в 2006 р. Цей музей первісно створювався, як краєзнавчий, і усі експонати у ньому тією чи іншою мірою відображають історію Чернятина [220].

Музей історії с. Тишківців та визвольних змагань ім. Р. Шухевича. Невелика виставка у Народному домі присвячена історії села, родині Шухевичів, діяльності «Просвіти» та розповідає про важкі часи депортації та репресій. Поточні виставки в музеї: про життя та творчість видатних людей, про життя та етнографію, про визвольну боротьбу українського народу [220].

Музей історії с. Новошин при школі відкрито в 1990 р., на сьогодні у ньому близько 150 експонатів. В експозиції є чотири експозиційних розділи за такими темами: 1) «Хатина мого дідуся»; 2) «Національний одяг»; 3) «Народна медицина»; 4) «Куток Берегиня» [104, с. 62]. Отже, музей села Новошин має нестандартні експозиції як для краєзнавчих музеїв при закладах освіти. Він виділяється цікавими експозиціями як з народної медицини, так і з побуту й організації життя мешканців села.

Музей історії с. Шевченкове організовано при ЗОШ I–III ступенів у 1998 р. Для музею виділено окрему кімнату площею в 54 м². Тут зібрані

експонати старовини, знаряддя праці, зразки вишивки, одяг бойків. На стендах відображено історію села в різні її періоди [165, с. 415].

Краєзнавчий музей села Кропивник відкрито в 2000 р. при Кропивницькій загальноосвітній школі I–II ступенів. Експозиція розділена на вісім тематичних груп: 1) «Село за обрієм віків»; 2) «Село під владою Австрії та Польщі»; 3) «Село в післявоєнний період»; 4) «Село породило таланти»; 5) «Світ його захоплень»; 6) «Академік з Прикарпаття: до вершини науки. Творчий доробок вченого»; 7) «Педагог і борець (присвячено Д. Квечку)»; 8) «Село сьогодні» [165, с. 420].

Кутський краєзнавчий музей знаходиться у окремому (колишньому шкільному) будинку й займає п'ять кімнат, в яких розміщені тематичні експозиції: 1) «Знаряддя та предмети праці»; 2) «Вироби з лози, дерева, та кераміка (XIX–XX ст.)»; 3) «Зразки одягу із сукна та полотна»; 4) «до історії ОУН – УПА»; 5) «Експонати з історії освіти та культури України» тощо [220].

Кімната історичної спадщини Надвірної (середньовіччя) розміщена у підземеллі. Тут реконструйовано середньовічні військові обладунки та зброю, відвідувачі можуть навіть доторкнутися до експонатів [105, с. 62]. Така кімната є неординарним видом музеїв навчального типу, оскільки тут не лише репрезентують експонати середньовіччя, але і проводять заняття з історії Середніх віків Надвірнянщини.

Особливою гордістю Івано-Франківської області є музей-кімната Назарія Яремчука, де знаходяться особисті речі співака, газети, афіші та світлини. Усього понад 120 фотознімків [220].

Музей історії села Іллінці створений у 1992 р. й має яскравий історико-краєзнавчий характер з невеликою етнографічною збіркою [220].

Історико-краєзнавчий музей селища Ворохта розкриває процес заселення поселення, етапи й діячів опришківського руху в околицях

Ворохти. Один із розділів новітньої експозиції присвячено Степану Федаку, який був громадським діячем першої половини ХХ ст. [84, с. 16].

Музей народного мистецтва Гуцульщини було створено в с. Яворові 9 жовтня 1961 р., передано Яворівській загальноосвітній школі I – III ст. у 2004 р. Музей розташований на третьому поверсі школи. Це кімната площею 36 квадратних метрів. Загальна кількість експонатів становить 255 одиниць. Дуже цікавими є такі експонати: вироби з дерева, різьблені коробки, кераміка, вироби з домашнього текстилю – ліжники. Яворівський ліжник – один із найпопулярніших видів домашнього ткацтва з практичними та декоративними функціями. У музеї періодично організовують виставки учнівських виробів з дерева [220].

Історично-краєзнавчий музей у Бортниках розпочав роботу в 1992 році. Він розміщений у Бортниківській ЗОШ I – III ступенів. На матеріали й експонати виділено шість зал. Зала №1 відтворює традиційний інтер'єр сільської хати 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Хата під соломою. Речі у світлиці вказують на середній достаток власників житла. Куток займає піч. На комині бачимо каганець, який використовували для освітлення приміщення. Стіни прикрашають полумиски і квіти, також на стінах висять ікони, образки тощо. Друга частина зали фотознімками і документами висвітлює політично-соціальне буття населення Прикарпаття. Стенди ілюструють період від початків здобуття державності й до сьогодення. Папки з відповідним матеріалом, які стоять біля кожного стенда, допомагають відвідувачам у кращому розумінні ілюстративного матеріалу з вітрин і стендів. Низка вітрин репрезентує археологічні знахідки, рідкісні світлини, документи з історії села, району. Окрема кімната виділена церковній історії. Тут експонується багато літератури релігійного наповнення, ікони, загалом речі, присвячені історії церкви [65, с. 1].

Зала № 2 продовжує розповідь, розпочату у музейній світлиці. У ній експонуються предмети одягу, знаряддя праці, вироби народних майстрів.

Також музей практикує виставки, що експонують літературу, газети, журнали, філателістичні, нумізматичні, боністичні колекції, добірки рушників та вишиванок, витворів традиційного й сучасного мистецтва та ін. [220].

Важливим культурно-освітнім осередком, який містить чимало матеріалу про історію і культуру селища Обертин, що на Тлумаччині, є Обертинський історико-краєзнавчий музей.

Музей зберігає вагомі добірки експонатів, що представляють середньовічні часи, періоди австрійського, польського панування, радянської окупації. Музей розташовано у шкільному приміщенні, водночас у його філіалі, що займає підвальні приміщення колишнього райвідділку НКВС, зібрано експонати, присвячені учасникам руху опору 1930-х – 1950-х рр. ХХ ст. [165, с. 456].

Історико-краєзнавчий музей села Олешів засновано в 1980 р. Його організатор - Татарчук Василь Миколайович. Спершу музей знаходився у приміщенні Олешівської школи. З 1980 до 1987 р. це був «Буківнянський музей історії першого колгоспу Івано-Франківської області», який містився в костелі села Буківна. У 1990-х роках, у зв'язку з відкриттям у костелі церкви, музейні експонати передано в Олешівську ЗОШ. З 1995 р. музей носить назву «Краєзнавчий».

Опишемо експозиційні розділи музею.

Перша – «Знаряддя праці первісної людини».

Хоча перша згадка про село стосується XV століття, археологічні знахідки, зроблені на його території у 1894 році, свідчать про заселення цих земель принаймні з віку бронзи. У II–III ст. на місці сучасного села Олешів було велике поселення, яке мало зв'язки з Римською імперією. Також у сусідньому селі Буківна виявлено п'ять стоянок періоду палеоліту. При цьому одна з цих стоянок є на теренах області найдавнішою, адже люди жили на цьому місці орієнтовно 100 тис. років тому. Виявлено й неолітичне

поселення землеробів, могильник курганного типу бронзової доби (приблизно XV–XVII ст. до н. е.), городище давньоруського періоду (XI–XIII ст.). Усі ці знахідки є яскравим свідченням того, наскільки тривалою є історія обсервованих земель. З X ст. територія краю входила до складу Київської Русі, а в XII – XIII ст. – Галицько-Волинського князівства [165, с. 462].

Дві наступні рубрики перебувають на етапі формування фондів і створення експозицій. Вони є ще недоступними для огляду, зокрема це:

«Українське село за часів Австро-Угорщини та панської Польщі»;
«Українське помешкання початку XIX ст.»

Інтер'єр хати, його внутрішнє облаштування в Україні є схожими, хоча у будь-якій місцевості внутрішній інтер'єр відбиває локальні особливості побуту українців. Прототипом українського житла науковців вважають його відповідник неолітичного часу у трипільців [220].

Наступна експозиція – «Перша та Друга Світові війни».

Під час Першої світової війни (1914-1915 рр.) село Олешів стало ареною боїв між російськими і австро-угорськими військами. А з 3 липня 1941 р. по 25 липня 1944 р. мирне життя селян перервали роки Другої світової війни [176, с. 102].

Ще тут є експозиції «Українське село в післявоєнний період»; «Україна – незалежна.»

Таким чином, Олешківський історико-краєзнавчий музей є чинним закладом із великою кількістю експозиційного матеріалу. Деякі рубрики і експозиції сьогодні перебувають у процесі наповнення фондів і формування експозиційних виставок.

Музей історії склозаводу та села Кутище – це сільський історично-етнографічний музей, що знаходиться в селі Кутище на Тлумаччині. Цей культурно-освітній осередок уміщує чималу добірку матеріалів, які ілюструють історію та культуру невеликого придністровського села.

Експонати розміщені в 10-ти кімнатах двох поверхів музейної будівлі. Це і давні духовні реліквії, і предмети, що репрезентують традиційний побут, інструменти ремісників, одяг різних періодів. Цілісним комплексом є світлиця, яку впорядковано за зразком з житла кінця XIX – початку XX ст.

Найголовніший експонат тут – ікона «Одигітрії» – «Кутищенської Матері Божої» (1766). Краєзнавець Йосип Пона випадково знайшов її у старій дзвіниці, а відреставрували фахівці з Івано-Франківського художнього музею при фінансовій підтримці влади району [201, с. 84].

«Історико-краєзнавчий музей культури та побуту Бойківщини» в селі Цінева. Знаходиться в селі Цінева на Рожнятівщині. Містить добірку матеріалів про природу, історію та побут населення Рожнятівського району. Музей відкрито в 1976 р. Заклад розміщено в старовинному будинку, який колись мав назву «Біла школа», тому що будівля милувала око білизною своїх стін. Школу в 1910 році збудувала громада села за кошти, виділені фірмою «Глезінгер». Фінансування будівництва компенсувало селянам вартість землі, яку ті віддали під залізничну колію вглиб Карпат. Організували музей відомий фотомитець Ярослав Коваль і тогочасний очільник колгоспу Василь Джурин за підтримки директора школи і голови сільради. Коли селом розійшлася чутка про створення музею, багато селян, включно з учителями і школярами, допомагали у збиранні старовинних речей, які стали його експонатами. Зусиллями працівників місцевого столярного цеху колишні кімнати класів було обладнано під музей, змонтовано стелажі й вітрини. З плениць майстри-будівничі змонтували кут типової хати бойка, з наступним відтворенням у ній інтер'єру XVIII–XIX століть. Реконструкція включила облаштування постелі, жердки, колиски, запічка, мисника та інших предметів інтер'єру. За формуванням експозиції музею пильно стежили методисти з «Івано-Франківського краєзнавчого музею», якими керували директор, музеєзнавець за фахом Олександра Синиця, заслужений працівник культури України Петро

Арсенич, тогочасний завідувач райвідділом культури Юрій Фіняк і секретар районного комітету партії Іван Червак. Фінансову складову, не шкодуючи коштів, обслуговував Василь Джурин. Ярослав Коваль консультував з різних питань, займався світлинами, перекладом старих польсько- та німецькомовних документів, реставрацією старовинних весільних скринь. Любомира Василечко й Ольга Федоренко з метою віднайдення оригінальних пам'яток старовини, гідних зайняти місце в експозиції, об'їздили чи не кожне село району [220].

П'ять залів музею представляють більше п'яти тисяч культурних артефактів. Це історичні документи, археологічні пам'ятки, колекції монет, ремісничих і побутових предметів.

Перший зал представляє артефакти й інші ілюстративні матеріали, які ознайомлюють гостей музею з історією теренів Рожнятівщини від II ст. до н. е. й до III ст. н. е. У вітринах – експозиції з глиняного посуду, кам'яних сокир, шкребачок, ножів. Історія краю виразно розкривається в розділах «Київська Русь», «Галицько-Волинське князівство» і «Край під гнітом шляхетської Польщі». Не менш цікавими є експонати, присвячені історії України і поміщені в розділах «Культура і освіта» та «Економіка краю в II пол. XIX – на поч. XX ст.». Поруч реконструйовано інтер'єр хати бойка. Традиційне бойківське житло споруджували в основному з ялинових чи смерекових плениць. По кутах їх з'єднували у «замки». Одразу біля дверей, напроти вікон, стояла піч з коином, яка займала приблизно четверту частину житлової камери. Навпроти знаходився різьблений мисник, призначений для тарілок, горнят, дерев'яної сільнички. Збоку від нього підвішували дерев'яну ложку і кошик для решти ложок. Під мисником на підлозі стояли коновки з дерева – окремо для молока, сиру, окремо для води. Ліжко у житлі було одне, велике. Для застелювання ліжка використовували верету або кілька вишитих покривал. Щоденний одяг вішали на жердку над ліжком. Поміж ліжком і піччю до сволака підчіпляли колиску. Вздовж стін

були змонтовані дерев'яні лавки з отворами для куделі. Довершує інтер'єр образ (ікона), що висить на стіні біля ліжка [165, с. 463].

Друга зала містить матеріали про Першу світову війну та її наслідки для теренів району, через які вона перейшла чорною смугою. Частина матеріалів присвячена січовим стрільцям та утворенню Західноукраїнської Народної Республіки. Окремий розділ цієї зали ілюструє промисловий і сільськогосподарський розвиток села і району загалом під управлінням шляхетської Польщі та Австрії [204].

Завдяки своєму природному положенню Цінева свого часу була для сусідніх сіл опорним пунктом. Вона віддавна відігравала ключову роль у загальному розвитку культури регіону завдяки давнім місцевим традиціям, зокрема й завдяки своїм високомайстерним ремісникам. Музей експонує традиційні вироби майстра-кушніра, коваля, ткача, шевця, боднаря і будівельника. Майстри з Ціневи звели на Галичині близько сотні дерев'яних церков. Гасла Фома Джурин і Яків Демків є в Українській Радянській Енциклопедії. Саме вони керували перенесенням до Львова зі села Кривки пам'ятки народної архітектури – церкви, яка тепер прикрашає експозицію музею «Музей народної архітектури та побуту у Львові імені Климентія Шептицького» (відомого ще як «Шевченківський гай»). Будівничі села у 1745 році звели в рідній Ціневі церкву Святого Михайла. Також значний інтерес виникає у відвідувача до колекції світлин 20-х – 30-х років, що відтворюють атмосферу минулого в образах наших давніх обрядів і звичаїв [220].

Матеріали та фотографії третьої зали є своєрідною документальною розповіддю про відвагу і героїзм ціневчан у подіях Другої світової війни.

Четверта зала доволі оригінальна. У центрі уваги тут – подарунки, сувеніри, які музей отримав з інших країн. У переліку – Канада, Сполучені Штати Америки, Угорщина, Чехія, Словаччина, В'єтнам та ін. Низка матеріалів засвідчує дружні зв'язки села, що простягаються до Румунії.

Останній експозиційний розділ присвячено діяльності первинної організації товариства «Україна», культурним зв'язкам з діаспорою [211].

П'ятий зал присвячено фауні і флорі. У ньому представлені світлини, які підкреслюють природну чарівність карпатського краю, опудала ссавців та птахів. Серед гірської фауни – бурий ведмідь, карпатський олень, європейська козуля. На обсервованих теренах засвідчено більш ніж чотириста видів хребетних тварин, двісті вісімдесят видів птахів і чотирнадцять – плазунів. Є багато птахів, які залишаються тут на зимівлю: снігур, ялинковий шишкар, синиця, карпатський глухар. Родина куницевих представлена лісовою куницею, степовим тхором, європейською норкою. Земноводні, типові для теренів краю, – тритон, ящірка, гадюка, вуж [211].

Слобідський краєзнавчий музей – місцевий громадський музей у с. Слобідка на Тисменищині. Експонатами музею є археологічні та історичні збірки, збірки предметів, що репрезентують традиційну культуру села.

Як громадська організація музей був зареєстрований 17 січня 2006 р. Він розташований у приміщенні Слобідської ЗОШ I-II ступенів (с. Слобідка, вул. Незалежності, 3).

Музей зберігає матеріали про історію села в різні періоди, знахідки археологів, історичні й сучасні світлини. Серед експонатів багато автентичних етнографічних речей: різноманітна вишивка, давній національний костюм, зокрема сорочки, ткацький верстат. Крім того, експонуються знайдені на території села речі кам'яної доби, як-от кремнієві ножі тощо. Чи не найбільший інтерес з колекцій музею викликає поважна добірка люльок. Флору репрезентує картотека лікарських рослин заодно з докладними відомостями про них [220].

Керівником музею є місцевий краєзнавець Адамчук Євстахій Іванович, який курував роботу із залучення громадськості до створення музею та координував збирання пам'яток. Зараз основний фонд музею складає 850 одиниць зберігання [165, с. 470].

Важливим культурно-освітнім і просвітницьким центром Снятинщини є районний «Музей культури і книги Покуття». Він поширює інформацію про книгодрукування, творче життя письменників Західного регіону, репрезентує новинки книгоіндустрії, пропагує діяльність семи видавництв України, очолюваних вихідцями зі Снятинщини. Музей працює з 18 грудня 2012 року як літературно-краєзнавча установа. Підпорядкований міській раді. Місце дислокації – перший поверх приміщення міської ратуші (пам'ятка архітектури, зведена у 1909 році) [236].

Основна мета створення музею – зберегти літературні надбання краю, згуртувати громаду міста довкола ідеї відродження яскравих традицій красної словесності Галичини. Помітною є плідна співпраця Музею з закладами освіти, з товариством «Просвіта», з іншими міськими і районними музеями. «Музей культури і книги Покуття» регулярно проводить акції, присвячені Міжнародному дневі рідної мови, Дневі української писемності та мови, Дневі слов'янської писемності і культури, Всесвітньому дневі книги і авторського права, Дневі працівників видавництв, поліграфії і книгорозповсюдження [220].

Тематичні експозиції музею поблоково ілюструють історію культури, друкарства і видавничої справи у літописному Снятині. Вкупі з наповненням фондів експозиції є своєрідним хронометром «снятинського часу».

Зокрема для огляду відвідувачів представлено старовинну, написану по-старослов'янськи церковно-служебну книгу, яку використовували для богослужінь в одній із міських церков. Є тут фото друкарні та книгарні Леона Погоріллеса, що був у районі першим підприємцем друкарського профілю; також виготовлені в цій друкарні з застосуванням кольорового друку і виконані на кшталт книжечки кишенькові календарики на 1921, 1926, 1933, 1934, 1936 рр. Цікавинка експозиції – Календар «Просвіти» на 1929 рік. Можна також оглянути низку видрукованих у Снятині в радянські часи газет і брошур [232].

Особливою цінністю у фондах музею є праця Франтішка-Ксаверія Мрочка «Снятинщина. Причинки до крайової етнографії» – опис Снятинського повіту зі значним масивом етнографічних відомостей.

Цінними є також примірники книг М. Бажанського: «Вічно житимуть», «Краса Снятинщини», «О. Ольжич і його батьки», «Творчий динамізм патріотизму моїх земляків» [204]. Крім того, музей може похвалитися 14-ма номерами журналу «Снятин». Як і книжки М. Бажанського «Снятин» видавався у Детройті, США. Варто зазначити, що у 2004 році видання журналу зі збереженням його валової нумерації в Україні відновили. Втілили цю ідею в життя Снятинська міськрада і видавничо-друкарська фірма «ПрутПринт». На сьогодні у світ вийшло вже десять чисел «Снятина».

На першому плані поміщено короткі відомості інформативного характеру про кожне з сімох українських видавництв, де засновники або керівники – вихідці зі Снятинщини. Зокрема це «Видавництво ім. Олени Теліги» (Київ), «Веселка» (Київ), «Смолоскип» (Київ), «Просвіта» (Київ), «Піраміда» (Львів), «Світло й Тінь» (Львів), «Видавничо-друкарська фірма «ПрутПринт»» (Снятин) [185, с. 245]. На стелажах-вітринах репрезентовані найкращі та унікальні книги, якими пишається кожне видавництво.

Стенди Музею надають відомості й про інші музейні установи Снятина: «Художньо-меморіальний музей Василя Касіяна» (на стендах – огляд біографії й творчості, зображення більше десятка художніх робіт майстра), «Музей визвольних змагань ім. В. Андрусяка («Грегота-Різуна»))» (на стендах – відомості про історію створення музею і коротко про експозицію), «Музей Михайла Бажанського» (подано докладні відомості щодо життєвого і творчого шляху цього почесного громадянина Снятина), «Покутський художньо-меморіальний музей Ольги Плешкан» (подано відомості про цю відому народну художницю, племінницю корифея української літератури Василя Стефаника) [175, с. 315].

Велику стіну музею прикрашає п'ять портретів із зображеннями лауреатів Шевченківської премії, видатних уродженців Снятинського району: Василя Касіяна – художника, графіка, народного художника СРСР, професора КХІ; Яреми Гояна – прозаїка, заслуженого діяча мистецтв України; Анни Гаврилець – композиторки і педагога, заслуженого діяча мистецтв України, викладача НМА України; Василя Пилип'юка – фотомайстра, заслуженого діяча мистецтв України, професора ЛНАМ; Івана Остафійчука – художника, графіка-ілюстратора [176, с. 118].

Експонуються видані в США і Канаді твори таких авторів, як Ілля Киріак, Олекса Гай-Головко, Дмитро Прокіп, Петро Зварич, Тома Кобзей, Осип Зінкевич, Михайло Андрейчук; видані в Австралії твори Михайла і Марії Гоянів.

В окремих вітринах – книги голови районного відділення «Просвіти» Мирослава Попадюка, новинки від покутських прозаїків і поетів [220].

Таким чином, музей Покутської книжки має велике історичне і краєзнавче значення. Його фонди й експозиції зберігають не лише відомі книги Покуття, але й розповідають про долю і життя їх авторів. Цей музей є унікальним явищем прикарпатських музеїв.

У 2000 році почала діяльність «Кімната-музей Володимира Івасюка», відкрита у приміщенні Брошнівській дитячій школі мистецтв ім. В. Івасюка. Експозиція музею складається з рукописних збірок віршів і пісень геніального поета і композитора, спогадів про нього батька й сестри, матеріалів про те, яким запам'ятали його сучасники: Назарій Яремчук, Василь Зінкевич, Людмила Пахмутова, Ростислав Братунь, Роман Кудлик. Доповнює експозиційний фонд добірка світлин В. Івасюка. В день народження цієї величної людини школа мистецтв стає базою для проведення традиційного свята – обласного дитячого фестивалю української естради «Водограй» [220].

В 1991 р. при районній бібліотеці для дітей було створено Кімнату-музей М. Підгірянки. Марійка Підгірянка (Марія Омелянівна Ленерт-Домбровська, 1881–1963 рр.), авторка «діточих» поезій, народилася в Білих Ославах на Надвірнянщині у 1881 році. Установу відкрили 2 червня 1996 р. Завідує Музеєм лауреат премії імені Марійки Підгірянки в галузі літератури та мистецтва, відомий краєзнавець Василь Левицький [101, с. 195].

Музей займає три великі кімнати першого поверху будинку-резиденції священика біля Материнської церкви, що збудована в 1746 р. і є пам'яткою дерев'яної архітектури державного значення. Саму ж резиденцію збудовано в 1900 році, вона стала першим цегляним будинком в селі. У планах – розширити площу музею, залучивши під його потреби приміщення на другому поверсі. Загалом музей має 850 експонатів, з них 600 – у постійній експозиції [220].

Крім прижиттєвих видань творів поетеси та її особистих речей, музей зберігає ще багато цікавого для відвідувача. Зокрема це широкий засяг матеріалів і документів, які засвідчують значення Марії Ленерт-Домбровської та її сім'ї в розвитку освіти і культури Галичини. Також експозиція музею містить спогади рідних про М. Підгірянку; спогади про неї колишніх учнів з Антонівки, Братиків, Вікнян; виконані рукою авторки оригінали матеріалів з дидактики. Документальні, меморіальні та речові експонати при створенні експозицій в Музеї доповнюються допоміжними матеріалами: творами образотворчого мистецтва, графіки тощо. Для оформлення кімнати-музею взято мистецькі твори членів Національної спілки художників України, як-от О. Волков, Б. Татарчук, Я. Оленюк, В. Шевага (скульптора); використано творчий доробок композиторів Наталії Когут (зі с. Олешів) і Миколи Павлюка (зі с. Долина). З 2006 р. експозицію музею було доповнено стендом «Вони бачили і чули Великого Каменяра». Основуючись на зібраних документах, що показують тонкощі літературного процесу, працівники музею ознайомлюють відвідувачів з біографією і

творчою діяльністю Марійки Підгірянки під час проведення екскурсій, дитячих ранків, літературних вечорів, вікторин і т. п. [101, с. 196].

Від 2004 року в приміщенні відреставрованої садиби Миколи Угриня діє «Музей-садиба М. Угриня-Безгрішного». Як частина музейного комплексу Рогатина цей музей має статус філіалу Івано-Франківського обласного художнього музею. Музейну експозицію складають 4-ри розділи: 1. «Микола Угрин-Безгрішний (1883–1960) та рогатинські художники першої половини ХХ ст.»; 2. «Народне мистецтво, етнографія та побут Рогатинщини»; 3. «Мистецтво сходу. Постаць Роксолани у світовому та вітчизняному контексті»; 4. «Виставковий зал». Звісно, що левову частку уваги зосереджено на відображенні ключових моментів, пов'язаних з постаттю М. Угриня. Окремі вітрини експозиції відображають і життя та творчість інших художників: тут чимало живопису, графіки, біографічних документів і фотоматеріалів, ескізів обкладинок, проспектів виставок і т. п. [99, с. 73].

В експозиційній залі № 2. репрезентовано посуд, одяг, предмети домашнього вжитку з дерева, каменю, кераміки, що активно використовувалися в часи М. Угриня. В експозицію ввійшли невеличкі алебастрові скульптури, шкатулки і вази, які мали тоді велику популярність, а також солом'яні вироби.

В експозиційному залі № 3. розміщено кілька стендів, присвячених Роксолані. Поряд з ними поміщено репродукції портретів відомої рогатинчанки, встановлено макет Рогатина періоду середньовіччя. Експонується й низка творів, що представляють сакральне мистецтво.

Четвертий експозиційний зал використовується для виставкової діяльності. У ньому завжди є чинні виставки митців мистецтва, архітектури Рогатинщини та Львівської області [99, с. 74].

Найстаріша церква Рогатинського району розміщується на насипному пагорбі над берегом Гнилої Липи. Це західна частина Рогатина, де колись

було ремісниче передмістя «Нове Місто». Записи «Центрального Державного історичного архіву України у Львові» згадують Рогатинську Святодухівську церкву під XII ст., а потім ще в 1481, 1562 і 1567 роках. Водночас львівський учений Володимир Вуйцик роком створення цієї церкви вважає 1598 р. відповідно до напису, який міститься в інтер'єрі церкви на північній стіні нави [97, с. 3].

Побудована вона без цвяхів, подекуди з використанням дерев'яних тиблів. Довжина церкви 22 м, ширина 7 м, висота нави 22 м. Вівтаря відділяє від нави прекрасний іконостас на п'ять ярусів – один із найдосконаліших шедеврів львівської малярської школи, що представляє епоху пізнього Ренесансу. Пишну орнаментальну різьбу посилено срібленням і позолотою, збагачено поліхромією. Дата створення іконостасу – 1650 р. Ініціатива й кошти йшли від рогатинських братств. Іконостас утворюють п'ять горизонтальних ярусів: предела, намісний, празничний (святковий), апостольський і пророчий [220].

Крім іконостасу, в експозиції церкви представлені й інші ікони. Найдавнішою зі збережених у Святодухівській церкві творів живопису є ікона XVI ст. «Іоанн Хреститель з житієм», датована 1520 роком. Також тут збереглися створені на перекрої XVI–XVII століть ікони первісного іконостасу «Богоматір та Марія Магдалина», «Іоанн Богослов та воїн Лонгин», «Зішестя Святого Духа на апостолів» [104, с. 62].

Яскравими сторінками з книги давнього мистецтва Прикарпаття є скульптура і декоративне різьблення по дереву. Експозиція містить мистецьки виконані з дерева «царські врата», колони, свічники. З 1983 року церква Святого Духа набула статусу музею-філіалу Івано-Франківського обласного художнього музею.

Таким чином, навчальні музеї, які в основному створенні при закладах освіти мають найкращу можливість національно-просвітницької діяльності. Оскільки є у постійному контакті з учнями та студентами. Навчальні музеї

Прикарпаття як найкраще висвітлюють буремні сторінки історії краю. Саме ці музейні установи намагаються донести своїм відвідувачам важливість дослідження своєї історії, її дослідження та популяризацію.

Висновки до розділу 2.

Таким чином, навчальні музеї – одні з найпоширеніших видів музеїв в Івано-Франківській області. Вони створюються як публічні, краєзнавчі та музеї для освіти населення. Їхня мета не лише пізнавальна, але і навчальна. Специфіка цих музеїв у тому, що здебільшого вони формуються при шкільних закладах освіти вчителями і учнями. Їхнє утримання та наповнення фондів відбувається на добровільних і неоплачуваних засадах учнів, вчителів та громадян населеного пункту. Експозиції навчальних музеїв розкривають, як правило, історію села чи міста. Є окремі виняткові фонди, а саме: флора і фауна краю, розвиток медицини в певний історичний період. Подекуди трапляється нумізматика.

Історична цінність навчальних музеїв зумовлена речами і фондами, які зберігаються в них. Це предмети особистого користування людей певного села чи регіону, старовинні ікони, рушники, одяг, посуд. Є речі стародавньої історії краю, як наприклад, бивні мамонта, кістки давніх тварин тощо. Існування і розвиток такого типу музеїв мають надзвичайно велике значення для формування свідомості молодих українців.

Отже, на території Прикарпаття діє велика кількість музейних установ. Вони поділяються за своїм типом та специфікою роботи. На нашу думку, доречно виділити три види музеїв. До першого виду ми віднесли музеї, які є доступними і цікавими для широкого кола користувачів – це масові або науково-популярні музейні заклади. Вони містять найбільшу кількість інформації, мають великі фонди та чинні експонати. Ці музеї здебільшого є державною власністю та фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Однак є і приватні музейні заклади, які створені на основі приватної власності.

Особливо цінними є музеї Івано-Франківської області, які можуть не лише демонструвати експонати старовини, але і можуть слугувати як певні навчальні заклади. Ці музеї є завжди чинними і «живими», оскільки у них можна отримати певний досвід і навички практичного користування. Так, музей «Жива енергія» чи музей Івано-Франківського національного університету нафти і газу одночасно з оглядом експонатів дають можливість практичного використання цих експонатів. На базі цих музеїв проводяться лекційні і практичні заняття, а також круглі столи та конференції.

Особливістю Івано-Франківського регіону є також музеї «просто неба» або «відкриті музеї». Найбільшу увагу в регіоні привертає Музей-заповідник «Давній Галич» та Музей живої природи в м. Яремче, де відображено унікальні особливості природи Прикарпаття, зібрано звірів, які занесені до Червоної книги України. Також розміщені старовинні помешкання Опілля та Гуцульщини, у яких зберігаються давній посуд, макет самого житла, знаряддя праці і музеї мають не лише естетичне, історичне чи культурне наповнення, але є і практичними, де кожний відвідувач може доторкнутися до минулого.

Не варто забувати і про музеї навчального характеру, які створені при школах та навчальних закладах. Здебільшого такі музейні установи з'являються завдяки зусиллям вчителів та учнів шкіл. Однак фонди й експонати цих музеїв за своєю цінністю можуть порівнятися зі світовими, оскільки в них наявні унікальні речі з регіонів міст і сіл Прикарпаття. Часто обласні музеї не мають змоги похвалитися дорогими експонатами, а у шкільних закладах вони присутні. Музеї у школах не лише зберігають фонди, але й слугують як навчальні класи під час вивчення історії рідного краю, тобто відіграють важливу роль у духовному та культурному зростанні майбутніх поколінь.

Зокрема, на теперішньому етапі розвитку суспільства важливо формувати у молоді патріотичні цінності, глибоке розуміння своєї

належності до українства, любов до рідного краю та Вітчизни. Для держави вкрай необхідно, щоб молоді люди були патріотично свідомими, відчували громадянську відповідальність, були готові працювати для Батьківщини, стати на її захист, а крім того знали і дотримувались законів України, досконало знали і вільно володіли державною мовою. Українська держава є поліетнічною, відтак виховання патріотизму особливо важливе ще й тому, що воно сприяє зміцненню її соборності як серцевини української національної ідеї. Об'єднати різні етноси та райони України, розбудувати і вдосконалювати суверенну демократичну державу можливо тільки на основі загальнолюдських цінностей, які повинні бути наріжним каменем патріотичного виховання.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ НАЦІОНАЛЬНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ

3.1. Напрями фондової роботи музеїв

Музей – це спеціалізований культурно-освітній та науково-дослідний заклад, що займається різноманітними видами діяльності в різних сферах, від пам'ятко-консерваційної та колекційної і до суто комерційної, орієнтованої на індустрію культурного дозвілля й туризму. Основними з різноманітних напрямів роботи, властивих для будь-якого музею, є комплектування фондів, інвентаризація, облік та каталогізація колекцій, заходи з консервації і зберігання музейних фондів; перманентне формування та презентація тематичних експозицій; екскурсійне обслуговування відвідувачів; також інші види комерційної діяльності, визначені нормами чинного законодавства [119, с. 56].

Все ж, основа музейної діяльності – це комплектування та зберігання музейних колекцій, адже передусім музей – це сховище унікальних предметів, які мають високу цінність.

Сукупність предметів, цілеспрямовано зібраних у музеї, становить музейний фонд. Фонди сучасних музеїв зазвичай налічують десятки тисяч предметів, з яких лише мала частина входить до складу постійних експозицій й доступна для огляду пересічному відвідувачеві.

Музейний фонд, за визначенням, – це зосереджене в сховищах та експозиційних залах музею повне зібрання матеріальних предметів. З предметів музейного фонду працівники музею формують постійні та тематичні експозиції [135, с. 42].

Експозиційний фонд – це та частина музейного фонду, яку виставляють на загальний огляд і яка є доступною для ознайомлення з нею широкими верствами громадськості.

Приватний колекційний фонд – це приватна збірка матеріальних цінностей. Зазвичай вона відкрита для вузького кола осіб, однак для загального огляду може на деякий час передаватися до публічних музеїв та мистецьких галерей [144, с. 106].

Наукове комплектування фондів за своєю суттю невіддільне від фондової роботи. Водночас у сучасному музеєзнавстві заведено розглядати його як самостійний напрямок музейної діяльності, а не як складову фондової роботи.

Наукове комплектування фондів – це процеси виявлення в зовнішньому середовищі предметів музейного значення; збору цих предметів для поповнення музейних зібрань; заснована на принципах музеєзнавства і профільних дисциплін наукова діяльність [151, с. 104].

Розрізняють кілька методів комплектування: систематичний (типологічний), тематичний і комплексний. За допомогою типологічного методу відбувається поповнення колекцій характерними для визначеної епохи типовими предметами. Тематичний метод орієнтований на документування процесів та явищ, які стосуються лише певної теми, і на комплектування різнотипних предметів. Комплексний метод об'єднує обидва попередні.

Основними формами комплектування є польові дослідження (в експедиціях), репортажний збір (збір документів, свідчень, предметів безпосередньо у момент події чи невдовзі після того, як вона сталася) і поточне комплектування (купівля, обмін, прийом подарунків та цінностей від меценатів чи від силових структур після вилучення тощо) [166, с. 103].

Наукове комплектування музеї здійснюють на основі наукової концепції, яка регламентує принципи, завдання, форми та методи комплектування. На базі цієї концепції реалізується перспективний план комплектування.

Під час комплектування музейних фондів важливу роль відіграють критерії добору предметів музейного значення. До критеріїв загального характеру відносяться інформативність, атракційність і репрезентативність джерела. Приватні критерії, у свою чергу, визначаються специфікою конкретної колекції (це зокрема матеріал, техніка виготовлення, датування, форма, розмір тощо) [153, с. 35].

Наукове комплектування фондів музею – процес системний і чітко уніфікований. Заведено поділяти його на кілька етапів:

- підготовчий етап – полягає в поточному аналізі стану музейних фондів, вивченні історичних та бібліографічних джерел, визначенні послідовності та відсутніх ланок під час комплектування фондів;

- етап збору матеріалів – включає процес пошуку нових культурних цінностей для доукомплектації фондів, співпрацю зі спорідненими музейними установами, науковцями, колекціонерами, скарбощукачами, меценатами;

- організація етнографічних чи археологічних експедицій;

- наукове планування, яке полягає в узгодженні тематики та науково-методичних принципів комплектування фондів музею на даний час і на перспективу;

- планування напрямків та пріоритетів розвитку пошукової і реставраційної діяльності;

- науково обґрунтована атрибуція пам'яток – складний процес оцінки експертом культурно-мистецької належності пам'яток (атрибуція), визначення їх історичної та / або мистецької вартості (категоризація) [144, с. 78].

У фондах музеїв під охороною перебувають найрізноманітніші артефакти та природні об'єкти. У музеєзнавстві цей широкий спектр пам'яток поділяють на рухомі й нерухомі, а також розмежовують на низку категорій. Зокрема предмети та об'єкти поділяють на такі категорії:

– речові (до них відносять знаряддя праці, зброю, вбрання, прикраси, предмети побуту, предмети культового призначення тощо). При цьому речові пам'ятки класифікують як археологічні, історичні, етнографічні, історико-культурні, ритуальні, техніко-технологічні та ін.;

– писемні (це пам'ятки давніх і зниклих писемностей, рукописи, листування, документи, першодруки і стародруки та ін.);

– нумізматичні (це колекції монет і паперових грошових знаків, орденів, медалей, значків і т. п.);

– художні (сюди входять оригінальні твори з таких сфер як живопис, графіка, іконопис, скульптура, декоративно-ужиткове мистецтво; предмети народної творчості, як-от зразки народного різьблення, гончарства, ковальства, килимарства, вишивки та ін., а також твори новочасних різновидів і напрямів художньої діяльності);

– меморіальні (це предмети і матеріали, пов'язані з життям і діяльністю видатних особистостей; також надгробки, меморіальні знаки та архітектурні комплекси, що увічнюють ті чи інші історичні події);

– природничо-історичні (сюди входять зразки порід і мінералів; гербарії; остеологічні колекції викопних тварин; опудала зниклих, реліктових, рідкісних, вимираючих живих організмів, типових видів фауни тощо);

– науково-технічні (це інструменти, устаткування, механізми, машини, оригінальні творіння технічного прогресу людства; в цю категорію входить також документація, що ознайомлює відвідувачів з історією винаходів та еволюцією техніки і технологій) [141, с. 63].

Не менш важливими, порівняно з комплектуванням фондів, є облік та збереження музейних пам'яток. Окреслена діяльність не здійснюється довільно, безсистемно. Її чітко регламентують положення Закону України «Про музеї та музейну справу» та низка типових положень та інструкцій, затверджених Міністерством культури та туризму України [155, с. 289].

Облік музейних фондів – це встановлення точних відомостей і предметного реєстру та опису усіх пам'яток, що зберігаються в музеї. Облікування музейних пам'яток необхідне для їхньої систематизації і групування за чітко визначеними критеріями [180, с. 136].

Облік відбувається поетапно. Першим етапом є первинна реєстрація, тобто прийняття на баланс. Відтак пам'ятки інвентаризують та каталогізують.

Первинна реєстрація супроводжується ідентифікацією нових пам'яток, що надходять у музей різними шляхами: після археологічних розкопок, як подарунки меценатів, як придбання з аукціону чи як конфіскація, вилучений органами внутрішніх справ або прикордонного митного контролю тощо.

Передачу пам'ятки на довічне зберігання в музей документально оформлюють: складають спеціальний Акт прийняття, у якому фіксують чітку експертну (мистецтвознавчу) характеристику пам'ятки та подають відомості про особливості її надходження в музей [181, с. 94].

Нову пам'ятку передають до відділу опрацювання нових надходжень, тут на неї складають інвентарну картку, так званий паспорт пам'ятки. Паспорт містить вичерпну експертну інформацію про мистецьку чи наукову вартість, умови чи історію віднайдення пам'ятки та загалом опис вигляду експоната. Текстову частину інвентарної картки обов'язково доповнюють графічними схемами, обмірами та фотографіями конкретної пам'ятки [179, с. 49].

Відомості з інвентарної картки вносять також у спеціальну «Книгу надходжень» або ж у локальну комп'ютерну базу інвентаризаційних даних музею. Запис повинен відображати назву пам'ятки та опис її зовнішніх ознак (при цьому для предметів, створених людиною, обов'язково вказують матеріал, з якого його виготовлено, та відомості про техніку створення), час та умови надходження в музей, стан збереженості. Скажімо, якщо до музею надходить документ чи твір мистецтва, опис повинен містити дані про

автора, про час, місце, умови створення пам'ятки та сам її опис. Якщо ж у музей потрапляє скелет доісторичної тварини чи природний мінерал, зазначають назву і видову належність пам'ятки та вказують її обмірні розміри. Розміри подають у такій послідовності: висота, ширина, довжина, глибина, діаметр; окремо зазначають вагу предмета [188, с. 27].

За зовнішніми ознаками пам'ятку в Книзі надходжень відносять до одного з відділів конкретної музейної установи. Докладніше наукове дослідження й експертні оцінки пам'ятки проводять відповідно до наступних етапів фондосховищного обліку матеріальних цінностей.

Зазначена процедура дещо відрізняється, якщо йдеться про первинний облік експонатів, які передаються для зберігання й експонування у музей на чітко окреслений відрізок часу. Такі предмети надходять до музею внаслідок внутрішнього обміну експонатами між музеями для формування певної виставки чи вузькотематичної експозиції; з цією ж метою їх на певний час можуть передавати в музей родичі чи нащадки відомої особистості, колекціонери, приватні власники. Такі групи експонатів у кожному музеї вписують до спеціальної Книги тимчасового зберігання (і відповідної комп'ютерної бази даних). За методикою і змістом процедура інвентарного опису тимчасово переданих експонатів аналогічна описаній вище процедурі первинного обліку надходжень на постійний баланс музейної установи [192, с. 3].

Наступним етапом обліку отриманих пам'яток та їх розподілу в системі фондосховищ музейної установи є інвентаризація (чи кодифікація). Аби оперативно відшукати якусь окрему пам'ятку серед тисяч схожих і щоб не виникало плутанини, кожному експонатові музею присвоюють власний інвентарний номер (код) [197, с. 45].

Методики інвентаризації різних пам'яток дещо відрізняються. Зокрема, у музей можуть надійти як одиничний предмет, так і ціла колекція однотипних предметів. Предметна інвентаризація полягає в тому, щоб

присвоїти певному предметові порядковий номер, із його занесенням до відповідної інвентарної книги. Якщо ж працівник фондосховища має справу з цілою колекцією предметів (для прикладу, зі скарбом срібних і золотих монет епохи Римської імперії), то в інвентарну книгу він занотовує опис колекції та присвоює їй окремий інвентаризаційний шифр [144, с. 110].

В інвентарних книгах музейних установ України історично заведено визначену схему інвентарної кодифікації пам'яток. Шифр складається з аббревіатури (скороченої назви) музею, далі у чисельнику (тобто над рисою) вказують порядковий номер, який відповідає Книзі надходжень, також нижче у знаменнику (під рисою) записують шифр фондосховища, де зберігається пам'ятка, та вказують її інвентарний номер (порядковий номер Інвентарної картки) [153, с. 35].

Отож, працівник музею при інвентаризації повинен виконати кілька основних вимог. Насамперед він має систематизувати сукупність різних за своєю суттю матеріальних цінностей. Відтак – структурувати пам'ятки за чіткими генетичними й класифікаційними критеріями і правильно розподілити їх за тематичними відділами. Також усі вихідні дані про наявні в цій установі матеріальні цінності необхідно звести до спільного знаменника.

Обліково-фондова документація музею має зберігатися у вогнетривких шафах. Доступ до спеціального приміщення, де знаходиться така шафа, повинен бути суворо обмеженим.

Далеко не всі пам'ятки, які надходять на постійне зберігання до музею, перебувають у задовільному стані. Вплив часу, пошкодження внаслідок стихії чи недбалого користування власника нерідко псуєть вигляд (якість) пам'ятки. Зрозуміло, що зберігати, а тим більше експонувати її в такому стані недоцільно. Відтак пошкоджені речі після інвентаризації підлягають реставрації. Незначну поточну реставрацію музей, як правило, здійснює власними силами. Для цього у кожному музеї працюють окремі

реставраційні підрозділи (фактично – майстерні). Масштабна художня чи наукова реставрація вимагає визнаного таланту і високої кваліфікації реставратора. Високофахові реставратори працюють у відповідних міжнародних та українських реставраційних установах. Такі центри поширюють свою діяльність на десятки й сотні різноманітних музеїв. В Україні таким закладом є Національний науково-дослідний реставраційний центр у Києві, а також його філіали у Львові, Харкові та Одесі [163, с. 20].

Вивчення музейних фондів, іншими словами, науково-дослідна робота в музеї – полягає в пошуково-науковій діяльності з атрибування, класифікування й інтерпретування пам'яток.

Як пам'ятка внесена до реєстру музейних цінностей, її коротко описали, кодифікували й визначили відділ музею, де вона має перебувати, науковці цієї установи можуть приступати до її дослідження докладніше. Цей етап музейної діяльності відомий як «вивчення», або «каталогізація музейних фондів» [119, с. 211].

Каталогізація – це підсумковий і, по суті, найважливіший етап обліку. Окрім того, це клопітка наукова діяльність. Вивчення пам'ятки вимагає від музейного працівника не лише спеціалізованих фахових знань, але й високої кваліфікації та експертного досвіду. Найважливіша мета каталогізації полягає в пошуку й зборі вичерпної інформації про пам'ятку, у її вивченні як однієї з ряду схожих, у створенні колекцій для подальшого експонування й популяризації [144, с. 115].

Процес каталогізації передбачає експертизу автентичності й належності експоната. Якщо це мистецький твір, необхідно з'ясувати, до якої епохи він відноситься, до якого мистецького стилю і школи, ідентифікувати авторство. Якщо це стародавня кераміка, то за археологічними атрибутами місця, де її знайшли, і порівнюючи з аналогічними чи схожими відомими пам'ятками необхідно з'ясувати її культурну належність (доба Трипілля, Черняхівська культура тощо),

ужиткове чи сакральне призначення тощо. Стародавні документи чи стародруки натомість вимагають проведення комплексу історичних, документознавчих та джерелознавчих досліджень, лексикографічного аналізу та низки інших дослідницьких процедур, покликаних допомогти розшифрувати цю пам'ятку і з високим ступенем ймовірності встановити історію її походження, авторство й події, які передували надходженню експоната в музей [155, с. 290].

Робота з формування музейних каталогів – це справжній творчий пошук, зумовлений споконвічним прагненням людини пізнати суть дивовижних унікальних предметів та об'єктів, що є частиною її оточення.

Загалом системна наукова каталогізація природних, історичних і мистецьких старожитностей триває понад дві сотні років. За цей період учені-музеєзнавці накопичили величезну спадщину попередніх епох та набули значного досвіду з вивчення музейних експонатів. Всі роботи з облікової документації й каталогізації значно прискорила комп'ютеризація музейних фондів. Потужні електронні бази даних, створені на початку ХХІ ст., містять інформацію про десятки мільйонів експонатів; музеї постійно обмінюються інформацією про нові знахідки та їхнє студіювання, постійно публікують каталоги, активно пропагують науку, мистецтво, народні знання тощо [151, с. 106].

У музеях Заходу відвідувачі зазвичай з пізнавальною, іноді й з дослідницькою метою використовують інвентарні каталоги фондосховищ музею для того, аби за допомогою спеціальних комп'ютерних баз даних отримати з них вичерпні текстові, графічно-обмірні та фотоілюстративні відомості про ту чи іншу пам'ятку. При цьому немає різниці, чи пам'ятка представлена в експозиційній залі, чи зберігається у спеціальному закритому для відвідування фондосховищі [140, с. 55].

В нашій державі також створено єдину інформаційну базу даних Національного музейного фонду. Вона містить відомості про всі

найвидатніші експонати українських музеїв, адже кожен український музей завершуючи каталогізацію будь-якої нової визначної пам'ятки, повинен використовуючи уніфіковану методіку – заповнити Науковий паспорт та надіслати його в Національну науково-довідкову базу музейного фонду [141, с. 78].

В Україні починають створювати перші доступні для загалу бази даних про збірки музеїв. Крім того, в Інтернет-мережі відкрито кілька віртуальних музеїв і віртуальних експозиційних галерей чинних музеїв. Однак варто зазначити, що за ступенем комп'ютеризації, рівно ж як і за ступенем публічності й доступності інформації про музейні скарби держави ми все ще суттєво відстаємо від сусідніх країн Європейського Союзу.

Науково-дослідний напрямок роботи в музеї є важливою складовою діяльності усіх українських музеїв. Ця складова передбачає обробку й уведення в науковий та суспільний обіг «матеріальних і нематеріальних об'єктів музейної спадщини», а результати такої роботи знаходять висвітлення в різних формах. Передусім вони виявляються в організації нових експозицій та виставок. Вагомим результатом науково-дослідної діяльності музею також є публікація каталогів його колекцій і путівників та збірок наукових праць. У сукупності це відіграє суттєву роль у формуванні публічного й наукового іміджу, становленні й зміцненні авторитету музейної установи [203, с. 18].

Завдяки науково-дослідній роботі окремі музеї нашої країни світове співтовариство визнає авторитетними центрами у вивченні профільних наук, такі центри беруть участь в організації фундаментальних експедицій та престижних міжнародних наукових конференцій, у виданні відомих далеко поза рамками своєї установи наукових збірників.

Збереження музейних фондів – це забезпечення фізичної схоронності музейних предметів. Для цього необхідні оптимальні режим і система захисту. Основні положення з порядку організації зберігання музейних

пам'яток, обов'язкові для виконання будь-яким музеєм, сформульовано в державних нормативних документах. Попри це, кожен музей має свою специфіку, залежну від складу, структури й обсягу його фондів, зрештою, від характеристики самого приміщення музею [197, с. 226].

Найважливішим фактором для збереження музейних фондів є їхнє фізичне утримання. Воно включає дотримання волого-температурного і світлового режимів, боротьбу з забрудненням повітря, мікрофлорою тощо. Для приміщень музею оптимальні: «температура повітря від +12 до +18 °С та відносна вологість від 55 до 70% при добових коливаннях не більше 5%» [195, с. 48].

Тенденція останніх років – система відкритого зберігання музейних експонатів, що передбачає підвищення інтересу відвідувачів до колекцій. При цьому виникають певні труднощі щодо збереження предметів, спричинені наявністю світла, шкідливими спалахами фотокамер, механічними пошкодженнями, інвазією шкідливих газів та запахів, викликаними присутністю відвідувачів коливаннями волого-температурного режиму. Такі проблеми можна вирішити лише завдяки використанню відповідного устаткування, ретельному дотриманню режиму захисту та наявності необхідної площі [188, с. 27].

Особливої уваги заслуговує характеристика фондової роботи в музеї «Герої Дніпра» (нині – філія Національного військово-історичного музею України), що знаходиться в Івано-Франківську.

Первісно музей присвячений бойовому літопису 38-ї армії та яскравій сторінці її історії – форсуванню Дніпра та визволенню Києва. 15 лютого 1984 р. музей отримав від колегиї Міністерства культури України звання «народного», а 9 травня 1984 р. його було названо «Герої Дніпра» [218].

12 залів музею відтворюють військову історію України від Київської держави й Галицько-Волинського князівства і до наших днів. Суттєва

частина ще й досі присвячена 38-й армії. Тут експоновано тисячі пам'яток періоду Другої світової війни [218].

Важлива частина експозиції – тематична група «Збройні сили України на захисті суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави». Однією з найактуальніших є виставка «Неоголошена війна Україні» де відображено участь бійців з Івано-Франківщини у подіях на сході країни. Зокрема розкривається бойовий шлях підрозділів, у яких воювало і воює багато уродженців області, подано відомості про непересічних мешканців краю на фронті, поіменний список загиблих і померлих воїнів. Експозицію доповнює багата колекція зразків зброї, боєприпасів, спорядження, засобів зв'язку тощо [220].

Важливу роль в експозиції музею відіграє діорама «Подвиг на Дніпрі», оснащена спеціальною електронною апаратурою. Вона розповідає про форсування ріки у вересні й визволення столиці в листопаді 1943 р.

Живописне полотно діорами має площу 68 м², а предметний план – 38 м². Щоб увійти до демонстраційного залу, відвідувачі спершу мають пройти через «землянку» – копію спорудженої саперами на березі Дніпра, звідки командувач 38 армією генерал-полковник К. С. Москаленко керував військами при визволенні Києва [218].

Полотно створили художник Костянтин Олексійович Лебедев й іванофранківець, заслужений художник України Микола Романович Варення [220]. Сприйняття реальності посилює текст в озвученні відомого диктора часів війни – Юрія Левітана.

В основному в музеї проводять оглядові екскурсії та заняття з дисципліни «Захист Вітчизни». Крім цього, музей є базою для проведення пов'язаних з державними святами і військовою історією України тематичних екскурсій і так званих «уроків мужності». Для цього часто залучають ветеранів війни зі збройних сил різних родів військ. Також відвідувачі музею можуть здобути чи потренувати навички розбирання і збирання стрілецької

зброї (до їхніх послуг надано зразки різних систем). Проведення на базі музею уроків з історії робить заняття незабутніми для дітей, адже звичайне навчання перетворюється на захопливу гру, коли заслухана інформація ще й візуалізується [218].

Плідну фондову роботу провадить також Музей мистецтв Прикарпаття. Фондова колекція музею почала формуватися з часу його відкриття в 1980 р. і на 1 січня 2016 р. налічувала 12 032 предмети, зокрема 5 153 твори образотворчого і 6 752 – декоративно-ужиткового мистецтва, 127 стародруків [138, с. 16].

Збірка живопису містить роботи західноєвропейських художників, твори відомих українських митців ХХ ст., а також живопис сучасних українських авторів. Західноукраїнське малярство початку ХХ ст. презентують полотна таких авторів, як Іван Труш, Ярослав Пстрак, Юліан Панькевич, Олекса Новаківський, Роман та Марія Сельські, Антін Манастирський, Олексій Кравченко, Йосип Бокшай, Денис-Лев Іванцев та ін.; є також графіка авторства Олени Кульчицької, Осипа Сорохтея, Георгія Нарбута, Ярослава Лукавецького, Михайла Зорія; скульптури Григорія Крука, Михайла Бринського [182, с. 50].

Декоративно-ужиткове мистецтво музею характеризує побут і народну творчість етнокультурних районів області: Гуцульщини, Бойківщини, Покуття, Опілля. Це і народний одяг, і вишивка, і ткацтво, вироби з дерева, металу, шкіри. Представлені також кераміка, писанки, витинанки [147, с. 71].

Колекція сакрального мистецтва – не тільки одна з найбільших у регіоні (налічує близько дев'яти сотень творів основного фонду), – вона ще й надзвичайно різноманітна за складом. Зокрема включає пам'ятки ікономалярства XV – поч. ХХ ст., барокову скульптуру, зразки народної різьби, стародруки, літургійно-обрядові твори. Колекція формувалася з творів, врятованих під час наукових експедицій, здійснених впродовж 1980-х–1990-х років [136, с. 180].

Іконопис і культова скульптура доносять до нас зразки різних стилів – від візантійського й до бароко. Зокрема музей представляє:

- Краківську школу готики «Св. Маргарита» (1460-ті рр.);
- бойківську школу монастирського іконописця Дмитрія (твори у візантійському стилі «Розп'яття», «Богоматір Одигітрія», датовані XVI ст.);
- епоху Ренесансу (її репрезентує елемент празничного ярусу іконостасу, виявленого на Калущині);
- бароківі твори іконопису XVII ст. («Благовіщення» та «Христос Пантократор»);
- народну ікону (її репрезентують твори з Космацького іконостасу церкви Св. Параскеви) [218].

Сакральну пластику в колекції репрезентують здебільшого полотна барокового періоду майстерні Т. Гуддера і К. Кутченрайтера. Особлива витонченість і граційність притаманні скульптурам Йоганна-Георга Пінзеля та його учнів – Матвія Полейовського, Яна Оброцького.

Перлина збірки сакрального мистецтва – іконостас церкви Св. Духа в Рогатині (1650 р.). Він зберігається в музеї-пам'ятці дерев'яної архітектури XVI ст., одній з найдавніших в Україні дерев'яних будівель із характерними ознаками галицької народної архітектури [220].

Збірка Музею мистецтв Прикарпаття є важливою складовою культурного надбання нашої держави, має виняткове наукове, історичне, етнографічне та художнє значення.

Головна концепція формування колекції підпорядкована принципу поглибленого вивчення мистецтва західного регіону України, насамперед Івано-Франківської області.

Початком колекції стала добірка творів, переданих із фондів краєзнавчого музею. З них було упорядковано першу експозицію музею. Потім комплектування відбувалось завдяки надходженням, наданим ДХВУ і Дирекцією виставок НСХУ, а також через закупівлю творів із приватних

колекцій та набутки наукових експедицій співробітників музею з вивчення народно-декоративного мистецтва краю.

Таким чином, фондова робота в музеях – це одна з основних складових його діяльності. Фонди зберігають базову частину експонатів. Процес оформлення експонату у фонді займає певний час і є доволі кропіткою працею. Усі експонати мають бути розподілені до того чи іншого фонду. Не завжди всі фонди музею є доступними для відвідувачів. Більшість фондів зберігається у сховищах, особливо якщо експонати становлять велику історичну цінність.

Фондова робота в музеях Прикарпаття є різноманітною, але усі музеї включені до загальної української бази, куди входять і музеї Прикарпаття.

3.2. Експозиційні пріоритети національно-просвітницької діяльності

Експозиційна робота є важливим етапом діяльності будь-якого музею. Експозиційна робота музею є однією з найважливіших видів діяльності, що безпосередньо зв'язує фонди й експонати музею з відвідувачами та громадськістю. Мета цієї роботи полягає в підготовці експонатів до демонстрації, репрезентацію, естетичне оформлення, зберігання та нагляд за експонатами в період виставки.

Окреслену проблему вітчизняні чи зарубіжні історики не досліджували. Історію Івано-Франківського краєзнавчого музею пишуть її працівники. Однак варто згадати загальні праці, які є важливими для розкриття теми. Зокрема, у радянський період цікавою розвідкою була праця Василенка Андрія Олександровича про процеси формування і комплектування експозицій у музеях. Також автор описав етапи збору матеріалу для експозицій та структурування експозиційної виставки в музеї [103]. У період незалежності України значущим вивчення дослідження Паньківа Михайла Ілліча, Куриляк Ольги, які дали загальні рекомендації

щодо формування експозицій [157, 131]. Лещенко Антоніна, Доскалюк Василь описують у своїх роботах етапи створення та принципи формування експозицій у музеях, зокрема експозицій на історичну тематику чи природничу [135, 115]. Подобєд Олександр, Орел Олег у студіях наводять законодавчі та правоохоронні документи, які визначають формування експозицій [163, 156]. У 90-х роках ХХ ст. Верховна Рада України ухвалила законопроекти про музеї і музейну справу в Україні. Серед них і документи, які юридично закріплюють музейні експонати за музеєм, їх форму отримання та передачі на зберігання у музейну структуру [50, 51, 53]. Отже, формування експозицій і експозиційна діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею не була об'єктом дослідження науковців як українських, так і закордонних.

Експозиційна робота завжди перебувала в центрі уваги музейних працівників, адже вона тісно пов'язана з іншими видами науково-дослідницької діяльності. Інтерес суспільства до музейно-експозиційної творчості суттєво зріс наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., що було пов'язаним з аспектами вивчення і збереження історико-культурної спадщини, з реконструкцією об'єктивної картини історичного буття народу, відтворенням тих процесів і подій, що відбувалися на українській землі. Робота експозицій сприяє дослідженню пам'яток історії та культури – складових національної історико-культурної спадщини. Це уможлиблює висвітлення соціального досвіду і поступального розвитку людства [155, с. 290].

Івано-Франківський краєзнавчий музей містить три важливі експозиції, які розташовані на виставці музею постійно. Практично від моменту відкриття і до сьогодні.

Експозиція відділу історії знайомить відвідувачів насамперед з історією виникнення та розвитком Галицько-Волинської держави, постатями

відомих галицьких князів, історією княжого міста Галича – колишньої столиці Галицько-Волинської держави.

У музеї зберігається унікальний експонат доби Галицько-Волинської держави – кам'яний саркофаг (труна), у якому було поховано князя Ярослава Осмомисла. Саркофаг знайшов відомий археолог Ярослав Пастернак у 1936 р. при розчищенні фундаменту однієї з найбільших сакральних споруд того часу – Успенського собору (територія сучасного с. Крилос) [97, с. 3].

У вітринах представлено археологічні знахідки з княжого Галича: унікальні бронзові іконки, хрестики-енколпіони XII–XIII ст., формочки-тигельця для виробництва прикрас та хрестиків, фрагменти підлоги з керамічних плиток Успенського собору в Галичі.

Особливо цінними є частинки тканин, гаптованих золотою ниткою, а також срібна гривна, яка слугувала одним із засобів платежу в Галицько-Волинській державі [105, с. 3].

Стародавній Галич був значним ремісничим і торговим центром. Про це свідчать вироби галицьких ремісників, знайдені під час археологічних розкопок. У вітринах експоновані ковальські вироби: серп, ніж, окуття лопат, бойові сокири, підкови, ножиці, наконечники стріл, пряжки, шпори. До уваги відвідувачів – прикраси галицьких жінок XI–XII ст.: намиста, коралі, фрагменти скляних браслетів, кістяні та рогові вироби, ювелірні прикраси з бронзи і срібла. Одночасно з розвитком ремесла зростала і внутрішня торгівля, якій сприяли навігація по річці Дністер та сухопутний так званий «Галицький шлях». Предметами торгівлі були: збіжжя, мед, віск, хутро, зброя, жіночі прикраси. Про зв'язок галицьких купців з арабськими країнами свідчить скарб арабських монет (дирхемів), знайдений у 1948 р. в селі Крилос Галицького району в глиняному глечики [131, с. 102].

В експозиційних залах відділу історії можна побачити західноєвропейську і козацьку зброю, наприклад, хоругви, козацьку шаблю

та бончук, атрибути гетьманської влади, люльки XVII–XVIII ст. та інші пам'ятки, що висвітлюють події козацької доби [136, с. 180].

Окрема частина експозиції знайомить відвідувачів із розвитком книгодрукування в Галичині. На території нашого краю колись функціонували дві друкарні: Стратинська та Крилоська, які належали Федорові і Гедеону Балабанам. Друкарем та видавцем тут був відомий діяч української освіти і культури Памво Беринда. Гедеон Балабан у 1596 р. перевіз до Стратина друкарню Івана Федорова. Пізніше її придбали організатори друкарні в Києво-Печерській лаврі, де вона стала основою для найпотужнішої згодом друкарні в Україні [157, с. 225].

Привертає увагу частина інтер'єру келії монаха (переписували і друкували книги церковного змісту, як правило, при монастирях).

Одна з виставкових зал висвітлює історію заснування та розвитку Станиславова (сучасного Івано-Франківська). Зокрема, до уваги відвідувачів – макет Станиславівської фортеці середини XVIII ст. (автор реконструкції П. Ричков.), символічний ключ м. Станиславова поч. XIX ст., листівки з видами старого міста та інші цікаві експонати [220].

В експозиції відтворено побут міста Станиславова (Івано-Франківська) кінця XIX–початку XX ст., представлено речі щоденного вжитку міщан. Тогочасний Станиславів мав магдебурзьке право та інші привілеї, які сприяли успішному розвитку ремесла і торгівлі. У місті створювались і розвивались ремісничі цехи, виникали нові галузі виробництва. Відвідувачі мають змогу ознайомитися зі знаряддям праці та побутовими речами 30-х років XX ст. Особливо цікавими для огляду є рекламна продукція цукерні Володимира Скрута та різноманітні формочки для виготовлення шоколадних цукерок у вигляді ножиць, топірців, лампочок. Цукерня працювала в 30-х роках XX ст.

В експозиції представлено речі побуту XIX–поч. XX ст., які дають змогу відчувати життя м. Станиславова (Івано-Франківська) тих часів [168. С. 14 - 15].

Окремо в експозиції репрезентовано тему «Рух опришків». У вітринах – зброя опришків (пістолі австрійський та гуцульський, рушниця гуцульська, прикраси гуцулів, тобівка (сумка), черес (пояс), фотокопія оригіналу зізнання Степана Дзвінчука у вбивстві Олекси Довбуша) [175, с. 324].

В інших експозиційних залах – документи та речі з фондів музею, які характеризують соціально-економічне становище краю кінця XVIII–поч. XX ст. – часів панування Австро-Угорської імперії, Першої світової війни, діяльності ЗУНР.

Важливими експонатами цього періоду є залишки зброї, військових нагород, патрони, які випускали в період війни в під Австрійській Галичині. Збереглася велика кількість гасових ламп того часу, а також колекція гудзиків до різноманітного одягу – як чоловічого, так і жіночого [208].

Окремо висвітлено тему «Прикарпаття в Другій світовій війні». Матеріали представлені нагородною зброєю, документами і спогадами учасників війни, які були мешканцями Прикарпаття і міста. Цікавими експонатами є фото, зроблені з українських військових у період військових дій на Снаниславщині. Збереглися німецькі плакати, оголошення та пропагандистська література [235, с. 42].

У вітринах показано також розсекречені архівні матеріали, що розкривають тему національно-визвольної боротьби на Прикарпатті. У цьому розділі експозиції зберігаються плакати, агітаційні та пропагандистські брошури ОУН-УПА періоду їхньої діяльності на Прикарпатті. Документація висвітлює практично всі райони області, зокрема діяльність оунівців у Галицькому, Калуському, Коломийському районах тощо. До речових знахідок того часу, які представлені в експозиції, є форма воїна ОУН та зброя, якою користувалися упівці під час боїв [138, с. 18].

Таким чином, експозиція у відділі історії Івано-Франківського краєзнавчого музею створювалася упродовж всього існування музею. Вона постійно доповнюється новими експонатами, які знаходять під час археологічних розкопок. Експозиція у відділі історії покликана розповідати про історію міста та краю від найдавніших часів і до сьогодні.

Експозиційна робота у відділі історії Івано-Франківського краєзнавчого музею проводиться постійно, оскільки експонати вимагають дбайливого ставлення. Найбільшу цінність становлять матеріали, які стосуються давньої і середньовічної історії Прикарпаття, оскільки ці предмети є справді автентичними й унікальними. Вони висвітлюють історію нашого краю, розкривають його різноманітність. Однак не менш значущими є експонати й пізніших часів, які є спорадичними у своєму роді і несуть велике змістове наповнення.

Експозиція відділу репрезентує чотири етнографічні регіони Прикарпаття: Бойківщину, Гуцульщину, Опілля та Покуття.

Найкращі зразки різьблення і випалювання на дереві, художню обробку металу, вироби зі шкіри, кераміку, вишивку, ткацтво та писанки представлено для огляду відвідувачів.

Виняткову художню цінність становлять твори різьбярів родини Шкрібляків та Корпанюків, В. І. Кабина, В. В. Гуза, Я. В. Тонюка, М. І. Гrepиняка, майстра художнього випалювання на дереві І. Ю. Грималюка. З великої музейної колекції різьбленого дерева в експозиції можна оглянути касетки, тарелі, свічники, люльки, кухлі, рахви, баклаги, намиста, черпаки, вази [104, с. 60].

Славні традиції має гуцульська кераміка, що представлена провідними майстрами-гончарами – П. І. Цвілик, Н. В. Вербівською, Ю. О. Ілюком, В. І. Джуранюк, Я. К. Угринюк, С. П. Зарицькою, Я. І. Зарицьким. Увазі відвідувачів запропоновано керамічні вироби: вази, тарілки, фруктівниці, плескачі, п'ятисвічники, скульптура малих форм [208].

Особливо цікавими є вироби з металу та шкіри: топірці, келефи, лускоріхи, кресала, люльки, згарди, прикрашені металом сумки, череси, тобівки, ташки, пояси, шкіряні гаманці, скриньки для прикрас, кулони, постолі. Це роботи знаних майстрів М. В. Вінтоняка, М. Ю. Пращук, М. У. Книшук, А. М. Кісичук.

У відділі народного мистецтва представлено тканини: килими, гобелени, верети, штори, які створені відомими майстрами художнього ткацтва – Г. В. Василящук, П. П. Борук, О. Ф. Турецькою.

Значне місце в експозиції займає колекція одягу, ткацькі вироби з чотирьох етнографічних регіонів Прикарпаття. Жіночі й чоловічі костюми доповнено тканими елементами одягу – запасками, крайками, обгортками, перемітками, поясами, сорочками [220].

Багатющим матеріалом для вивчення народного мініатюрного живопису є писанки, які поширені у всіх регіонах і скрізь мають своєрідні особливості в орнаменті, колориті, способі виконання. Колекція писанок краєзнавчого музею захоплює багатством мотивів – геометричних, рослинних, анімалістичних, чіткістю графічного малюнка.

В експозиції представлено писанки Гуцульщини та Покуття.

Гердани, плетенки, силянки, майстерно виконані прикраси з бісеру збагачують експозицію відділу народного мистецтва музею [105, с. 3].

В експозиції відділу природи, яка складається з восьми розділів, подано фізико-географічну характеристику області.

Івано-Франківську область утворено 4 грудня 1939 р. Площа її – 13,9 тис. кв. км. Населення області станом на 1 січня 2009 р. становила 1,38 млн. чол., в обласному центрі мешкає 233,4 тис. чол. Область поділяється на 14 адміністративних районів. Територія Івано-Франківщини входить до складу двох геоструктурних одиниць: Карпатської геосинклінальної області і південно-західної окраїни Східно-Європейської (Руської) платформи (Волино-Подільська плита) [208].

У межах Карпатської геосинклінальної області виділяють дві основні одиниці: Карпатську складчасту область і Передкарпатський крайовий прогин. На поверхні відслонюються різні за віком породи: палеозойські, мезозойські, палеогенові, неогенові, четвертинні.

В експозиції представлено схематичні мапи (геологічну, тектонічну, палеонтологічну), геологічні профілі, стратиграфічні колонки, зразки порід та мінералів різних епох (пісковики, мергелі, вапняки, доломіти, аргіліти, алевроліти, глини, гравеліти, конгломерати) [220].

Палеонтологічна колекція відділу природи порівняно велика (понад 2000 одиниць). В експозиції можна побачити скам'янілості та відбитки різноманітних тварин, які жили в давні геологічні часи: губок, коралів, поліпів, брахіопод, молюсків, морських їжаків, риб. Тут є скам'янілі кістки великих ссавців: кита, мамонта, носорога, первісного зубра, гігантського оленя тощо [131, с. 105].

Показано мапу корисних копалин, геологічні розрізи і структурні зрізи покладів калійних солей і нафти. У вітринах зразки корисних копалин: залізна руда, каїніт, карналіт, сильвініт, калушит, фосфорит, гіпс, сірка, нафта, буре вугілля, озокерит, торф та інші.

Відповідно до трьох основних тектонічних зон області платформи, крайового прогину, складчастої зони Карпат на її території склалися три основні типи рельєфу: на плато рівнинно-пластовий, у зоні прогину флювіальний і в Карпатах гірський складчастий. Особливості рельєфу розкрито за допомогою гіпсометричної мапи і різноманітних світлин [142, с. 22].

Клімат області помірно континентальний. До уваги відвідувачів – кліматична мапа, графіки, рози вітрів, чотири діорами (зима, весна, літо, осінь).

У межах області є одинадцять основних типів і відмін ґрунтів. Представлено мапу ґрунтів області і рисунки окремих монолітів. Річки

області (понад вісім тисяч) стосуються до басейну двох річок – Дністра і Пруту. Схематична мапа «Гідрологічна сітка річок та водойм області» і світлина озер, ставків, водоспадів знайомлять відвідувачів з особливостями водної мережі нашого краю. Панівним типом рослинності на Прикарпатті є ліси, які займають понад 30 відсотків території області [136, с. 179]. В експозиції представлено зразки стовбурів різних дерев, зокрема тиса ягідного і сосни кедрової карпатської, які занесено до Червоної книги України. Тваринний світ області дуже різноманітний: він представлений 456-ма видами хребетних тварин, з яких 52 – риби, 15 – земноводні, 11 – плазуни, 312 – птахи, 66 – звірі. В експозиції – опудала риб, плазунів, птахів, ссавців [220].

Цікавою є зоологічна колекція відділу природи. Тут представлено такі біогрупи: «Куріпки», «Рись», «Дрохви», «Хижі птахи», «Горобині», «Дятли». Для ряду курячих характерний статевий деморфізм. У цьому можна переконатися, оглянувши в експозиції опудала фазанів, глухарів, тетеруків, куріпок. Горностаї і ласка в літньому і зимовому наряді ілюструють явище сезонного деморфізму [208].

Явище альбінізму дуже рідкісне у природі, але в експозиції можна побачити опудало лисиці рудої (альбіноса).

Суттєва за обсягом і різноманітністю орнітологічна колекція. Особливу увагу привертають червонокнижні види: орел-беркут, гриф, орлан, пугач, глухар, чорний лелека, сірий журавель [208].

Відкриття оновленого меморіального комплексу «Дем'янів Лаз» відбулося 11 жовтня 2009 р. На його території на місці колишніх поховань розміщені три могили, у яких 29 жовтня 1989 р. було перепоховано останки 524 жертв комуністичного режиму. У центральній частині меморіального комплексу височіє своєрідний пам'ятник закатованим жертвам – каплиця-дзвіниця (автори проекту – архітектор Олег Козак, конструктор Микола Матюшенко) [85, с. 8].

Каплиця облаштована для проведення богослужінь, які відбуваються щонеділі. У підвальному приміщенні каплиці на площі 92 м² розміщено стандартну експозицію музею.

Експозиція меморіалу розкриває деталі репресій комуністичного режиму на Прикарпатті в 1939–1941 рр., розповідає про історію пошуку та розкопок поховань. Вперше в експозиції музею подані списки працівників Станіславського УНКВС 1939–1941 рр., які так чи інакше спричинилися до масового терору населення Прикарпаття. Один із розділів ілюструє діяльність товариств «Меморіал» та «Рух», які започаткували дослідження трагічних подій 1939–1941 рр. В експозиції – документи і речі, які підтверджують діяльність вказаних товариств [85, с. 9].

Не залишить байдужим жодного відвідувача велике художнє панно «Дем'янів Лаз – відлуння «золотого вересня»», яке емоційно передає увесь трагізм подій літа 1941 р. Зокрема увагу відвідувача приверне панорамне фото Станіславівської тюрми НКВС у 1941 р. Тут присутні й копії світлин із кримінальних справ, які органи НКВС завели на Павліну Вариводу, Юліана Бойдуника, Ярослава Мазуркевича. Усіх їх реабілітовано в 1996 р. [220].

Кульмінація експозиції – велика стела з виписаними на ній прізвищами та розміщеними світлинами галичан, чиї долі було зламано. Особливу емоційну напругу створює інсталяція символічної могили у подібні хреста, облаштована під стелою. На дні могили відвідувачі бачать колючий дріт, рештки одягу та взуття, документи жертв терору.

До меморіального комплексу «Дем'янів Лаз» ведуть дві асфальтовані дороги (однією можна їхати автомобілем). Неподалік облаштовано автостоянку. Інша, пішохідна частина, має назву «Хресна дорога». Саме нею їхали вантажівки із закатованими людьми. Вздовж неї встановлено 13 хрестів [85, с. 10].

Завдяки пошуковим експедиціям наукових співробітників впродовж 80-х років ХХ ст. по «складах культового майна» області Музей мистецтв

Прикарпаття отримав можливість сформулювати і запропонувати відвідувачам для перегляду унікальну колекцію сакральних творів. Колекцію складають іконописні твори і культова скульптура [182, с. 50].

Експоновані твори репрезентують різні стилі галицького іконопису. Ікони «Богородиця Одигітрія» та «Розп'яття Христове» написано в бойківському осередку у візантійській манері. Стиль епохи Ренесансу візуалізує низка ікон зі святкового ярусу іконостасу з Калущини. Багата колекція барокових та рокайних ікон. Увазі відвідувачів представлені народні ікони з церкви села Космач Косівського району (місцеві жителі, орієнтуючись на легенду, називали цю церкву Довбушевою), зокрема храмова ікона «Параскева Великомучениця». Європейське релігійне малярство представляє ікона «Свята Маргарита», датована серединою XV ст. [235, с. 42].

Частину сучасної експозиції становлять барокові скульптури з у минулому численних вітварів костелу Непорочного Зачаття Діви Марії. Відвідувачі мають можливість ознайомитися з творами відомого на весь світ барокового майстра Й. Пінзеля, які було перевезено з напівзруйнованого в радянський час костелу Місіонерів міста Городенка [220].

Експозиція відділу українського образотворчого мистецтва об'єднує твори українських митців, які народилися на Івано-Франківщині і в суміжних областях. Найдавніший твір у відділі – тематична картина К. Устияновича «Козаки біля багаття» (датована кінцем XIX ст). Вражають живописністю й увагою до деталей полотна І. Труша «Кущ квітів», «Дніпровські далі» та Я. Пстрака «Автопортрет», «Портрет Аделіни Русин». Сповідували реалізм у своїй творчості О. Кульчицька, П. Обаль, Ю. Панькевич. Впливом панівного на зламі XIX–XX ст. імпресіонізму позначені полотна Я. Струхманчука та І. Северин. Чільне місце експозиції належить «Автопортрету» О. Новаківського – представника модерну. Відвідувачам також надано можливість ознайомитися з доробком учнів

мистецької школи О. Новаківського. Це живописні роботи випускників Краківської академії мистецтв – Д.-Л. Іванцева, М. Зоря, О. Сорохтея. Експозицію доповнюють полотна художників закарпатської та київської мистецьких шкіл. Широко репрезентовано мистецтво художників ХХ ст. з Івано-Франківщини: М. Фіголя, І. Лободи, О. Коровая, П. Боечка, О. Шеванюка, О. Заливахи, М. Варенні [217].

Відділ зарубіжного мистецтва багатий на твори, в різні періоди часу виконані художниками польської, німецько-австрійської та російської мистецьких шкіл. Огляду відвідувачів цього відділу Музею мистецтв Прикарпаття представлено живописні роботи, виконані в різних стилях: класицизм, романтизм, реалізм, імпресіонізм. Перлиною колекції зарубіжного мистецтва є полотно кінця ХVІІ ст. невідомого фламандського художника «Пейзаж з возом». Впливом на глядача вирізняється й композиція-диптих середини ХVІІІ ст. «Алегорія скульптури» та «Алегорія малярства» [204].

У музеї зберігаються невеликого розміру пейзажі художників ХІХ ст. німецької школи: «Гірський потік» і «В околицях міста». Реалізмом сповнене полотно російського художника-передвижника В. Маковського «Чаювання». Широко представлені твори відомих і не надто відомих художників, що представляють польську малярську школу: «Портрет В. Поля» О. Рачинського (1850 р.), «Портрет парубка» К. Глухівського (кін. ХІХ ст.), «Мелодії Нілу» В. Котарбінського (поч. ХХ ст.), «Вечоріє» С. Мярчинського (1910 р.), «З ярмарку» В. Тшепаніка (1926 р.), «Натюрморт з квітами» С. Альбіновської та «Улан» і «Вершник» Є. Коссака (1930-ті рр. ХХ ст.) [220].

У Музеї мистецтв Прикарпаття зберігається багата колекція зразків декоративно-ужиткового мистецтва. Експозиція цього відділу ознайомлює гостей музею з творами народних майстрів краю, які працювали у різних жанрах декоративного мистецтва. Оглядові відвідувачів пропонуються

ужиткові речі з чотирьох етнорегіонів Івано-Франківщини: з Гуцульщини, Бойківщини, Покуття та Опілля. Окрім спільних ознак, і речі мають і виразні особливості декорування. В асортименті експозиції – роботи різьбярів XIX та XX ст.; вкриті підполивними розписами з домінуванням рослинно-геометричного орнаменту вироби з кераміки; мистецькі зразки майстрів з виготовлення пічних кахель, мосяжників та кушнірів. Особливим багатством відзначаються зразки таких звиклих для краю видів народного мистецтва, як ткацтво і вишивка [104, с. 62].

Важлива експозиційна робота проводиться і в музеї «Героїв Дніпра», який налічує кілька постійно чинних експозицій.

Експозицію музею відкриває зала, у якій висвітлено воєнну історію. У вітринах представлені різноманітні види зброї, знаряддя праці та прикраси бронзової доби. Це сокири, кельти, ножі, наконечники списів, елементи кінської зброї, а також дзеркала, браслети тощо. Переважна більшість виробів знайдена на території України.

Одну з яскравих сторінок давньої історії наших земель написали племена скіфів, які заселяли значну частину сучасної території України з VII ст. до н.е. Експозиція музею представляє на огляд реконструкцію фігури скіфського царя Атея, а також захоронення скіфського воїна, скіфську зброю та захисні обладунки, кінську упряж. Засвідчені також артефакти сарматського, грецького та римського походження [138, с. 18].

Воєнна справа Київської Русі представлена розмаїттям зброї – коштовні та статусні мечі й шаблі, також бойові сокири, кистені, келпи, списи, лук та різнофункціональні наконечники стріл. Є й реконструкції, що відтворюють фігури руських князів Святослава Ігоровича і Данила Галицького. Розвиток середньовічної військової техніки репрезентують макети машин для облоги – требушета і катапульти. На Русі вони мали назву «пороки» [148, с. 68].

Один із найгероїчніших періодів нашої історії – доба козацтва. У вітринах музею поєднано археологічні артефакти з серією графічних реконструкцій одягу та спорядження козаків різних формувань XVI–XVIII ст. (автор Сергій Шеменков). Реконструкції оперто на іконографічні та писемні джерела, – вони дозволяють простежити еволюцію козацького однострою й тогочасної моди. Представлена колекція господарських інструментів та зброї XVII–XVIII ст., Частину колекції склали знахідки з поля Чуднівської битви 1660 р. Експоновано ранні зразки вогнепальної зброї – пістолі, мушкети, гаківниця – як і різні типи їхніх замків (спускових механізмів). Артилерія засвідчена фальконетом, сигнальними гарматами та ядрами [157, с. 227].

Експозиція представляє репліки козацьких прапорів, реконструкції фігур гетьманів Богдана Хмельницького й Івана Мазепи, а також Петра Калнишевського – останнього кошового отамана Запорізької Січі. Доповнює експозицію серія портретів українських гетьманів, виконана відомим українським фалеристом, геральдистом, вексилологом та музеєзнавцем, автором нагород УНР Миколою Битинським. Портрети створено в середині XX ст. з урахуванням історичних джерел, доступних митцю зразків одягу та зброї з європейських музеїв. Вони виконані в кольорах, наближених до характерних для XVII–XVIII ст. [218].

В наступній експозиції висвітлено події I світової війни (включаючи створення УНР та гетьманату П. П. Скоропадського); розкрито долю окремих військовиків, які були офіцерами російської чи австро-угорської армії, а період Перших визвольних змагань долучилися до процесів розбудови українського війська та оборони новоствореної державності. Експозиція представляє рідкісні зразки стрілецької зброї, як-от американську гвинтівку системи Вінчестера зразка 1895 р. (одна з 300 000, що були закуплені у США для російської армії), німецький кулемет MG-08/15, гармату системи Лендера зразка 1914 р. [218].

Привертає увагу колекція шоломів, гвинтівок та пістолетів, ручних гранат солдатів держав-учасниць Першої світової війни. Представлено в колекції і зброю, з якої було здійснено перший постріл цієї війни – пістолет системи Браунінг зразка 1910 р. Фалеристику репрезентують добірки українських нагород періодів Перших і Других визвольних змагань, мілітарних осередків в екзилі, нагород сучасної України. Деякі експонати заслуговують особливої уваги. Молодша дочка гетьмана України Павла Петровича Скоропадського передала до музею речі та документи з його особистого архіву. Значну історичну цінність має і ще одна пам'ятка – справжнє знамено, з яким ішла в бій 3-я Залізна стрілецька дивізія Армії УНР [218].

У наступній залі репрезентовано історію українського війська періоду Перших визвольних змагань 1917–1920 рр. Експонується уніформа Синьожупанних дивізій, Сірожупанної дивізії Армії УНР, однострої українських моряків-чорноморців, «чорних запорожців» і військовиків УГА, а також холодна та вогнепальна зброя. З наявних матеріалів можна довідатись про систему звань, знаків розрізнення та відзнак армії УНР. Містить експозиція й добірку оригінальних світлин параду 6-ї стрілецької дивізії армії УНР [220].

Ще одну залу присвячено розбудові радянських збройних сил у 1920–1930-ті рр. Тут експонуються ранні зразки радянської військової символіки, відзнаки, уніформа та озброєння РСЧА. Діапазон експонатів включає як атрибути кавалеристів та оригінальну тачанку (цей експонат чи не найефектніший) так і макети танків, які наочно ілюструють еволюцію радянського танкобудування. Можна оглянути й такі цікавинки, як гвинтівковий гранатомет системи Дьяконова чи протигаз на коня. З окремих стендів дізнаємось про розбудову в міжвоєнний період армій Японії, Угорщини Німеччини та інших держав [204].

Наступні 4 зали репрезентують період Другої світової війни 1939–1945 рр.: воєнні дії на території України та участь, яку в них брали українці як військові армій ворогуючих держав чи вояки українського руху опору. Зали експонують зразки уніформи, зброю, військову техніку. Широка палітра прапорів радянських частин, орденів і медалей радянських воїнів.

Простежується впровадження та використання гвардійської (не георгіївської) стрічки в радянській нагородній системі. Наявні реконструкції уніформи учасників параду Перемоги 1945 р. за родами зброї. У добірках світлин розкрито основні битви, при цьому окрему увагу вділено обороні Києва в 1941 р. та вигнанню нацистських окупантів зі столиці УРСР у 1943 р. [176, с. 182].

Зацікавить зала музею, присвячена довготривалій фортифікації та Київському укріпленому району. Тут можна оглянути макет ДОТу, виконаний в натуральну величину, включно з озброєнням та внутрішнім устаткуванням. У представленій колекції є дуже рідкісні зразки ручних та гвинтівкових гранат різних держав. У вітрині, яка візуалізує діяльність УПА, знаходяться особисті речі Василя Кука – її останнього командувача (в 1950–1954 рр.) [163, с. 20].

З початком «холодної війни» та розгортанням гонки озброєнь з'явилися і нові види зброї, зокрема на цьому етапі було створено ракетні війська стратегічного призначення. Експозиція демонструє макети цієї могутньої військової техніки. Відвідувач побачить пускові установки зенітно-ракетного комплексу «Круг» середньої дальності, тактичний ракетний комплекс з ракетою «Луна» тощо. Водночас представлено одну з ранніх серійних модифікацій автомата Калашнікова (зразка 1949 р.), яку продовжує подальша лінійка моделей АК. Є в експозиції й зразки зброї інших відомих радянських зброярів: Симонова, Стечкина, Драгунова, Макарова. Раритетом на сьогодні можна вважати РПГ-2 – перший радянський ручний протитанковий гранатомет [218].

У вітрині, що висвітлює історію КВІРТУ ППО (Київське вище інженерне радіотехнічне училище протиповітряної оборони імені маршала авіації О. І. Покришкіна), серед інших пам'яток експоновано кітель цього легендарного аса. У роки II світової О. Покришкін особисто збив 59 ворожих літаків і ще 5 – збив у складі групи, ставши відтак другим за результативністю радянським льотчиком-винищувачем. Відображено й участь військових УРСР у війні в Афганістані 1979–1989 рр. Всього Афганістан пройшли близько 160 тисяч українців. В музеї – ордени та медалі воїнів-афганців, їхні особисті речі та зброя, агітаційні матеріали того часу [218].

Ще музейні експозиції охоплюють діяльність українських миротворців, події Революції гідності та російсько-української війни. Певною специфікою виставки є те, що більшість експонатів та фотоматеріалів співробітники музею зібрали безпосередньо на полі бою. Таку можливість вони отримали завдяки проведенню гуманітарного проекту «Евакуація 200», що передбачав вивіз із зони АТО тіл загиблих захисників України. Представлені статистичні дані говорять про перманентне скорочення чисельності ЗС України в 1990–2000 рр., про зниження боєздатності ЗСУ та загальне становище напередодні агресії з боку РФ. Це дозволяє краще усвідомити проблеми та виклики, які постали перед нашою державою та армією з початком війни, жертвність бійців добробатів, які першими вступили у бій, по суті, майже без жодного забезпечення від держави, без важкого озброєння і необхідної військової техніки. Водночас це сприяє й кращому розумінню неоціненності внеску волонтерського руху, що прийшов армії на допомогу [218].

Репрезентує музей і знакові моменти російсько-української війни: початки агресії в період Революції гідності, анексію Криму, бої за Слов'янськ, Донецький аеропорт, Савур-Могилу, за Маріуполь та Авдіївку, трагічні події Ілловайського та Дебальцевського «котлів» та ін.

Виставлені для огляду особисті речі, світлини та артефакти з поля битви висвітлюють історії життя сучасних захисників України. Вони не тільки боронять нашу державність – вони творять нову історію українського війська, оперту на національні історичні традиції, новітній бойовий досвід і пам'ять про справжніх героїв [218].

Таким чином, експозиційна робота є важливою складовою існування музею, оскільки саме експозиція є основним елементом роботи закладу. Існують чинні експозиції за тематикою діяльності музею. А є тимчасові, які готують під певну дату чи подію. Так, в Івано-Франківському краєзнавчому музеї є постійні експозиції, які розповідають про історію міста та області, а наприклад, експозиція, присвячена Революції гідності, була тимчасовою.

Над створенням експозиції працює багато музейних працівників, які повинні правильно створити експозицію та наповнити її історичним та культурним змістом.

Експозиційна робота у будь-якій музейній установі є доволі клопіткою і трудомісткою. Вона вимагає великої кількості експонатів, людських ресурсів, які будуть цю роботу робити і підтримувати її у належному стані. Однак, це є однією з найважливіших складових існування і роботи будь-якого музею.

Експозиції можуть бути постійно діючими і тимчасовими, які створенні спеціально до якоїсь дати чи події. Серед музеїв Прикарпаття найбільш різноманітні експозиції завжди створюються у Івано-Франківському обласному краєзнавчому музеї. Також важливим елементом експозиційної роботи є постійне її наповнення і оновлення, щоб музейна установа могла плідно працювати і збагачувати свої фонди.

3.3. Комерційна та фандрайзингова складова як елемент національно-просвітницької роботи

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. музейний рух в Івано-Франківській області посилюється. Створюються і починають працювати нові

музеї, наприклад, музей «Небесної сотні» в Івано-Франківську, а також реформуються старі музеї, які намагаються «іти в ногу» з часом. Це, закономірно, покращує туристичну відвідуваність області та збільшує грошові вливання в економіку краю.

Музеї завжди відігравали одну з ключових ролей в інфраструктурі туризму. Первинне покликання усіх музеїв – опрацьовувати, зберігати й експонувати пам'ятки та речі матеріальної культури того чи того народу, певного регіону чи населеного пункту. Важливим елементом є й економічний розвиток самих музеїв як структур. Фінансова підтримка музейництва є одним із пріоритетних напрямків роботи Міністерства культури, молоді та спорту, а також самих громадян.

Однак проблема недофінансування музеїв залишається і до тепер, тому здебільшого ці структури змушені ще самі себе забезпечувати фінансово, щоб повноцінно працювати. Важливим аспектом діяльності сучасних музеїв є рекламно-інформаційна та фандрайзингова робота.

Враховуючи скорочення державного фінансування та неефективне управління музеями, потрібно думати над тим, щоб впроваджувати тут альтернативні методи менеджменту та маркетингу. Дійсність вимагає повного «перезавантаження» багатьох установок, інноваційності, підприємливості, зрештою динамічності, – а цього зчаста неможливо досягти без збільшення бюджетного та позабюджетного фінансування музеїв.

Зокрема в Естонії, щоб поживавити культурні процеси і підсилити конкурентність між закладами культури, в 1994 р. був створений Культурний ендаумент Естонії. Хоча за характером реєстрації ендаумент є благодійним фондом, проте працює під наглядом Міністерства культури Естонії. Фонд приймає заявки від закладів культури стосовно фінансування окремих проектів розвитку. Це змушує керівників музейних закладів стратегічно мислити, звертаючи увагу на важливі проекти, які матимуть суспільні значення та резонанс. Експертну раду фонду формують з поважних

представників громадськості, а бюджет ендаументу наповнюють кошти від акцизних зборів з продажу алкогольної і тютюнової продукції. Також парламент Естонії прийняв у 1998 р. Закон про збереження спадщини (Heritage Conservation Act). Закон визнав пріоритетом політики держави питання покращення і модернізації матеріально-технічної бази музеїв, з тим, аби перетворити їх на привабливі інституції, що сприяють патріотичному вихованню і соціалізації молоді. Вказаним законом парламент Естонії зобов'язав уряд виділити кошти на побудову для національних музеїв (зокрема для Національної галереї мистецтв) нових, технологічно сучасному оснащених приміщень. Аби забезпечити фінансування відповідних проєктів, у 2002 р. уряд видав постанову, згідно з якою на розвиток культури та спорту повинен спрямовуватися податок від роботи казино та інших закладів ігрової індустрії (The Gambling Tax Act, 2002) [294].

В Угорщині з 2003 р. діє правило, згідно з яким музеї для подовження фінансування повинні разом із планом виставкової та експозиційної роботи на рік подати до Міністерства культури короткостроковий маркетинговий план. Необхідність таких змін полягала в тому, аби музеї перетворювалися з (псевдо) науково-дослідних інституцій на орієнтовані на роботу з громадою та музейною аудиторією організації.

Після Євромайдану створення національного культурного ендаументу жваво обговорювалося і в Україні. Очевидно, що задля модернізації культурної політики країни й забезпечення прозорого фінансування культури ці дискусії варто активізувати й розпочати адвокаційну кампанію. Щоб зменшити залежність музеїв від державного фінансування, потрібне розширення можливостей адміністраторів музеїв у залученні з позабюджету коштів для розвитку колекцій та експозицій, реалізацію просвітницьких програм. Такі цілі досяжні, якщо розвивати партнерські відносини між музеями та громадськими організаціями, упроваджувати в музеях елементи

соціального підприємництва. Як показує світова практика, держава забезпечує лише 30–50 % бюджету музеїв, іншу ж частину складають надходження від надання музеями платних послуг і добровілля пожертви меценатів. Вказана модель фінансування та управління забезпечує стабільність музейним організаціям, створюючи «три точки опори». Сучасні Інтернет-технології створюють для музеїв та закладів культури фантастичні можливості для Інтернет-фандрейзингу та краудфандингу. Крім розвитку Інтернет-платформ, на яких би проводились прозорі національні фандрейзингові компанії, уряд міг би ініціювати Національну культурну лотерею. Досвід такої Лотереї (Heritage Lottery Fund) з 1994 р. успішно втілюється у Великій Британії [17]. Національна Лотерея на підтримку спадщини підтримує розвиток не тільки музеїв, але й місцевих парків, археологічних об'єктів, архівів, бібліотек. З часу фундації в 1994 р. Лотерея підтримала більш ніж 36 тисяч проєктів на загальну суму 5,9 млрд фунтів стерлінгів по всій Великій Британії. Громадська організація, яка отримала від парламенту право продавати лотерейні квитки і спрямовувати всі надходження на підтримку національної культурної спадщини, стала менеджером Лотереї. Розподіл коштів моніторить «Департамент у справах культури, медіа та спорту Великої Британії».

Рекламно-інформаційний аспект діяльності сучасних музеїв є не лише вагомим чинником щодо економічної підтримки, але і популяризації своєї діяльності. Наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей видає буклети, брошури, у яких описує роботу музею, його співробітників, а також розповідає про виставки та експозиції [237, с. 45].

Музей художнього мистецтва активно проводить виставки, на які запрошують відомі художники. Таким чином адміністрація музею прагне збільшити кількість відвідувачів. Цікавинкою названого музею також є те, що раз у рік проводиться так звана «ніч у музею», коли заклад працює вночі, приймаючи відвідувачів [220].

Усі цивілізовані країни світу вважають музейні зібрання духовною скарбницею народу, предметом національної гордості. І наша країна в такому ставленні до своєї історичної спадщини – не є винятком.

Сьогодні на Прикарпатті працює більше 200 музейних закладів, 150 державних та комунальних музеїв, 50 – на правах філіалів та відокремлених підрозділів [204].

Неможливо переоцінити значення музеїв у житті суспільства. Зберігаючи історичні й культурні цінності етносу як частину історико-культурного надбання людства загалом, вони є своєрідними інститутами національної пам'яті, виконують функції самоідентифікації та впізнання України у світовому співтоваристві, є джерелами інформації та знань. Крім того, музеї мають величезний виховний і туристичний потенціал і яскраво відображають зміни, що відбуваються в соціумі, адже будь-яка трансформація впливає на процес «генерування культури» [188, с. 28].

Сучасний стан суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку України потребує нового змістового наповнення діяльності традиційних музеїв Прикарпаття. Основні функції цих інституцій – накопичення, збереження, популяризація етнічної та загальносвітової історико-культурної спадщини – повинні відповідати вимогам сьогодення.

На жаль, нині для представників багатьох страт українського соціуму, від так званої «еліти» з числа представників влади – і до пересічного громадянина, нерідко характерним є ставлення до музеїв як до чогось другорядного. Причинами падіння авторитету музейних закладів буває їхня консервативність у дотриманні сучасних вимог щодо дослідження, зберігання, використання та популяризації накопичених у фондах чи в експозиції пам'яток, зчаста невміння задовольнити потреби вибагливих відвідувачів тощо. Водночас зменшення привабливості музеїв свідчить не лише про їхню неспроможність якісно конкурувати зі сферою масових

розваг, – воно є й показником загального зниження інтелектуального та культурного рівня нації [188, с. 28].

Упродовж останніх років в Україні було запроваджено низку важливих ініціатив, які можуть стати підосною для формування якісно нової національної політики щодо музеїв, покликаної подолати системну кризу музейної галузі. Курс, який взяла держава для модернізації музейної системи, є відповіддю спричиненим світовою глобалізацією сучасним викликам [180, с. 138].

Позитивні зрушення в музейній сфері засвідчує проект Концепції «Культура Івано-Франківщини на 2016 – 2020 роки», запропонований для громадського обговорення в 2012 р. Проект був підготований фахівцями Міністерства культури України у тісній взаємодії з працівниками Українського центру культурних досліджень та Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [44].

Мета програми – розробити такі механізми розвитку музейної справи України, які б адаптували музейництво до умов сучасності, сформували якісно нову систему, спроможну адекватно та оперативно реагувати на виклики часу, з тим, щоб у системі гуманітарного розвитку країни музеї стали одними з провідних соціальних інституцій [44, арк. 8].

Варто зазначити, що запропонований Міністерством культури України комплекс заходів стосується не лише мережі державних та комунальних музейних закладів, але й загалом відносин у сфері збереження, дослідження і популяризації музейних зібрань. У планах – задіяти дотичні державні, громадські та комерційні інституції. Це уможливить якісне підвищення ролі суспільства й суспільних інституцій у музейних справах [44, арк. 10].

Отож, сприяти подальшому розвиткові й модернізації музейної справи в Україні може, з одного боку, державна підтримка музеїв, а з іншого – розширення традиційних форм роботи, впровадження нових інформаційних

технологій, консолідація співробітництва між музеями. У цьому аспекті не зайвим буде орієнтація на міжнародний досвід і на дослідження науковців.

Зокрема міжнародний досвід свідчить про те, що саме визначення музею різні країни трактують по-своєму. Наприклад, у Канаді музеї вважають неприбутковими установами, що діють для громади і в інтересах громади. У США музей – це насамперед освітня установа. У Німеччині – це збірка вартісних речей приватного чи публічного характеру, частково чи повністю доступна для огляду громадськості. Музеї Європи та Америки в основному популяризують та зберігають речі, сприймаючи наукову функцію музею як несуттєву [140, с. 86].

За словами Д. Білавич – музеєзнавця, міжнародного тренера з музейного менеджменту, завідувача відділом Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові, – українські музеї виникали за тими ж принципами, що й музеї Сполучених Штатів Америки чи Європи. Втім, за традицією ще з радянських часів, пріоритетом роботи сучасного українського музею є науково-дослідна діяльність. Це суттєво відрізняє Україну, наприклад, від США, де музеї не провадять наукової роботи взагалі, хоча, на противагу, можуть похвалитися найсучаснішими інтерактивними експозиціями [144, с. 189].

Більшість вітчизняних музейних установ працює у двох векторах: внутрішня робота (пошук експонатів і каталогізація) і зовнішня (популяризація колекції та адміністративна робота). Хоч експозиції у нас не настільки інтерактивні, як за кордоном, але й ми маємо варті уваги колекції. Наш слабкий бік, на думку Д. Білавич, – це низька мобільність, сильний – в Україні музейники опрацьовують колекції докладно і науково. Найочевидніше, як вважає музеєзнавець, українським музеям на сьогодні бракує представлення в Інтернеті та звичайної промоції. Саме комунікаційні здібності музею в еру інформаційних технологій зумовлюють його здатність

«поборотися» за відвідувача, наявність же власного сайту чи присутність в соцмережах можуть відіграти у цьому ключову роль [144, с. 190].

Так, наприклад, жоден музей Прикарпаття не має власної Інтернет-сторінки в соціальних мережах. Музеї користуються платформою «Музейне коло Прикарпаття», яка була створена завдяки іноземним інвесторам. Однак ця платформа не дає змоги повною мірою висвітлювати інформацію про діяльність музеїв Івано-Франківської області. Також важливим спектром, який зменшує прибутковість музеїв, є відсутність адміністративних менеджерів і піарників, які б висвітлювали роботу музейних закладів у мережі Інтернет. Відсутність цих заходів зменшує прибутковість музеїв і не дозволяє їм повністю розкрити інформацію про себе, особливо для іноземних туристів, які в основному і користуються такими послугами [57].

Суттєвим здобутком музеїв Європи є те, що вони мають чітко прописану методологію залучення відвідувачів, працюють над програмою співпраці з молоддю, взаємодіють зі школами та ін. У роботу музеїв активно впроваджуються технології маркетингу, спрямовані на те, щоб розширити музейну аудиторію, на рекламу музейного продукту, виявлення й формування попиту на нього. Суть не в тому, аби людину «затягнути» в музей, а в тому, щоб вона відчула потребу постійно повертатися сюди за новими враженнями і знаннями. Відтак нині перед музеями України стоїть задача переосмислити свою роль в умовах інформаційного суспільства згідно з вимогами часу, але водночас при значній видозміні методів і форм діяльності не втратити сутності музею, його наукової складової [153, с. 45].

Зорієнтуватися музеям Прикарпаття в нових реаліях допомагають різноманітні міжнародні проекти, що реалізуються в Україні.

Зокрема цікавий проект під назвою «Pro Museum: Розвиток ресурсної бази та модернізація музейної галузі України» здійснив «Український центр розвитку музейної справи» (УЦРМС). Фінансово реалізацію проекту

підтримали Open Society Institute (США), Міжнародний фонд «Відродження» і Міжнародний благодійний фонд «Україна 3000» [57].

Основна місія проекту, розрахованого на два роки (2013–2014), полягала у підвищенні кваліфікації працівників музеїв, у розбудові та підтримці професійних музейних мереж України. У рамках проекту було передбачено реалізацію освітньої програми (проведення лекцій та семінарів), діяльність локальної грантової програми на створення музейних проектів, видавничу діяльність, маркетингові дослідження для музеїв, вироблення нормативно-законодавчої бази та її лобізм у владних органах, розбудову ресурсного центру як основи розвитку впливової мережі працівників музеїв [57].

Створення на базі музеїв інноваційних арт-проектів стало можливим завдяки Міжнародному проекту «Нове дихання культури: Мистецтво оживлює спадок». В Україні проект реалізує Центр молодіжних ініціатив «Тотем» як частину програми Східного партнерства «Культура». Остання, у свою чергу, за фінансової підтримки Європейської Унії поширює свій вплив на Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну [151, с. 106].

У рамках зазначеного вище проекту Центрові молодіжних ініціатив вдалося зібрати найкреативніші ідеї, використавши як майданчик XI фестиваль сучасного мистецтва «Terra Futura», який у 2012 р. проходив у Херсоні. Свого часу цей захід став однією з найбільш цікавих культурних подій регіону.

Особливістю XI фестивалю стало те, що на цей раз художники з трьох країн освоювали музейний простір: традиційні заклади вони перетворили у новітні арт-об'єкти. У часі тогорічної «Terra Futura» організатори переслідували доволі сміливу мету: в традиційні музеї повинна була влитися частка сучасного мистецтва, а культурна й історична спадщина мала бути

представлена дещо по-новому, виглядати привабливо для молоді [151, с. 107].

Як наслідок цієї події, зміни почали відбуватися у Яремчанському краєзнавчому музеї, який почав себе кардинально змінювати. Основна мета керівництва області і музею – зробити його привабливим для туристів і населення краю, збільшити відвідуваність музею, збільшивши таким чином комерційний спектр установи. Музей має стати живою структурою, яка не лише виставляє на огляд експонати, але і є активним елементом у цій структурі [220].

Такі культурні проекти спрямовані на те, щоб, так би мовити, «підрівняти» українські музеї з європейськими, а основний критерій оцінювання результатів проведеної роботи – збільшення числа відвідувачів.

Втіленню ідеї створити органічний сучасний музей підпорядковано сумісний проект Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» і Фонду Миколи Бабака стосовно модернізації музейного простору згідно з сучасними тенденціями у сприйнятті мистецтва. Проект представили у рамках «круглого столу» на тему «Капітал і мистецтво» 14 лютого 2012 р. у приміщенні Національного центру – сучасної установи зі збереження, вивчення, інтерпретації та презентації традиційних цінностей, які формують культурну самобутність України [57].

Проектом передбачена модернізація музею як наслідок інтеграції в музейний простір високих технологій, зміни концепції експозицій і метаморфози застарілої установи в сучасний музейний центр, популярність якого забезпечують сучасні маркетингові технології. Відвідувач повинен мати можливість сприймати експозицію не лише візуально, але й на рівні емоцій. Покращення експонування досягається створенням віртуального простору музею [57].

Якщо модернізувати музей, то можна збільшити можливості для репрезентації колекції за рахунок створення зовсім іншого образу нового

музею, органічність якого полягатиме у синхронізації форм подачі музейних ідей, тем чи сюжетів зі світосприйняттям сучасника.

Не секрет, що в умовах кризи економіки музеї, по суті, стають заручниками супутнього скорочення держфінансування культури. Отож необхідною умовою динамічного розвитку сучасних культурних інституцій є інвестиції.

Про це, як і про загальний поточний стан меценатства в державі й пошук можливостей поєднати капітал з мистецтвом, під час «круглого столу» розмовляли представники української культури, управлінці та бізнесмени. У центрі уваги учасників перебувало явище філантропії як стратегічний аспект розвитку бізнесу, говорилося про взаємне розуміння між культурою, державою та бізнесом, про популяризацію мистецтва застосуванням сучасних технологій.

Зокрема слово мали М. Жулинський – директор Інституту літератури імені Тараса Шевченка Національної академії наук України, О. Мельничук з Національного Інституту стратегічних досліджень при Президентові України, В. Щербина – заступник директора Інституту культурології Національної академії мистецтв України. Своїм досвідом щодо залучення інвесторів до реалізації культурних проектів поділилися відомі українські музиканти й діячі культури О. Скрипка та П. Гудімов. Серед іншого, П. Гудімов зазначив, що за шість років професійної діяльності в галузі візуального мистецтва його команда створила чимало музейних проектів [156, с. 12].

Наприклад, минулого року з'явилося аж десять таких проектів – від Музею академіків у Вінниці до Дніпропетровського художнього музею, а тепер на черзі музеї Прикарпаття. Першим музеєм, який стане пілотним проектом, буде музей у м. Яремче. Отож, якщо передати вказаний досвід, це й стане своєрідним «капіталом у мистецтві» [156, с. 12].

Таким чином, після аналізу стану меценатства в Україні, проблематики фандрайзінгу, музейного маркетингу тощо потрібно закликати представників бізнесу брати участь у реалізації перспективних проєктів, які реалізуються сьогодні, у такий спосіб продовживши традицію славних меценатів Терещенків та Ханенків. При цьому для того, аби залучити до розвитку культурних об'єктів бізнес, музеї та інші мистецькі осередки мають стати відкритішими та привабливішими для потенційних меценатів і спонсорів.

Одним з важливих аспектів життєдіяльності музеїв є їхня належність до туристичної індустрії. Музейна і туристична сфери мають і повинні постійно взаємодіяти і доповнювати одна одну – на сьогодні це об'єктивна реальність.

Цивілізована робота музеїв, їхня привабливість як туристичних об'єктів та своєрідних символів держави на сьогодні немислима без естетично й по-сучасному представлених музейних експозицій, фахово відреставрованих мистецьких та архітектурних пам'яток. Тому музейні заклади повинні брати активну участь у професійних туристичних виставках, знаходити різноманітні шляхи розвитку привабливих для туриста видів діяльності. Навіть звиклі для музеїв стандартні заходи потрібно презентувати потенційному споживачеві як якісний туристичний продукт. Вміло організована орієнтація музейництва на туризм плідна на результати, корисні обидвом сферам.

Специфіка музейного туризму полягає у мистецтві використати туристичний потенціал того чи іншого музею і прилеглої до нього території, це дієвий механізм залучити до музею відвідувача, а відповідно й кошти.

Шкода, що взаємний вплив музеїв і туризму не завжди знаходить правильне розуміння у вітчизняному музейному співтоваристві. Це пояснюється тим, що туризм увійшов до традиційних напрямків діяльності музеїв порівняно недавно – лише у середині 1990-х рр. ХХ ст. Тоді музеї, як і

багато інших установ культури, змушені були шукати нові шляхи розвитку і нові позабюджетні джерела залучення коштів, а туристична діяльність надавала в цьому сенсі значно ширші можливості [180, с. 138].

Туризм став одним із тих феноменів, які буквально потрясли самі основи наших (і не лише наших) музеїв та інших культурних установ. Музеєзнавці поки що не є одностайними у поглядах на ступінь зрощення музеїв з туристичною галуззю. Однак промовистим, зокрема, є прогноз експертів Всесвітньої туристичної організації, згідно з яким у 2020 р. подорожуватимуть півтора мільярда жителів планети, а той, хто надаватиме їм супутні послуги, може претендувати на два трильйони доларів [180, с. 138].

Музеї – це не лише більше чи менше визначні туристичні пам'ятки. Вони виконують важливу роль історичних та географічних путівників села, міста чи держави, які представляють. Саме музей здатен швидко допомогти туристові зорієнтуватися у тому, що поблизу нього можна вважати історичною цінністю і яке місце вартує, аби його відвідати. Враховуючи ж молодіжний сегмент туризму, музеї можуть і повинні бути важливим засобом виховання молоді. За оцінками експертів, від 50 до 70% туристів під час відвідування іншої держави перш за все цікавляться місцевою культурою. Музеї надають їм можливість ознайомлення з репрезентативним для культури країни матеріалом [181, с. 95].

Отож, без співпраці музеїв з індустрією туризму сьогодні не обійтися, – вона життєво необхідна.

Головна проблема, що існує нині не лише перед музеями Прикарпаття, але й перед іншими закладами культури, стосується комплексу не стільки організаційних, як психологічних чинників, адже перехід від соціально-обслуговуючої до ринково-сервісної моделі – очевидний. В епоху глобалізації відповідь на питання про статус музею є непростюю. Сучасні популістичні тенденції підказують, що треба робити акцент на видовища,

для ринкових відносин основним показником є кількість зароблених на квитках коштів. Водночас – музей має керуватися й іншими принципами [189, с. 282].

Повинне бути усвідомлення того, що хоч музей і неприбуткова організація, проте вся його діяльність в той чи інший спосіб підпорядковується й ринковим відносинам, адже він надає відвідувачам певні послуги. Попри це музей не можна сприймати як підприємство культурної індустрії, – він не формує свою пропозицію залежно від попиту, а навпаки, має свою, властиву тільки йому специфіку формування попиту на високу культуру. Звідси і його особливий статус, і підвищена громадянська відповідальність працівників музею [188, с. 27].

Зчаста музеї є заручниками не так критично обмеженого бюджетного фінансування, як власної безпорадності й заскоружлості. Тож ідея про те, що музеї повинні генерувати нові фінансово прибуткові ініціативи, проекти й програми, не обтяжуючи своїми фінансовими проблемами державу – зрозуміла.

На думку відомого херсонського краєзнавця О. Орла, краєзнавчі музеї, здебільшого створені ще в радянські часи, нині майже вичерпали себе, нерідко нагадуючи своєрідну ілюстрацію шкільного підручника з історії. Якщо у столиці музеї ще намагаються вловити новітні культурні тренди, що виправдали себе в західноєвропейській практиці, і вживлюють у свої музейні програми бодай частку інтерактиву, то в закладах регіонального рівня про таке навіть не йдеться. Здебільшого – у зв'язку з інертністю мислення тих, хто очолює обласні краєзнавчі музеї [156, с. 13].

Проблема в тому, що працівники музеїв іноді елементарно не розуміють, чого від них очікують відвідувачі, тоді як відвідувачі не знають, що цікавого їм можуть запропонувати музеї.

Той краєзнавчий музей, який є нині чи не в кожному обласному центрі та райцентрі, у звиклому форматі давно віджив своє, перетворився у «музей

ні про що»: археологія, природа, загальна історія – все змішано до купи. Концепція всіх краєзнавчих музеїв ніби підлаштована під шкільну програму з історії, тому дорослим ходити туди нецікаво.

Музеї будуть існувати доти, доки їх відвідуватимуть. І ставка в цьому перш за все – на молодь. Проте щоб молоде покоління пішло в музей, потрібна його взаємодія з музейними працівниками. Сам же музей повинен стати інтерактивним, щоб відвідувачі відчували свою співучасть в експозиції. На переконання О. Орла, екскурсоводи з завченими текстами в музеях зайві. Це реалії вчорашнього дня, коли тобі подають багато різнопланової інформації, яку ти чуєш, але при цьому нічого не розумієш, адже порції цієї інформації ненормовані. Відвідувач повинен сам обирати, що йому цікаво й чому він готовий присвятити більше свого часу. Музей мусить перетворитися на унікальний майданчик для спілкування, стати місцем, де відвідувач зможе відкрити щось нове в собі. Натомість у наших музеях по кілька годин щось розповідають, показують, але так і не запропонують людині присісти, випити кави чи води, зрештою – бодай обговорити з друзями побачене [156. С. 13].

Все ж, інноваційні заходи, які все частіше практикують наші провідні музейні установи, рано чи пізно (краще, звісно, чимшвидше) зруйнують усталену радянську систему методів роботи.

Зокрема у 2011 р. з нагоди Міжнародного дня музеїв, що відзначався в усьому світі 18 травня, Національний художній музей Прикарпаття організував акцію «Ніч в музеї». Гаслом події став тег «Музеї у світі, що змінюється. Нові виклики, нове натхнення». Програма святкування передбачала зустріч зі справді культовими постатями українського андеграунду 1970–1980-х років, як-от художник і драматург Л. Подерв'янський; музикант і поет, автор перекладів українською текстів пісень всесвітньовідомих рок-гуртів «The Beatles» і «The Doors»

М. Добровольський. Власним перформансом відзначився також учасник «ARSENALE – 2012» А. Кузькін з Москви (РФ) [220].

«Ніч в музеї» – сучасний проект, популярна загальноєвропейська акція. Її головна мета – популяризація ресурсів музею, показ їхнього потенціалу.

Проект уперше реалізували в 1997 р. у Берліні (Німеччина). З 2005 р. він набув статусу міжнародного й поширився на більшість європейських країн. У вечірньо-нічний час визначеної дати свої експозиції для відвідування відкривають більше 2 тисяч музеїв із 42 країн Європи, серед них і Художній музей мистецтв Прикарпаття. У такий спосіб музеї приваблюють молодь, яка надає перевагу вечірньому дозвіллю. Саме в цю пору нові чи не надто відомі майданчики дістають шанс заявити про себе якимись незвичними акціями. Йдеться не про звичайний показ колекцій музею або спеціально підготовлених виставок, а про своєрідне культурно-розважальне, театралізоване дійство [217].

Для багатьох музеїв столиці комерційна діяльність як засіб розширити традиційні форми роботи і залучити щонайбільшу кількість відвідувачів – на сьогодні стала звиклою практикою.

Для прикладу, в музеї, як альтернатива дитячому кафе, тепер можна відсвяткувати день народження дитини. Першим наважився об'єднати дитяче свято з екскурсією Національний художній музей України. Така атракція покликана з раннього віку прищеплювати дитині любов до музеїв. Маленькі іменинники та їхні гості мають на вибір кілька сценаріїв.

Найпростіший сценарій – «Музейний». Спочатку маленьким відвідувачам розповідають про картини, відтак вони відповідають на питання організатора і діляться враженнями про те, що побачили [163, с. 23].

Створено навіть музейний квест: діти розв'язують кросворди, відгадують загадки на художню тематику, складають пазли.

Реалізуючи інший сценарій – «Творчий день народження» – працівники музею роблять для дітей майстер-класи з малювання, створення виробів із соломи, паперу, фольги. Плата за таку вечірку коливається від 400 до 800 грн. Зароблені кошти використовуються на музейні потреби [171, с. 10]. Таким чином, це дозволяє музею не лише розкрити свої виставки та експонати в новому світлі, але і заробити кошти для свого утримання та розвитку.

Варто вказати, що організація вечірок і різноманітних вистав у музеях європейських країн є нормою. За отримані кошти музей поповнює колекції, облаштовує виставки. Але наслідувати приклад художнього музею готові не всі, адже є ризик втрати чи пошкодження експонатів. Щоправда, не у всіх музеях можна проводити театралізовані дійства чи квести і далеко не кожна музейна установа може скористатися цими методами, щоб залучити охочих до культурного дозвілля. До різкого зниження відвідуваності музеїв часто призводить і елементарна відсутність у їхніх працівників належного розуміння специфіки роботи з різними категоріями відвідувачів [171, с. 10].

Таким чином, варто звернути увагу на несуттєвість масштабів інноваційної діяльності у вітчизняних музеях. Факторами, які стримують впровадження інновацій, є брак виділених на реалізацію цієї мети власних і бюджетних коштів, інертність у питаннях розширення традиційних форм роботи музеїв, відсутність дієвої політики у цій сфері з боку держави.

Інтеграція нашої держави до світового співтовариства супроводжується складними і багатоаспектними процесами, що супроводжуються девальвацією та руйнацією норм, які впродовж десятиліть регулювали триб життя і відносини між людьми. В умовах кардинальної зміни соціально-політичної системи суттєвих змін зазнають і музейні установи, а така трансформація потребує всебічного ґрунтовного аналізу і теоретичного осмислення.

Сьогодні у світі традиційні форми ретрансляції культурних цінностей все частіше критикують. Натомість до тих культурно-історичних осередків, де впроваджено нові форми і принципи діяльності, де відсутня жорстка ідейно-інформаційна спрямованість, спостерігається підвищення інтересу. Зміни торкнулися й самого характеру відносин між музеєм та його відвідувачами – зчаста вони тепер стають рівноправними партнерами в роботі музейних установ. Іншими словами – йдеться про формування нової концепції освітньої діяльності музею як комунікативної системи, розширення його функцій.

Перед керівництвом сучасного музею постають більш масштабні питання, ніж просто збереження та передача знання. Сферу відповідальності розширено до питань стратегії розвитку, фінансування, логістики, контролю управління, маркетингу, планування, постійного підвищення кваліфікації працівників у відповідності до постійно змінного інформаційного та технологічного простору, тарифікації, формування лідерських позицій музею, промоцій музею у своїй країні та поза її межами. Керівництво повинне ретельно відстежувати варіативність показників збільшення кількості відвідувачів, дбати про туристичну привабливість, про культурне освоєння прилеглого ландшафту, про локальний розвиток своєї установи.

На наше переконання, поглиблена інтеграція сучасних музеїв у соціум визначає їхнє суспільно-культурне значення в умовах глобалізації та інформатизації суспільства. Залучення фінансування з позабюджету, щонайактивніше співробітництво музеїв зі структурами бізнесу й туризму, з суспільними організаціями і рухами – це необхідна умова, щоб зберегти культурно-історичний спадок, відтворити творчий потенціал і розвивати культурне життя.

Впровадження якісних змін у реформування музейних установ можливе лише за умови усвідомлення, осмислення і практичного вирішення

проблем музейної діяльності, для чого потрібно розвивати музейний менеджмент, маркетинг, дизайн, рекламу і зв'язки з громадськістю.

Інновації в діяльності музейних установ обов'язково повинні впроваджуватися з використанням сучасних інформаційних технологій, які спроможні суттєво розширити можливості щодо зберігання, аналізу й демонстрації історико-культурних пам'яток, щодо створення баз даних галузі, у сфері застосування експертних систем та інших систем штучного інтелекту, нерозривно пов'язаних з феноменом «віртуального музею».

Виклики, зумовлені глибокими глобальними змінами музейного середовища та його оточення, з врахуванням підсиленої ролі держави як головного регулятора, на сьогодні безумовно потребують нових механізмів управління музейними справами.

Висновки до розділу 3.

Отож, для реалізації некомерційних музейних проектів потрібен певний комплекс заходів із залучення коштів. У зарубіжному музеєзнавстві цей процес називається «фандрейзингом». Застосування інноваційних технологій зробило музейний фандрейзинг професійним бізнесом, що передбачає створення спеціальних відділів розвитку, які розробляють програми для залучення спонсорів. Забезпечення функціонування таких відділів супроводжується створенням інформаційних баз даних про потенційних спонсорів, якими можуть бути як компанії, так і окремі люди. Закономірно, що особлива увага при цьому вділяється дотичним до музейної діяльності сферам бізнесу.

Організаційну структуру музеїв України необхідно зберегти в умовах перманентної нестабільності економіки і часткової приватизації музейної галузі.

У питаннях підтримки музеїв західного зарубіжжя, зокрема що стосується некомерційних видів їхньої діяльності, особливу роль відіграють фонди, які розробляють стратегію соціальної співпраці фірм з музеями,

визначають пріоритетні напрямки такої співпраці, лобіюють відповідні проекти і програми. Така робота має низку переваг: зокрема засновники фондів мають податкові пільги; є можливість акумулювати кошти з різних за характером надходження джерел, з тим, щоб ними централізовано управляли професійно компетентні в галузі музейного маркетингу і менеджменту та юридичних питаннях особи.

Встановлено, що здебільшого фінансова підтримка музейних установ залежить від податкової політики уряду. Законодавство економічно розвинених країн передбачає суттєві податкові пільги особам, які дарують музеям експонати або жертвують кошти на їхнє придбання. Це є добрим стимулом для проведення бізнесовими структурами різноманітних благодійних акцій, кошти від яких відтак ідуть на потреби музейних установ.

Важливою часткою фінансування музейних установ є прибуток від комерційної діяльності, яку вони провадять самостійно. Крім стягнення плати за вхід, свою лепту музеї отримують від оренди, від ведення на своїй території роздрібної торгівлі чи розміщення закладів громадського харчування. Крім того, це плата за організацію презентацій, демонстрацію фільмів, втілення освітніх програм, прибуток з видавничої діяльності.

Діяльність сучасних музейних установ характеризується впровадженням технологій маркетингу, спрямованих на рекламу музейного продукту, дослідження та формування попиту на нього, на розширення музейної аудиторії. Основні завдання музейного маркетингу – виявити реальні й потенційні сегменти ринку музейних послуг і шляхи ефективного їх використання; вдосконалити музейні послуги для забезпечення потреб відвідувачів; збільшити обсяг прибутків від обслуговування відвідувачів.

Загалом – дієвість маркетингової стратегії залежить від характеру сформованої корпоративної пропозиції: від співпраці між музеями, від реалізації програм спільно з іншими організаціями і закладами культури, від здійснення різного роду партнерських проектів.

ВИСНОВКИ

1. Національно-просвітницька діяльність установ культури Прикарпаття, насамперед музеїв, не лише активізувала, але й акумулювала потенціал культурної, історичної пам'яті, що в умовах демократичної трансформації українського суспільства самим важливим соціальним інструментом у процесі конструювання ідентичності особистості, формування нового посткомуністичного суспільно-культурного простору, гартування незалежної колективної пам'яті відродження національних «місць пам'яті». Вказане має забезпечити збереження, трансформацію і розвиток культурних надбань, цінностей і смислів, активізувати суспільний діалог, долати міжнаціональні суперечності та образи минулого.

2. Більшість документів дослідження становить фонд архіву Івано-Франківської обласної ради, у якому зберігаються матеріали, що засвідчують діяльність музеїв області упродовж 1991 – 2017 рр. Важливу роль відіграють є статистичні звіти цього ж фонду, які містять інформацію про кількість створених музеїв у зазначений період, їх фінансування, фондову та експозиційну діяльність. Також репрезентованими є закони України, які гарантують формування та розвиток музеєзнавства на території держави.

Узагальнено ключові історіографічні видання, які розкривають розвій музейного руху на території Івано-Франківської області. Здебільшого це статті і публікації, які фрагментарно торкаються проблем розвитку тих чи тих музеїв. Важливу інформацію також отримано з буклетів та брошур, які видавали самі музеї. Аналіз цих публікацій давав змогу детально відстежити історію створення та діяльності музейних закладів області.

Досліджувана проблема вітчизняними чи зарубіжними істориками комплексно не узагальнювалося. Історію Івано-Франківського краєзнавчого музею пишуть її працівники. Однак варто згадати загальні праці, які є

важливими для самого розкриття теми. Зокрема, у радянський період цікавою розвідкою було дослідження Лихачова Д. про процеси формування і комплектування експозицій у музеях. Також він описав етапи збору матеріалу для експозицій та структуру формування експозиційної виставки в музеї. У період незалежності України значущими вважаємо дослідження Олексієнка А., Мезенцевої Г., які дають загальні рекомендації щодо формування експозицій. Шредель Ш., Кононюк О., які описували етапи створення та принципи формування експозицій у музеях, зокрема експозицій на історичну тематику чи природничу. Пархоменко Т., Велика Л., що аналізують законодавчі та правоохоронні документи, які визначають формування експозицій у музеях. У 90-х роках ХХ ст. Верховна Рада України ухвалила законопроекти про музеї і музейну справу в Україні. Серед них і документи, що юридично закріплюють музейні експонати за музеєм, форму отримання та передачі на зберігання у музейну структуру. Таким чином, дослідженням формування експозицій і експозиційна діяльність Івано-Франківського краєзнавчого музею не була об'єктом дослідження науковців як українських, так і зарубіжних.

Для окреслення дефініції «музейництво» та його складових у роботі використано структурно-функціональний, етнокультурний, соціокультурний, суспільно-формаційний (історичний), інституційний та системний підходи. Основою роботи став принцип історичної об'єктивності. Розв'язання конкретних дослідницьких завдань провадилось з використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів: хронологічного, історично-типологічного, історично-порівняльного, просторово-порівняльного, історично-правового, діалектичного, статистичного.

3. Охарактеризовано основні завдання класифікації музеїв. Розвиток музеїв і музейного руху в Україні розпочався ще в ХІХ ст. Однак із здобуттям незалежності Україною у 1991 р. музейний рух в державі

перейшов на новий історичний етап розвитку, що відобразилося у створенні нових музеїв, які були вузько спеціалізовані; відкрилися нові музеї історичного, художнього, літературного напрямків.

Мережа музеїв в Україні формується на основі усталеної в українському музеєзнавстві наукової класифікації, яка остаточно сформувалася у другій половині ХХ ст. Згідно з цією класифікацією, музеї України класифіковано за профілями і типами. Тип музею визначався метою його діяльності і суспільним призначенням:

– Науково-освітні масові, або публічні музеї призначені для широкого кола громадян та гостей України, – в нашій області таких музеїв більшість. Це, наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей, Літературний музей Прикарпаття, Музей визвольних змагань Прикарпатського краю.

– Науково-дослідні, чи академічні музеї, – таких менше, вони мають вузькоспеціальний характер і призначені в основному для роботи спеціалістів. Науково-дослідні музеї функціонують при науково-дослідних інститутах, академіях. Вони є своєрідними науковими лабораторіями, як-от меморіальний комплекс «Дем'янів лаз».

– Навчальні музеї – діють при школах та інших навчальних закладах. Призначені для учнів та студентів і створені з освітньою метою. Такими є музей «Освіта Прикарпаття» Прикарпатського національного університету, археологічний музей при факультеті історії, політології і міжнародних відносин.

Таким чином, типологія музеїв дозволяє ділити музеї Івано-Франківської області на види і підвиди. На Івано-Франківщині є не тільки публічні та навчальні, але й науково-дослідні музеї. Створені як наукові установи, вони мають і духовне та культурне навантаження. Наявність академічних музеїв збагачує пам'яткоохоронний комплекс області.

Становлення української державності тісно пов'язане зі становленням та розвитком музеєзнавства як науки. Дослідження музеїв і музейного руху в

Україні загалом, і в Івано-Франківській області зокрема, є досить актуальним на сьогоднішній день. Створення нових музеїв вимагало оприлюднення інформації про них, що сприяє кращій відвідуваності музеїв і розвитку туризму в краї.

В основному аспекті, найпоширенішими є музеї науково-популярні, які є масові і публічні. Вони відкриті для всіх відвідувачів і туристів. Окрему групу музеїв становлять навчальні музеї. Вони виникають здебільшого при загальноосвітніх школах, університетах, коледжах тощо. Робота таких закладів спрямовується на вивчення історії рідного краю і донесення її до учня чи студента на прикладі наявних артефактів у музеї.

4. У другій половині ХХ ст. створення таких музеїв при школах було досить поширеним явищем. Навчальні музеї створювалися при сільських школах, вчителями історії цих шкіл. Таким чином, вчитель історії намагався донести до радянського учня елементи української історії на прикладах краєзнавства.

З початком 90-х років ХХ ст. активність таких музеїв зростає, їхня кількість поступово збільшувалася. Практично у кожній школі села чи міста Івано-Франківської області відкривався навчальний шкільний музей. Уроки з історії краєзнавства вчителі історії проводили саме на базі такого музею.

Експозиції у таких музеях створювалися переважно одного характеру: «село у давні часи», «село у новий і новітній час», «наші герої», «борці за волю України» тощо.

Важливим елементом створення та існування таких музеїв став матеріал з історії окремих міст і сіл Івано-Франківської області. Саме на основі таких «зернят» зібраної інформації формувалося комплексне уявлення про історію нашого краю та історію України загалом.

Розкрито основні віхи та етапи становлення, виникнення та формування музеїв на Прикарпатті після здобуття незалежності Україною.

Основна увага приділена виникненню нових профільних музеїв, які швидко створили свою фондову базу і активно працюють і до сьогодні.

5. Проаналізовано основні аспекти фондової діяльності музейних закладів. Основа діяльності музею – комплектування та зберігання музейних колекцій, адже ця установа є передусім сховищем унікальних предметів, наділених високою суспільно-культурною значущістю, а нерідко цінних і в матеріальному вимірі.

Сукупність зібраних у музеї предметів складає музейний фонд. У сучасному музеї фонди зазвичай налічують десятки тисяч предметів, і тільки з невеликої їх частини формуються постійні експозиції, доступні для огляду пересічному відвідувачеві.

Музейний фонд – це зосереджене в сховищах та експозиційних залах музею повне зібрання матеріальних предметів. З предметів музейного фонду працівники музею формують постійні та тематичні експозиції.

Експозиційний фонд – це виставлена на загальний огляд і доступна для ознайомлення широким верствам громадськості частина музейного фонду.

Приватний колекційний фонд – це приватна збірка матеріальних цінностей. Зазвичай вона відкрита для вузького кола осіб, однак для загального огляду може на деякий час передаватися до публічних музеїв та мистецьких галерей.

Наукове комплектування фондів за своєю суттю невіддільне від фондової роботи. Водночас у сучасному музеєзнавстві заведено розглядати його як самостійний напрямок музейної діяльності, а не як складову фондової роботи.

Наукове комплектування фондів – це процеси виявлення в зовнішньому середовищі предметів музейного значення; збору цих предметів для поповнення музейних зібрань; заснована на принципах музеєзнавства і профільних дисциплін наукова діяльність. Описується суть роботи музеїв над експозиціями. Експозиційна робота музею є одним із

найважливіших видів роботи, яка безпосередньо зв'язує фонди і експонати музею з відвідувачами та громадськістю. Мета цієї роботи полягає у підготовці експонатів до демонстрації, їх викладка, естетичне оформлення, зберігання та нагляд за експонатами у період виставки. Експозиційна робота є важливим етапом діяльності будь-якого музею.

Експозиційна робота завжди перебувала в центрі уваги музейних працівників, адже вона тісно пов'язана з іншими видами науково-дослідницької діяльності. Інтерес суспільства до музейно-експозиційної творчості суттєво зріс наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., що було пов'язаним з аспектами вивчення і збереження історико-культурної спадщини, з реконструкцією об'єктивної картини історичного буття народу, відтворенням минулого українських земель. Робота експозицій сприяє дослідженню пам'яток історії та культури – складових національної історико-культурної спадщини. Це уможлиблює висвітлення соціального досвіду і поступального розвитку людства.

Розкрито основні аспекти комерційної діяльності музейних закладів. Музеї завжди відігравали одну з ключових ролей в інфраструктурі туризму. Первинне покликання усіх музеїв опрацьовувати, зберігати і експонувати зразки матеріальної культури чи інші пам'ятки того чи іншого народу, певного регіону чи населеного пункту. Важливим елементом також є і економічний розвиток самих музеїв як структур. Економічна і фінансова підтримка музейництва є одним із пріоритетних напрямків роботи Міністерства культури, молоді та спорту, а також самих громадян.

Однак, проблема недофінансування музеїв залишається і до сьогодні, тому у більшості випадків ці структури змушені ще самі себе забезпечувати фінансово для того, щоб повноцінно працювати. Важливим аспектом діяльності сучасних музеїв є рекламно-інформаційна та фандрайзингова робота.

Рекламно-інформаційний аспект діяльності сучасних музеїв є не лише вагомим чинником економічно себе підтримувати, але і популяризувати свою діяльність. Наприклад, Івано-Франківський краєзнавчий музей активно видає буклети, брошури у яких описує діяльність музею, його співробітників, а також розповідає про виставки та експозиції, які знаходяться в музеї.

Музей художнього мистецтва активно проводить виставки, на які запрошуються відомі художники. Таким чином, адміністрація музею намагається збільшити кількість відвідувачів. Цікавинкою даного музею також є те, що раз у рік проводиться так звана «ніч у музею», коли заклад працює уночі і приймає відвідувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Неопубліковані джерела

1. Спогади Кутащук Галини Дмитрівни. Записано Данилюком І.Ю. 15.04.2019 р. в музеї «Гуцульщина» м. Верховина. Народилася 6 лютого 1989 р. Вік – 31 рік.
2. Спогади Луцюк Ганни Іванівни. Записано Данилюком І.Ю. 19.04. 2019 р. в музеї Івана Франка м. Верховина. Народилася 18 квітня 1980 р. Вік – 39 років.
3. Спогади Зеленчук Василини Михайлівни. Записано Данилюком І.Ю. 20.04. 2019 р. в музеї гуцульської господарки «Хата-гражда», філія Івано-Франківського краєзнавчого музею м. Верховина. Народилася 25. 07. 1975 р. Вік – 44 роки.
4. Спогади Луцюк Марії Василівни. Записано Данилюком І.Ю. 25.04. 2019 р. в музеї Михайла Грушевського, філія Івано-Франківського краєзнавчого музею м. Верховина. Народилася 13 січня 1987 р. Вік – 32 роки.
5. Спогади Юрчук Іванни Миколаївни. Записано Данилюком І.Ю. 2.05. 2019 р. в музеї «Русівський літературно-меморіальний музей Василя Стефаника» м. Снятин. Народилася 18.04. 1989 р. Вік – 30 років.
6. Спогади Данильчик Уляни Миколаївни. Записано Данилюком І.Ю. 5.05. 2019 р. в літературно-меморіальному музеї Леся Мартовича м. Снятин. Народилася 18.08. 1987 р. Вік – 32 роки.
7. Спогади Сенів Тетяни Любомирівни. Записано Данилюком І.Ю. 8.05. 2019 р. в Долинському краєзнавчому музеї «Бойківщина» Тетяни і Омеляна Антоновичів м. Долина. Народилася 27.10. 1973 р. Вік – 46 років.
8. Спогади Коретчука Ярослава Володаровича. Записано Данилюком І.Ю. 11.05. 2019 р. в Івано-Франківському обласному музеї визвольної боротьби імені Степана Бендери м. Івано-Франківськ. Народився 14.05. 1986 р. Вік – 33 роки.
9. Спогади Штиркало Ярослав Євгенович. Записано Данилюком І.Ю. 14.05. 2019 р. в Івано-Франківському обласному краєзнавчому музеї м. Івано-Франківськ. Народилася 18. 03. 1969 р. Вік – 50 років.
10. Спогади Срайчука Юрія Івановича. Записано Данилюком І.Ю. 15.05. 2019 р. в Івано-Франківському історико-меморіальному музеї Олекси Довбуша. Народився 13.11. 1986 р. Вік – 33 роки.
11. Спогади Угорчака Юрія Михайловича. Записано данилюком І.Ю. 20.05. 2019 р. в музеї освіти Прикарпаття. Народився 17. 08. 1966 р. Вік – 53 роки.
12. Спогади Левицького Василя Івановича. Записано Данилюком І.Ю. 14.04. 2019 р. в музеї Марійки Підгірянки в с. Білі Ослави Надвірнянського району. Народився 20.02. 1978 р. Вік – 41 рік.

13. Спогади Кіреєвої Руслани Петрівни. Записав Данилюк І.Ю. 22.05. 2019 р. в літературно-меморіальному музеї Марка Черемшини. Народилася 18.04. 1987 р. Вік – 32 роки.
14. Спогади Дейнеги Михайла Степановича. Записано Данилюком І.Ю. 26.05. 2019 р. в Івано-Франківському обласні художнім музеї. Народився 30.08. 1963 р. Вік – 56 років.
15. Спогади Фабрики Романа Івановича. Записано Данилюком І.Ю. 2.06. 2019 р. в музеї родинних професій. Народився 25.07. 1957 р. Вік – 62 роки.

II. Архівні матеріали

Державний архів Івано-Франківської області

Ф. Р–2162 Івано-Франківська обласна рада по туризму і екскурсіям

Оп. 1.

16. Спр. 55 План роботи по рекламі туристсько-екскурсійної справи в області на 1971 рік, 3 арк.
17. Спр. 176 Рекламні листівки за 1977–1988 роки, 15 арк.
18. Спр. 203 Проект буклету «Запрошує Яремча» за 1979 рік, 15 арк.
19. Спр. 210 Перспективний план заходів у сфері впровадження нових форм обслуговування в туристичних організаціях області на 1980–1985 роки, 4 арк.
20. Спр. 214 Трансфінплан автобазу «Турист» на 1980 рік, 24 арк.
21. Спр. 217 Протоколи засідань президії за 1980 рік (№ 1 – № 6). 4 січня – 27 травня 1980 р., 256 арк.
22. Спр. 225 Альбом «Івано-Франківська обласна рада по туризму і екскурсіям за 1980 рік», 15 арк.
23. Спр. 233 План, програми, сценарії і інші документи III Республіканського зльоту туристів України в м. Яремче 8–11 травня 1980 року, 80 арк.
24. Спр. 236 Статистичні звіти облради і підвідомчих організацій про виконання плану з праці, плану обслуговування туристів і екскурсантів за 1980 рік, 19 арк.
25. Спр. 249 Річний звіт про основну діяльність облради за 1981 рік, 140 арк.
26. Спр. 261 Зведені господарсько-фінансові плани на 1982 рік, 244 арк.
27. Спр. 267 Зведений річний звіт облради про основну діяльність за 1982 рік, 128 арк.
28. Спр. 293 Постанови Уккрани по туризму і екскурсіям від 28 грудня 1983 року, довідки про досвід роботи облради з питань запровадження системних форм екскурсійного обслуговування місцевого населення за 1983–1984 роки, 293 арк.
29. Спр. 303 Доповіді конференції екскурсоводів і керівників туристичних груп, присвячених 40-річчю Перемоги радянського народу над німецько-фашистськими загарбниками. 14 листопада 1984 р., 40 арк.

30. Спр. 313 Прикази голови облради про основну діяльність за 1985 рік (№ 1 – № 132). 2 січня – 30 грудня 1985 р., 210 арк.

31. Спр. 337 План роботи по самодіяльному туризму на 1986 рік; звіт про його виконання, 10 арк.

Державний архів Львівської області

Ф. 124 З'їзди музейних працівників в Галичині

Оп. 1.

32. Спр. 50 Листування з українськими музеями у Львові, Стрию, Коломиї та інших міст про скликання з'їздів музеїв, 136 арк.

Ф. 129 Товариство «Бойківщина» в м. Самбір

Оп. 1.

33. Спр. 46 Звіти з діяльності товариства і музею «Бойківщина» в Самборі 1928 – 5.12.1933 рр., 93 арк.

Ф. Р–3257 Львівська обласна рада

Оп. 1.

34. Спр. 537 Документи постійної комісії з питань культури, духовного відродження, засобів масової інформації та туризму (плани, програми, довідки) за 2006 р., 188 арк.

35. Спр. 784 Документи щодо організації заходів з підтримки сільських аматорських художніх колективів Львівщини на 2008 р., 142 арк.

36. Спр. 952 Протоколи № 96–101 засідань постійної комісії з питань культури та туризму і додатки до них за 2008 рік, 190 арк.

Поточний архів управління культури, національностей та релігій

Івано-Франківської обласної державної адміністрації

Ф. 2 Музейна справа в Івано-Франківській області

Оп. 1.

37. Спр. 1 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2002 р., 24 арк.

38. Спр. 2 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2003 р., 37 арк.

39. Спр. 3 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2004 р., 42 арк.

40. Спр. 4 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2005 р., 38 арк.

41. Спр. 5 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2006 р., 34 арк.

42. Спр. 6 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2007 р., 32 арк.

43. Спр. 7 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2008 р., 40 арк.

44. Спр. 8 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2009 р., 34 арк.

45. Спр. 9 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2010 р., 38 арк.

46. Спр. 10 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2011 р., 43 арк.

47. Спр. 11 Статистичні звіти про діяльність музеїв Івано-Франківської області за 2012 р., 44 арк.

48. Спр. 12 Інформація головного управління статистики в Івано-Франківській області щодо діяльності музеїв Івано-Франківської області у 1992–2014 рр., 2 арк.

Ф. 3 Нормотворчі документи Івано-Франківської обласної ради у сфері культури та етнотуризму

Оп. 1.

49. Спр. 1 Концепція національного і духовного відродження Івано-Франківщини. 2 березня 2006 р., 14 арк.

50. Спр. 2 Обласна комплексна програма «Культура Івано-Франківщини» на 2006–2010 роки. 8 вересня 2006 р., 15 арк.

51. Спр. 3 Обласна Програма розвитку сільського, зеленого туризму на 2007–2010 роки. 20 лютого 2007 р., 11 арк.

52. Спр. 4 Обласна програма «Етнокультурні процеси в Карпатському регіоні (Івано-Франківська область)» на 2008–2011 роки. 28 березня 2008 р., 7 арк.

53. Спр. 5 Регіональна цільова програма «Культура Івано-Франківщини» на 2011–2015 роки. 10 червня 2011 р., 14 арк.

54. Спр. 6 Регіональна цільова програма «Культура Івано-Франківщини на 2016–2020 роки». Проект. 12 серпня 2015 р., 15 арк.

III. Опубліковані джерела

55. Виконання плану заходів з реалізації у 2012–2015 роках Стратегії економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року: веб-сайт. URL: <http://www.if.gov.ua/> (дата звернення 17.04. 2016)

56. Вісник. Офіційне видання Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної державної адміністрації: Івано-Франківськ, 2008. Квітень, 2008. № 15 (92). 334 с.

57. Вісник. Офіційне видання Івано-Франківської обласної ради та Обласної державної адміністрації: Івано-Франківськ, 2007. Квітень. № 8 (85). 338 с.

58. Державний комітет статистики України: веб-сайт. URL: [http // www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення 18.05. 2017)

59. Закон України «Про музеї і музейну справу». Відомості Верховної Ради України, 1995. № 25. 191 с.

60. Закон України «Про музеї та музейну справу»: за станом на 28 лист. 2009 р. Верховна Рада України. Офіційне видання. К. : Парлам. Вид-во, 2010. 32 с.

61. Інформаційна довідка Управління культури, національностей та релігії Івано-Франківської обласної державної адміністрації на 2015 р.: веб-сайт. URL: <http://if-cultura.if.ua/> (дата звернення 21.03. 2016)

62. Конституція України : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. К. : Мін-во Юстиції України, 2006. 124 с.

63. Програма розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківська на 2012–2015 рр. : веб-сайт. URL: <http://www.gov.if.ua> (дата звернення 18.07.2016)

64. Програма розвитку туристичної інфраструктури Івано-Франківської області 2006–2016 рр. К. : Консалтингове об'єднання «Навігатор», 2006. 144 с.

65. Програма розвитку туристичної інфраструктури Івано-Франківської області 2006–2016 рр. : веб-сайт. URL: <http://www.gov.if.ua> (дата звернення 24.02.2017).

66. Проект «Музейне коло Прикарпаття». Звіт. Дослідження проблеми і перспектив розвитку музеїв в Івано-Франківській області та можливостей їх участі в реалізації проекту / Програма МАТРА КАП Посольства Королівства Нідерландів в Україні ; Регіональний туристично-інформаційний центр. Івано-Франківськ, 2008. 52 с.

67. Регіональна цільова програма з реставрації пам'яток містобудування та архітектури місцевого значення Івано-Франківської області : веб-сайт. URL: <http://www.careers.com.ua/fileadmin> (дата звернення 13.04.2017).

68. Регіональна цільова програма паспортизації пам'яток містобудування та архітектури місцевого значення на 2011–2015 роки : веб-сайт. URL: www.if.gov.ua (дата звернення 17.05.2017).

IV. Газетна і журнальна періодика

69. «Запідок був на вишиванку схожий» [про свято «Полонинське літо – 2008»]. Верховинські вісті. 2008. 4 липня. № 27. С. 1, 8.

70. Б. К. Найдавніша писанка зберігатиметься в Коломиї. Коломийська правда. 2013. 23 серпня. № 33 (246). С. 7.

71. Багатство безцінних реліквій. Урядовий кур'єр. 2005. 19 травня. № 91. С. 2.

72. Бойки відзначають «Свято Карпатського літа: веб-сайт. URL: <http://www.mukachevo.net/ua/News/view/31015>. (дата звернення 18.08.2017).

73. Буковель запрошує : веб-сайт. URL: www.bukovel.com. (дата звернення 12.10.2018).

74. Ватаманюк Д. «Музика помагає людям жити» [про фестиваль гуцульських троїстих музик ім. Могура]. Верховинські вісті. 2007. 30 листопада. № 48. С. 4.

75. Ватаманюк Д. «Тіні...» будуть жити [про I-й кінофестиваль фільмів про Гуцульщину «Тіні забутих предків»]. Верховинські вісті. 2004. 3 грудня. № 49. С. 1.

76. Ватаманюк Д. Грушевського вшановує Гуцульщина [віче, освячення пам'ятного каменя біля музею М. Грушевського]. Верховинські вісті. 1991. 1 жовтня. № 79. С. 1.

77. Ватаманюк Д. Зазвучали струни Черемоша [фоторепортаж з першого гуцульського фестивалю]. Верховинські вісті. 1991. 8 жовтня. № 81. С. 2–3.
78. Ватаманюк Д. Різдвяне свято «Гуцульська коляда». Верховинські вісті. 2004. 16 січня. № 3. С. 6.
79. Верховина – серце Гуцульщини : веб-сайт. URL: http://100stezhyn.com.ua/uk/excursions/avtobusni_ekskursiji/Verhovyna.html (дата звернення 21. 11. 2018).
80. Верховина вітає всіх учасників і гостей гуцульського фестивалю [перший фестиваль гуцульського фольклору]. Верховинські вісті. 1991. 27 вересня. № 78. С. 1–3.
81. Відблиск «Бойківської ватри» [про проведення першого Міжнародного фольклорного фестивалю «Бойківська ватра»]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2003. 12 вересня. № 37 (309). С. 1–2.
82. Відбувся фестиваль-конкурс Гуцульського танцю ім. Я. Чуперчука В. Шинкарука. : веб-сайт. URL: <http://kolomyya.org/se/sites/ko/41473/> – (дата звернення 12.12. 2018).
83. Відбулася спільна зустріч партнерів Карпатської Мережі Кулінарної Спадщини : веб-сайт. URL: <http://www.taif.org.ua/46-vidbulasia-spilna-zustrich-partneriv-karpatskoimerezhi-kulinarnoi-spadschynu.html> (дата звернення 17.08. 2017).
84. Войцехівська-Павлишин М. Саджавське намисто. Слово народу. 2012. 22 вересня. № 38. С. 1, 6–7.
85. Гасюк Н. Зацікавлюємо туристів неповторними особливостями Прикарпаття : веб-сайт. URL: <http://rtic.if.ua/content/276.html> (дата звернення 19.10 2018).
86. Гейніш В. Не обминіть, загляньте і Ви будете вражені [про музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського та Музей писанкового розпису]. Новий день. Інформаційний громадсько-політичний тижневик. 2012. 2 листопада. № 44 (7734). С. 1.
87. Годило М. Музей міста живе і працює [про музей історії міста Болехова та його експозиційні зали]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2001. 18 травня. № 20. С. 7.
88. Годило М. Унікальні експонати [про наповнення експозиції музею історії міста Болехова]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2003. 11 липня. С. 7.
89. Голомідова Н. Як у Саджаві бойки гуляли : веб-сайт. URL: <http://www.gk-press.if.ua/node/7559> (дата звернення 19. 03. 2019).
90. Гончарук О. Покуття співало й танцювало. У Городенці відбувся Другий відкритий обласний фестиваль аматорського мистецтва «Покутські джерела». Експрес. 2009. 20–27 серпня. С. 11.
91. Гори фестивальні : Купальські, фольклорні, екстремні [про проведення фестивалю етнічної музики і лендарту «Шешори» в с. Шешори

Косівського району]. Карпати. Туризм. Відпочинок. 2006. № 4 (10) (серпень-вересень). С. 53–57.

92. Гори, палай, гуцульська ватро! [про проведення XVI Міжнародного гуцульського фестивалю на Коломийщині]. Вільний голос. 2006. 1 вересня. С. 1.

93. Горян Д. Знову фестиваль у Верховині [про IV Гуцульський фестиваль]. Верховинські вісті. 1994. 8 жовтня. С. 1–2.

94. Грушевська М. Фестиваль «Писанка – 2007» [про проведення Першого обласного фестивалю «Писанка – 2007» у м. Коломиї]. Коломийський вісник. 2007. 18 травня. С. 1.

95. Гуцульська коляда [різдвяне свято]. Верховинські вісті. 2004. 9 січня. № 2. С. 1.

96. Гуцульська палітра : веб-сайт. URL: http://100stezhyn.com.ua/uk/excursions/avtobusni_ekskursiji/guczulska_palitra.html. (дата звернення 16.03 2018).

97. Дзвени піснями, розквітай, Опільський рідний край [про проведення V регіонального фестивалю аматорської народної творчості «Пісні Опілля»]. Рогатинська земля. Загальнополітична щотижнева газета. 2011. 24 червня. № 26 (769). С. 1–3.

98. Дзвінка. Гірські горни в Коломиї [про міжнародний фестиваль «Гірські горни»]. Коломийська правда. 2010. 23 липня. № 29 (89). С. 1–2, 7.

99. Дивовижне Прикарпаття або Прикарпатське кільце : веб-сайт. URL: <http://www.eneytour.com/index.php/ture/ture-poukraini/> / [odnodenni-ekskursii-z-ivano-frankivska](http://www.eneytour.com/index.php/ture/ture-poukraini/) (дата звернення 17.07. 2016).

100. До Дня міста в Івано-Франківську пройшов традиційний ковальський фестиваль. : веб-сайт. URL: <http://www.rtic.if.ua/content/866.html> (дата звернення 23.11 2018).

101. Добош Г. Гірське прикарпатське село заробітчан-писанкарів, де ніколи не було колгоспу [про школу писанкарства у с. Чорний Потік Надвірнянського району]. : веб-сайт. URL: <http://www.radiosvoboda.org> (дата звернення 12.05. 2018).

102. Другий міжнародний фольклорний фестиваль етнографічних регіонів України «Родослав» : веб-сайт. URL: www.karpaty.com.ua/rizne/...rodoslav/info.htm (дата звернення 16.04. 2018).

103. Дубук М. Єдиний у світі музей писанки – у Коломиї. Вісник+К. 2010. 1 квітня. № 13 (730). С. 1, 11.

104. Захарчук О. Гуцульська вишивка. З колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Загальна редакція Олени Никорак. Київ: Родовід, 2010 [рецензія]. Критика. 2011. Число 1–2 (159–160). С. 24.

105. Збережемо, збережемо рід [про екофестиваль у с. Лолин Долинського р-ну]. Свіча. 2015. 26 червня. С. 2.

106. Зеленчук І. Де наш український годинник? [про II-й кінофестиваль фільмів під загальною назвою «Тіні забутих предків»]. Верховинські вісті. 2005. 9 вересня. № 37. С. 4.
107. Зеленчук І. Митців народної творчості згуртував фестиваль [про виставку творів майстрів прикладного, декоративного та образотворчого мистецтва на XI Міжнародному Гуцульському фестивалі у Верховині]. Верховинські вісті. 2001. 21 вересня. № 40. С. 1–2, 6.
108. Злагода В. «Бойківська ватра» нам буде ще довго палати, теплом ілюбов'ю серця зігрівати... [святковий репортаж]. Свіча. 2003. 9 вересня. С. 1–2.
109. Зузак Л. «Єднаймося гуцули, у пісні у слові» [про XI Міжнародний гуцульський фестиваль у Верховині]. Верховинські вісті. 2001. 7 вересня. № 38. С. 1–2.
110. Зузак Л. «Звіздо коляди, засвітися над кожною хатою» [театралізоване свято]. Верховинські вісті. 2008. 11 січня. № 2. С. 1, 5.
111. Зузак Л. «Ікони і гуцульська коляда» [про виставку ікон в музеї І. Франка у с. Криворівні]. Верховинські вісті. 2013. 11 січня. № 2. С. 12.
112. Зузак Л. «Я у Бога щасливий» [зустріч з внуком Каменяра в музеї Івана Франка]. Верховинські вісті. 2007. 5 січня. № 1. С. 1, 3.
113. Зузак Л. «Я у Бога щасливий» [зустріч з внуком Каменяра в музеї Івана Франка]. Верховинські вісті. 2007. 5 січня. № 1. С. 1, 3.
114. Зузак Л. А коляда над землею білим ангелом летить [про свято «Гуцульська розколяда»]. Верховинські вісті. 2013. 17 січня. № 3. С. 1, 8.
115. Зузак Л. Аби гуцул був господарем на своїй землі [про свято «Полонинське літо – 2013»]. Верховинські вісті. 2013. 21 червня. № 25. С. 12.
116. Зузак Л. Освячення водою і духом [про свято «Гуцульська розколяда»]. Верховинські вісті. 2014. 24 січня. № 4. С. 9.
117. Зузак Л. Соборна сила коляди [про свято «Гуцульська розколяда»]. Верховинські вісті. 2011. 21 січня. № 4. С. 5.
118. Івасюк В. Про Чернопотоківську писанку має знати світ [про другий фестиваль «Свято чорнопотіцької писанки»]. Народна воля. Газета по-надвірнянськи. 2013. 28 травня. : веб-сайт. URL: <http://volya.if.ua/2013/05> (дата звернення 14.06. 2018).
119. IX Міжнародний гуцульський фестиваль [у м. Надвірна 11–12 вересня 1999 р.]. : веб-сайт. URL: <http://kosiv.info/art/news> (дата звернення 16.05. 2019).
120. Канюк Г. Поет приїхав на гостину [про перебування поета-пісняра Вадима Крищенка на етнофольклорному фестивалі «Саджавське намисто»]. Вісті. 2012. 22 вересня. С. 1–2.
121. Кенюк О. З'їхалися фаніні гості [про проведення XVI Міжнародного гуцульського фестивалю «Коломийка – 2006» у м. Коломия]. Всевідо. 2006. 1 вересня. Число 109–110 (2039–2040). С. 1, 4.

122. Кецмур Б. Історичній скарбничці міста – 40 років [про урочистості з нагоди 40-річчя музею історії м. Болехова ім. Романа Скворія]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2007. 7 грудня. № 47 (518). С. 1.
123. Кіращук Д. Україна починається з Криворівні [про літературно-мистецьке свято «Криворівня – 2000»]. Верховинські вісті. 2000. 29 вересня. № 40. С. 2.
124. Клим Р. Там де шанують природу. Туристичні садиби економно використовують ресурси [про турготель «Косів» Руслани Петричук]. Гуцульський календар 2013 рік. Спецвипуск 18 журналу «Гуцульщина». С. 72–73.
125. Котилася фестивална писаночка [про організацію Всеукраїнського фестивалю «Писанка – 2013» у м. Коломия]. Вільний голос. 2013. 16 травня. С. 1, 3.
126. Кохан В. Українська родина – як бджолина сім'я [про проведення другого відкритого обласного фестивалю «Медовий Спас у Коломійі»] / Віктор Кохан. Вільний голос. 2011. 16 серпня. № 57 (2116). С. 1.
127. Кречуняк Ю. Вишивана Шевченкіана. Через Верховину – до Європи [про виставку «Рушник європейської єдності» в історико-краєзнавчому музеї «Гуцульщина»]. Верховинські вісті. 2014. 11 липня. № 28. С. 8.
128. Куди, літа, літає сиву воду пити [про етнофестиваль «Саджавське намисто»]. Слово народу. 2012. 22 вересня. № 38. С. 1, 6–7.
129. Кутащук Г. «Гуцульська вишивка» [презентація книги у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського в м. Коломійі]. Верховинські вісті. 2010. 9 липня. № 28. С. 8.
130. Лазоришин І. «Збережемо землю – збережемо рід». У Лолині на Долинщині відбувся II екологічний фестиваль. Галичина. 2015. 9 липня. № 98–99. С. 15.
131. Лазоришин І. Вишківські барви «Карпатського літа». Свято на Долинщині може стати традиційним святом. Галичина. 2010. 5 серпня. С. 16.
132. Лазоришин І. Медовий день Долини. Галичина. 2011. 1.09. С. 8.
133. Лудинє. Косів на Івана : веб-сайт. URL: <http://ludyne.if.ua/> (дата звернення 21.04. 2018).
134. Лунали Альпійські горни і гуцульські трембіти . Вільний голос. 2010. 20 липня. № 54. С. 1–2.
135. Луцюк Г. Криворівню треба бачити [про музей І.Я. Франка у Криворівні]. Верховинські вісті. 2003. 29 серпня. № 35. С. 6.
136. Мануляк В. «Співаночки мої милі де я вас подіну» [про фестиваль в с. Верхній Ясенів (районний фестиваль народної гуцульської співанки ім. Чукутихи)]. Верховинські вісті. 2012. 30 листопада. № 49. С. 8.
137. Мануляк В. Феєрверк гуцульських танців [про фестиваль-конкурс гуцульського танцю ім. Я. Чуперчука – В. Шинкарука. Верховинські вісті. 2011. 9 грудня. № 50. С. 8.
138. Марчук В. У Вишків прийшло карпатське свято. Добра справа. 2010. 6 серпня. С. 8.

139. Матвєєва Т. Свято карпатського літа. Зі всіх усюд вівчарська пісня / Тетяна Матвєєва. Свіча. 2013. 9 серпня. С. 4.
140. Матійчин О. Музей – це дзеркало історії [про музей історії м. Болехова]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2003. 6. 06. № 23. С. 7.
141. Міжнародний Гуцульський фестиваль – XII : веб-сайт. URL: http://www.kosivart.com/index.cfm/fuseaction/hutsul_festival.kosiv-XII/ (дата звернення 18. 09. 2018).
142. Міжнародний етнографічно-фольклорний фестиваль «Родослав» пройде в Івано-Франківську : веб-сайт. URL: <http://paralleli.if.ua/news/20986.html> (дата звернення 19. 10. 2018).
143. Мороз В. Золота жила [інтерв'ю з начальником управління туризму Івано-Франківської ОДА Наталією Гасюк з нагоди Дня туризму в Україні]. Галичина. 2011. 22 вересня. № 140–141. С. 8.
144. На зарінках Пруту закінчується Гуцульщина [про проведені заходи XVI Міжнародного гуцульського фестивалю в м. Коломиї]. Вільний голос. 2006. 12 вересня. С. 2.
145. Назарчук Д. На Прикарпатті туристам покажуть «восьме чудо світу» [інтерв'ю з ректором Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника проф. І. Цепендою]. Голос України. 2012. 14 червня. № 108 (5358). С. 24.
146. Назарчук Д. Прикарпаття у ролі пасербиці [інтерв'ю з головою Івано-Франківської обласної ради О. Сичем]. Голос України. 2012. 29 травня. С. 19.
147. Островська О. «Гірські горни» у Коломиї [про міжнародний фестиваль «Гірські горни»]. Вісти Коломиї. 2010. 20 липня. №. 18. С. 1–2.
148. Островська О. «Саджавське намисто». Вечірній Івано-Франківськ. 2012. 20 вересня. № 35 (126). С. 12.
149. Островська О. Про божу муху, мило, квас і медовий спас [про етнофестиваль «Медовий Спас – 2012» в м. Коломиї]. Коломийські вісти. 2012. 17 серпня. С. 1, 4.
150. Романюк Р. Тут з роду в рід прокладено мости [про музей етнографії і побуту с. Саджава Богородчанського району]. Слово народу. 2008. 22 квітня. С. 2.
151. Трак О. Ім'я, ідея, прапор... [про вшанування пам'яті С. Бандери у Народному історико-краєзнавчому музеї с. Бортники]. Галицька Просвіта. 2014. 16 січня. № 3 (470). С. 3.
152. Федів І. Музей – відкритий простір: Кроки назустріч. Музейний простір. 2013. № 4 (10). С. 20–22.
153. Якимів Г. З діяльності музею [про організацію виставок в музеї історії міста Болехова ім. Романа Скворія]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2011. 2 вересня. № 34. С. 3.
154. Якимів Г. Степан Теліжин. Знайомство зблизька [про організацію виставки «Краєвиди Бойківщини у мініатюрі Степана Теліжина» у Долинському краєзнавчому музеї «Бойківщина» Тетяни і Омеляна

Антоновичів]. Ратуша. Газета Болехівської міської ради. 2013. 9 травня. № 17. С. 7.

V. Буклети, брошури

155. Долинський краєзнавчий музей «Бойківщина» Тетяни та Омеляна Антоновичів [путівник]: Рада з туризму Карпатського регіону ; Регіональний туристично-інформаційний центр [буклет]: Івано- Франківськ : [б. д.] 2009. 37 с.

156. Коломийщина в культурній спадщині [путівник] / відп. за вип. Людмила Федор. Тернопіль : Наш світ, 2012. 18 с.

157. Косів – Верховина : путівник / упоряд. І. Пелипейко. Карпати : Ужгород, 1972. 47 с.

158. Музеї Івано-Франківська [путівник] : в рамках проекту «Культурно-пізнавальний туризм в місто Івано-Франківськ». Івано-Франківськ : [б. р.], 2011. 19 с.

159. Музей визвольних змагань Прикарпатського краю : Меморіальний комплекс «Дем'янів Лаз» ; Івано-Франківський музей визвольних змагань; Історико-меморіальний музей ім. Степана Бандери [путівник] / Головне управління туризму і культури Івано-Франківської ОДА ; Український інститут національної пам'яті ; проект О. В. Романів. [Б. д.], [б. р.], 2012. 11 с.

160. Музей історії Галича [путівник] / Дідух В. М. та ін. ; Національний заповідник «Давній Галич». Галич : Національний заповідник «Давній Галич», 2014. 22 с.

161. Музей Леся Мартовича [буклет] / Відповідальний за випуск Ярослав Штиркало. Івано-Франківськ : Ратуша, 2011. 19 с.

162. Музей народної архітектури і побуту Прикарпаття [путівник] / В.М. Дідух ; Національний заповідник «Давній Галич». Галич : Національний заповідник «Давній Галич», 2011. 22 с. [Галицькі святині].

163. Музей писанкового розпису. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського (фотоальбом) / Керівник проекту та автор тексту Ярослава Ткачук. Коломия : Новий Світ, 2013. 36 с.

164. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського [каталог] / передмова Ярослава Ткачук ; редактор-упорядник Богдан Ткачук ; відповідальний за випуск Андріана Ємчук. Коломия, 2011. 60 с.

165. Презентація опільської ноші від історико-етнографічного музею «Берегиня». Серія листівок / редакційна колегія Ірина Чернега та ін. Бурштин : пп Гусак І.М., [б. р.], 2012. 27 с.

166. Скарби Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського / Упорядник та автор проекту Ярослава Ткачук. Львів : «Манускрипт-Львів», 2015. 448 с.

167. Скарбниця бойківського краю – Музей етнографії та побуту села Саджава [буклет музею Богородчанського району] / Відділ культури і

туризму Богородчанської РДА ; Богородчанський туристично-інформаційний центр. [Б. м.], [б. р.], 2010. 2 с.

168. Смирнов В. Літературний музей Прикарпаття. Путівник / В. Смирнов. Івано-Франківськ : Горицвіт, 2007. 38 с.

VI. Монографії, статті

169. Аркас М. Музеї історії міста Коломиї. Музеї Івано-Франківщини: довідник. Івано-Франківськ. 2016. С. 60 – 63.

170. Арсак М. Унікальне зібрання народного мистецтва [про Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського]. 2006. № 3 (15). С. 6–11.

171. Арсенич П. З історії музеїв Галичини. Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. 1993. Вип. 1. С.3

172. Бацвін М. Дослідження та популяризація пам'яток культурної спадщини в музеї етнографії національного заповідника «Давній Галич»: досвід формування, поповнення та збереження. Етнокультурна спадщина Прикарпаття: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Етнокультурна спадщина Прикарпаття». Івано-Франківськ. 2016. С. 228 – 237.

173. Бойкевич О. Музей Миколи Угриня-Безгрішного в Рогатині. Краєзнавець Прикарпаття. 2010. № 16. С. 72–75.

174. Бойко Л. Музеї родини Івана Франка. Краєзнавець Прикарпаття: регіональний науково-методичний альманах. Івано-Франківськ, 2016. №28. С. 50 – 52.

175. Брецька Р. Етнографічні музеї Івано-Франківщини в контексті розвитку музейної справи України. Етнокультурна спадщина Прикарпаття. Івано-Франківськ. 2016. С. 194 – 203.

176. Василів О. Туризм і готельний бізнес. Каталог інвестиційних проектів та пропозицій підприємств Івано-Франківської області. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. С. 222–284.

177. Василенко А. Літопис історії становлення і розвитку народних музеїв України. К.: Наукова думка, 1974. 135 с.

178. Вол Б., Марискевич Т. Історичне краєзнавство в музеях західних областей України: стан і тенденції. Краєзнавець Прикарпаття. 2004. №3. С. 60 – 62.

179. Гавдяк М. Із наших обласних музеїв. Наша Батьківщина. 1938. №4. С. 2 - 3.

180. Гаврилів М. Архітектурні пам'ятки Прикарпаття. Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. 2005 (січень-червень). № 5. С. 34–39.

181. Гаврилович І. Володимир Смирнов: 30 років – вік музейної зрілості (Літературний музей Прикарпаття). Галичина. 2016. №55. С. 9.

182. Гаврилович І. Є вже Шевченківський музей і на Прикарпатті. Перевал. 2014. №3-4. С. 6 – 7.

183. Генина Ю.А. Стратегии развития и факторы успешной деятельности в культурном туризме. Опыт сохранения историко-культурного наследия и трансграничное сотрудничество в сфере культурного туризма : материалы международной научно-практической конференции, Витебск, 24–25 октября 2012 г. / Вит. гос. ун-т; редкол.: А.П. Солодков [и др.]. Витебск : УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2012. С. 174–180.
184. Глушко М. Історико-етнографічне районування Галичини: сучасний стан. Карпати: людина, етнос, цивілізація. 2009. № 1. С. 8–18.
185. Грабовецький В. Народні музеї Львівщини. Л.: Книжно-журнальне видавництво, 1962. С. 26 – 35.
186. Гуральник Ю. У. Зарубежная музеология. М., 2005. 245 с.
187. Данилюк А. Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво. Л.: Українські технології, 2004. 168 с.
188. Данилюк А., Рибак В. Я. Музей народної архітектури та побуту у Львові. Л.: Каменяр, 1988. 245 с.
189. Данилюк А. З глини, дерева і соломи. Пам'ятки народної архітектури Західного Поділля. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2003. 96 с.
190. Доскалюк В. Стародруки у збірці Івано-Франківського обласного художнього музею. Музеї, колекції. люди: традиції і перспективи розвитку музейної справи. Вітчизняний і зарубіжний досвід : міжнародна науково-практична конференція / [підгот. М. Аронець ; автор концепції і теми конф. В. Мельник]. Івано-Франківськ, 2005. С. 25–29.
191. Дрогобицька О. Традиція і модерн: Побут української сільської інтелігенції Галичини (кінець ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.). Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2014. 540 с.
192. Друк В. Удосконалення механізмів управління туристичною сферою на Прикарпатті. Етнос і культура. 2011–2012. № 8–9. С. 149–155.
193. Жигульский З. Музеи мира: введение в музееведение. М., 1989. 315 с.
194. Закс А. Динамика социальных функций музеев СССР. Музееведение. Музеи Мира. М., 1991. 456 с.
195. Зеленчук І. Музей старожитностей Кісельчуків. Гуцульський календар 2014. Верховина. 2014. С. 70 – 71.
196. История и теория музейного дела в СССР. Программа курса (Сост. А. И. Фролов). М., 1989. 377 с.
197. Карп'як І. Народний зразковий історико-краєзнавчий музей с. Бортників Тлумацького району Івано-Франківської області. Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. 2004. № 4 (липень-грудень). С. 66–68.
198. Клапчук В. Становлення та розвиток туризму і відпочинку. Принади Гуцульщини. Гуцульський календар 2013 рік. Спецвипуск 18 журналу «Гуцульщина». 2015. С. 68–71.

199. Клапчук В. Туризм та відпочинок на Гуцульщині у другій половині XIX першій третині XX століть. Україна : Культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2008. Вип. 17 : Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX ст. С. 80–87.
200. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования. М. : Наука, 1987. 453 с.
201. Кондратьев В. Вибірковий метод в етносоціологічних дослідженнях. Народна творчість та етнографія. 1973. № 5 (вересень-жовтень). С. 17–22.
202. Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини : Альбом авт. – упоряд. О.А. Кратюк. К.: Мистецтво, 1991. 208 с.
203. Королько А. Етнографічні дослідження з вивчення Покуття (1991–2010). Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці ; Вишніця: Черемош, 2011. Т. 1 (31). С. 251–267.
204. Котенко Р.М. Розвиток туристсько-екскурсійної справи в 70–80-х роках XX ст. Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. Матеріали науково-практичної конференції «Стан розвитку екскурсійного обслуговування та проблеми управління рекреаційним комплексом Прикарпаття». Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ - Яремче : Фоліант, 2010. Вип. 2. С. 167–175.
205. Куриляк О. Івано-Франківський краєзнавчий музей. Історія створення. Станіславські ратуші: збірник статей. Івано-Франківськ., 2001. С. 99–111.
206. Кустовська О. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.
207. Ласійчук В. Музей писанкового розпису : Путівник: Івано-Франківськ: Облполіграфвидав, 1989. 12 с.
208. Левицький В. Книжкові скарби музею Підгірянки. Галичина. 2016. №42. С. 9.
209. Лещенко А. Проблемы становления музееведческой терминологии на международном уровне. Музей. 2009. № 5. С. 42–46.
210. Лубів Х. Особливості становлення й розвитку етнографічного музейництва на Західній Україні кінця XX – на початку XXI ст. Реакційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції «Туризм і розвиток регіону». Івано-Франківськ. 2013. Вип. 4. С. 176 – 181.
211. Луговий Б. Історичні аспекти розвитку сільського туризму в Галичині XIX–XX ст. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2010. № 146. С. 169–174.
212. Луцький Я. Історія туризму на Прикарпатті. Науково-методичний вісник. Джерела. № 3 (19) (липень-вересень). 1999. С. 15–18.

213. Луцький Я. Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830–1939 рр.). Івано-Франківськ : [б. в.], 2003. 160 с.
214. Лысыкова О. В. Музеи мира. Саратов, 2001. 112 с.
215. Майстровская М. Т. Музей в динамике. Музей и демократия. М., 1997. 225 с.
216. Маланюк Т. Природно-заповідний фонд Івано-Франківської області. Джерела. Науково-методичний вісник. 1999. № 3 (19) липень – вересень. С. 21–24.
217. Малицкий Г. Основные вопросы истории музейного дела в России (до 1917 г.). Очередные задачи перестройки работы краеведческих музеев. М., 1950. 367 с.
218. Маньковська Р. Сучасний музей в соціокультурній динаміці. Історія України. Маловідомі імена, події факти. Вип. 33. К., 2006. С. 106–118.
219. Мельник В. Івано-Франківський Художній музей: експлікація буття. Історія формування колекції, експозиційно-виставочна діяльність, бібліографія публікацій. Рукопис. Відділ рукописів художнього музею. Івано-Франківськ, 1995. 42 с.
220. Мельник В. Іконопис і скульптура бароко в новій виставці Івано-Франківського художнього музею. Артанія. 1996. №2. С. 70-73.
221. Мельник В. Сакральне мистецтво Галичини в експозиції Івано-Франківського художнього музею: Путівник-каталог. Івано-Франківськ: Вид-во Лілея НВ, 2007. 224 с.
222. Мороз В. Використання елементів українознавства та шкільного музею «Етнографія і побут с. Саджава» у навчально-виховному Джерела. Науково-методичний вісник. 1999. № 3 (19) липень – вересень. С. 34–38.
223. Музей и власть: Государственная политика в области музейного дела (XVIII–XX вв.). Ч. 1 – 2. М., 1991. 436 с.
224. Нагірняк А. Музеологія: становлення та історіографія. Гілея. 2015. №4. С. 104 – 107.
225. Наукові записки Краєзнавчого музею. Випуск 1. Івано-Франківськ: Світ, 1993. 168 с.
226. Никишин Н. А. «Язык музея» как универсальная моделирующая система музейной деятельности. Проблемы культурной коммуникации в музейной деятельности. М., 1989. №6. С. 23 – 37.
227. Никишин Н. А. «Язык музея» как универсальная моделирующая система музейной деятельности. Проблемы культурной коммуникации в музейной деятельности. М., 1989. №7 С. 14–28.
228. Омельченко Ю. А. Перша підсистема музейництва (теоретичні засади, витоки, формування). Культурологічні студії. Зб. наук. праць. Вип. 2. К., 2005. С. 288–311.
229. Орел О. Як музей може заробляти гроші? Музеї-скарбниці пам'яток, наукові та культурно-освітні заклади. Українське слово. 2015. 20-26 травня (№20). С. 12 – 13.

230. Паньків М. Намітки з історії Івано-Франківського краєзнавчого музею / М. Паньків. Наукові записки Краєзнавчого музею. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2001. Вип. 5-6. С. 223–231.
231. Пахолко С. Меморіальний музей Степана Бандери та його родини на Галичині. Пам'ятки України. 2006. №1-2. С. 14 – 16.
232. Перший в Україні музей Небесної сотні. Українське слово. 2015. 16–22 вересня №37. С. 9.
233. Петрунина Л. Я. Границы и возможности музейной социологии. Музей и современная социокультурная ситуация. М., 1989. 108 с.
234. Підберезька Л. Музей І.Я. Франка в Лолині. Історія його створення в Лолині. З горіха зерня. Поезія. Проза і публіцистика. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. С. 288–300.
235. Погідний М. Срібна гривна. Івано-Франківськ, 2001. 276 с.
236. Подобед О. Цивілізуючий музей. Креативні підходи до експозицій. Історія України. 2014. №16. С. 19–23.
237. Полєк В. Майданами та вулицями Івано-Франківська. Львів: Світло і тінь, 1994. 90 с.
238. Прикарпаття: спадщина віків. Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії. Історико-культурологічне видання / гол. ред. М. Кугутяк. Львів: Манускрипт-Львів, 2006. 568 с.
239. Равикович Д. А. Социальные функции и типология музеев. Музееведение. Вопросы теории и методики. М., 1987. №6. С. 35–43.
240. Равикович Д. А. Формирование государственной музейной сети (1917 – первая половина 60-х гг.). М., 1988. 178 с.
241. Рега Н. Історія повсякденності у експозиції Івано-Франківського краєзнавчого музею. Івано-Франківськ: минуле і сучасність: тези доповідей конференції, присвяченої 350-літтю заснування Івано-Франківська (Івано-Франківськ, 13 травня 2012 року). Івано-Франківськ, 2012. С. 13–15.
242. Ривьер Ж. Эволюционное определение экомuzeя. Museum. 1985. № 148. С. 45–67.
243. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. М., 1998. С. 3–13.
244. Середюк О. Музеї: бюджетоутворююча організація? Українське слово. 2015. 2-8 грудня (№48). С.10.
245. Смик Р. Шкільний музей і архів при українській державній гімназії у Станіславові. Альманах Станіславівської землі : Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславівщини. Т.2. / Ред. – упоряд. Б. Кравців. Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1985. С. 55.
246. Соломченко О. Скарбниця гуцульського мистецтва: Путівник по музею Косівського технікуму народних художніх промислів імені В.І. Івано-Франківськ, Облполіграфвидав, 1987. 17 с.
247. Станкевич М. Українське художнє дерево XVI-XXст. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. 479 с.

248. Старожитності Гуцульщини: джерела з етнічної історії населення Карпат : Каталог пам'яток історії та культури.: у 2-х тт. Т. 1. Львів : Манускрипт Львів, 2011. 447 с.
249. Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат : Каталог пам'яток історії та культури: у 2-х т. Т. 2 : Томенчук Б. Городища, замки, осередки солевидобутку, давні транскарпатські шляхи. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2011. 267 с.
250. Сундиева А. А. История музейного дела как концепция и метод. Концептуальные проблемы музейной энциклопедии. М., 1990. 317 с.
251. Сундиева А. А. Музеи. Очерки русской культуры XIX века. Т. 3. М., 2001. 234 с.
252. Сундиева А. О базовых понятиях музейной науки. Музей. 2009. № 5. С. 48–52.
253. Сундиева А. О базовых понятиях музейной науки. Музей. 2009. № 7. С. 55–62.
254. Сурмач О. Музей як соціокультурне явище сучасного суспільства. Гілея. 2015. №4. С. 136 – 139.
255. Сурмач О. Музей як соціокультурне явище сучасного суспільства. Гілея. 2015. №6. С. 93–97.
256. Тимчук М. Івано-Франківський обласний художній музей. Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. 2010 (січень-червень). № 15. С. 49–54.
257. Ткачук Я. Колекція вишивки Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Гуцульська вишивка з колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Монографія. К. : Родовід, 2010. 200 с.
258. Ткачук Я. Музейник із Коломиї. Народне мистецтво. 2009. № 1–2. С. 14–18.
259. Ткачук Я. Збірка трійць колонійського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Гуцульські та покутські свічники. Альбом. Львів : Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2008. 376 с.
260. Ткачук Я. Коломійський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Україна туристична. Провідні підприємства. Особистості. Випуск другий. К. : Український видавничий консорціум, 2007. С. 158–160.
261. Ткачук Я. Коломійський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Мистецький Олімп України. Українська Академія геральдики, товарного знаку та логотипу. К., 2006. 354 с.
262. Топеха Н. Використання сучасних технологій для розширення кола відвідувачів музею. Музеї України. 2009. №4. С. 26–28.
263. Топорницька М. Суспільно-географічні перспективи розвитку та урізноманітнення системи фестивального туризму у Карпатському регіоні.

Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 43. Ч. 1. С. 281–287.

264. Уграк П. Писана краса. Людина і світ. 1989. №2. С.56.

265. Чуприна В. Унікальна туристична візитівка Прикарпаття. За належної підтримки влади і громадськості музей нафтопромислів Галичини забезпечить збереження пам'яток давніх нафтопромислів. Галичина. 2017. №35. С.9.

266. Чупрій Л. Стан та проблеми музейної справи в Україні. Музеї України. 2010. №2. С. 2–4.

267. Шляхтина Л. М., Фокин С. В. Основы музейного дела. СПб., 2000. 305 с.

268. Шола Т. Новая музеология и поступальное развитие культуры или пролог кибернетического музея. Музей и демократия. М., 1997. 251 с.

269. Шола Т. Предмет и особенности музеологии. Museum. 1987. № 157. С. 32–46.

270. Шола Т. Предмет и особенности музеологии. Museum. 1987. № 158. С. 21–37.

271. Юренева Т. Музееведение. М., 2003. 235 с.

272. Юренева Т. Музей в мировой культуре. М., 2003. 532 с.

273. Юрчишин Г. Етнографічний потенціал Прикарпатської Гуцульщини та його роль в архітектурній організації рекреації туризму в регіоні. Вісник ХДАДМ. 2007. № 10. С. 146–149.

274. Ярослав Пстрак. Каталог творів з колекцій Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Івано-Франківськ, 1998. 34 с.

275. Якібчук М. Історія розвитку Івано-Франківського художнього музею. Музеї, колекції. люди: традиції і перспективи розвитку музейної справи. Вітчизняний і зарубіжний досвід: міжнародна науково-практична конференція. Івано-Франківськ, 2005. С. 84–85.

276. Яневич Б. Історико-меморіальний музей Степана Бандери в Старому Угринові – пам'ятка національного відродження. Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. 2005 (січень-червень). № 5. С. 62–64.

VII. Енциклопедичні і довідкові видання та підручники

277. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник. Львів, 2005. С. 32.

278. Віртуальний тур музеєм : веб-сайт. URL: stanislav.in.ua (дата звернення 23.06. 2019).

279. Двилюк М. Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Архівні установи України : довідник. У 2-х тт. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки ; упоряд.: С. Артамонова, А. Майстренко, Л. Одинока, Р. Романовський. К., 2010. С. 340–342.

280. Етнографічні тури : веб-сайт. URL: <http://www.halka-tour.in.ua/etnoturu.html> (дата звернення 27.10. 2018).

281. Етнотури : веб-сайт. URL: <http://eneytour.com/index.php/eney-agentam/reklamni-tury> (дата звернення 11.11. 2018).

282. Івано-Франківський обласний краєзнавчий музей : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c2/21.html> (дата звернення 16.04. 2019).
283. Ілюк Л. Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини. Архівні установи України : довідник. У 2-х тт. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки; К., 2010. С. 343–344.
284. Історико-етнографічний музей «Берегиня»: веб-сайт. URL: <http://www.karpaty.info/ua>. (дата звернення 11.10. 2017).
285. Історико-краєзнавчий музей культури та побуту Бойківщини в с. Цінева : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/95.html> (дата звернення 26.05. 2018).
286. Історико-краєзнавчий музей с. Солотвино : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/85.html> (дата звернення 9.10.2018).
287. Карпатський вікенд : веб-сайт. URL: <http://www.nadia-tour.com/karpatskuj-koktel/> (дата звернення 15. 09. 2018).
288. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці : Книги-XXI, 2003. 300 с.
289. Кононенко Б. И. Большой толковый словарь. Культурология. М., 2003. С. 285.
290. Лесів Г. Бібліографічний покажчик зібрань музейних фондів. Вісник Історико-меморіального музею Степана Бандери: Науково-популярний бюлетень. Івано-Франківськ, 2006. Вип. 1. С. 36–39.
291. Івано-Франківський обласний художній музей на Прикарпатті : веб-сайт. URL: museum.if.ua («Музейне коло Прикарпаття »)
292. Музей «Героїв Дніпра» : веб-сайт. URL: <http://news.if.ua/news/5688.html> (дата звернення 15.05. 2019).
293. Музей історії давнього Галича : веб-сайт. URL: <http://davniyhalych.com.ua/muzei/muzei-istorii-galicha/item/78-muzei-istorii-galicha> (дата звернення 12.08. 2018).
294. Музеї Прикарпаття : веб-сайт. URL: <http://museum.if.ua/museums/r2/3.html>. (дата звернення 18.08. 2017).
295. Музей «Бойківщини» ім. Тетяни та Омеляна Антоновичів : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/7.html> (дата звернення 12.12. 2018).
296. Музей «Писанка» : веб-сайт. URL: <http://hutsul.museum/pysanka/> (дата звернення (6.03. 2019).
297. Музей «Покутська хата» : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/r13/77.html> (дата звернення 18.11. 2018).
298. Музей гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів Романа Кумлика : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/r2/3.html> (дата звернення 14.12. 2018).
299. Музей екології і етнографії Карпатського краю : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c12/70.html> (дата звернення 7.07. 2018).
300. Музей етнографії і побуту с. Саджава : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c12/5.html> (дата звернення 12.10. 2016).

301. Музей історії «Криворівня» : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/65.html> (дата звернення 11. 11. 2018).
302. Музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини м. Косів : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c12/110.html> (дата звернення 15.05. 2017).
303. Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття : веб-сайт. URL: <http://museum.if.ua/museums/r5/94.html> (дата звернення 17.09. 2018).
304. Музей побуту та етнографії села Буківна : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c2/64.html> (дата звернення 29.11 2018).
305. Музей родинних професій : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/3.html>. (дата звернення 4.03. 2019).
306. Музей старовинного Покуття «Просвіта» : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c19/67.html> (дата звернення 14.09. 2018).
307. Музей у Городенківському районі : веб-сайт. URL: <http://gorodenka.at.ua/news> (дата звернення 11.10. 2018).
308. Музей-пам'ятка дерев'яної архітектури і живопису XVI–XIX ст. – церква св. Духа : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/c18/41.html> (дата звернення 9.09. 2018).
309. Музеї Карпатського регіону. Львів : Центр Європи, 2004. 63 с.
310. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського : веб-сайт. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/r9/28.html> (дата звернення 21.10. 2018).
311. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв. Посібник / Під редакцією В. Великочого, Н. Гасюк. Івано-Франківськ : Плай, 2005. 64 с.
312. Паламарчук П. Музей етнографії та екології Карпатського краю. Архівні установи України : довідник. У 2-х тт. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки ; упоряд. К., 2010. С. 342–343.

VIII. Автореферати дисертацій

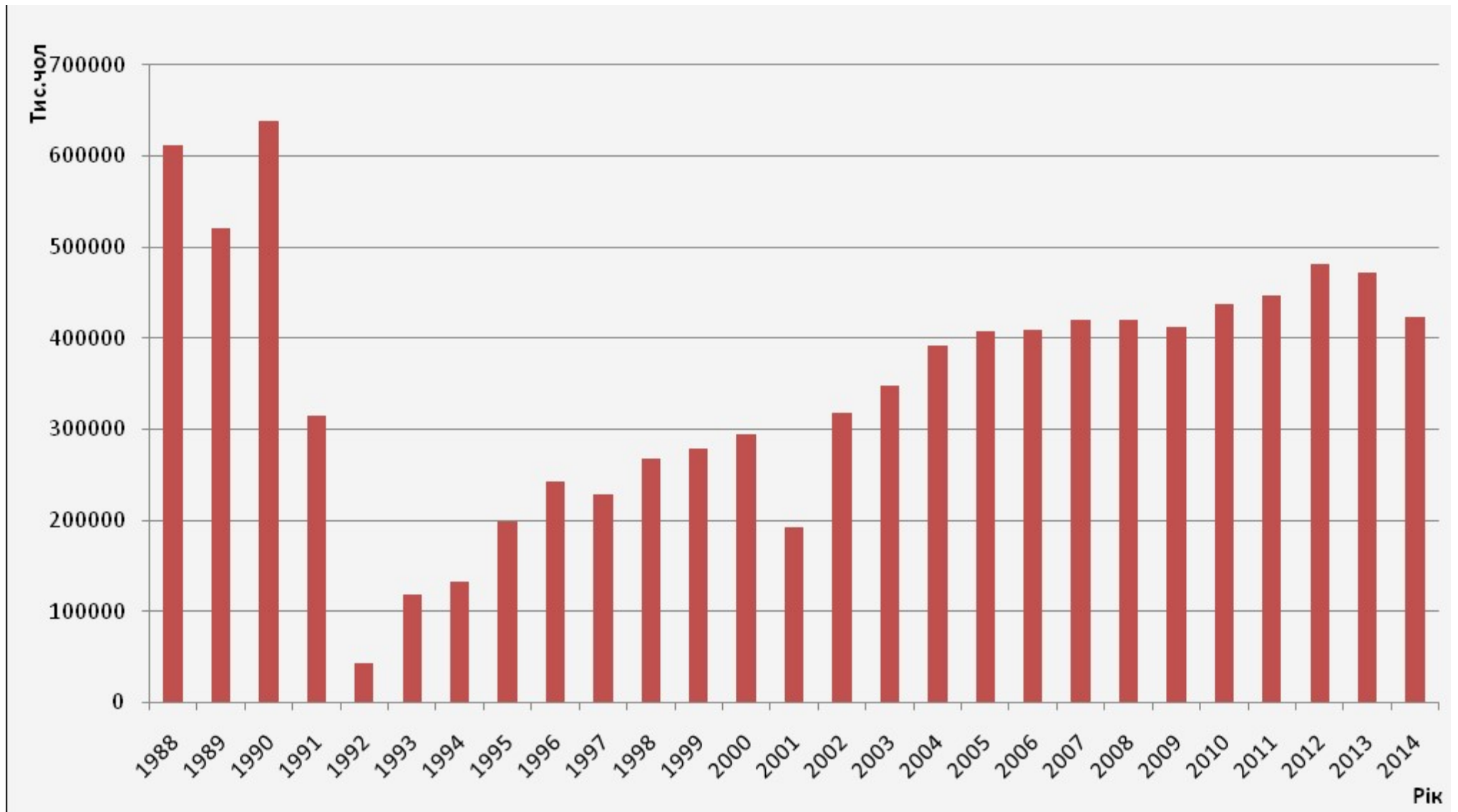
313. Богославець О. Г. Стратегія розвитку рекреаційного комплексу України в сучасних умовах : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00. ВР України, Ін-т законодавства Верховної Ради України. К., 2014. 19 с.
314. Борушак М. Стратегія розвитку туристичних регіонів: автореф. дис. докт. екон. наук : 08.00.05. НАН України, Інститут Регіональних Досліджень. Львів, 2008. 38 с.
315. Василів О. Б. Державне управління розвитком туристично-рекреаційної галузі на регіональному рівні (на прикладі Івано-Франківської області) : автореф. дис. канд. наук з держ. управління: 25.00.01. Львів, 2008. 19 с.
316. Вишнеvsька Ю. Адміністративно-правові заходи забезпечення діяльності у сфері сільського туризму в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2011. 24 с.

317. Гарбар Г. А. Філософія гостинності в українському просторі туризму (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. д-ра філос. Наук : 09.00.03. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2013. 32 с.
318. Голубець, І. М. Туризм як фактор розвитку екологічної культури України (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) : автореф. дис. канд. культурології : 26.00.01. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. К., 2011. 16 с.
319. Друк В. В. Державне регулювання гірського туризму в Україні: розвиток організаційного та правового механізмів : автореф. дис. канд. наук з держ. Управління. Івано-Франківськ, 2012. 19 с.
320. Котенко Р. М. Туристично-екскурсійна справа на Прикарпатті у 70–80-ті роки ХХ століття : автореф. дис. канд. іст. Наук. Івано-Франківськ, 2013 . 18 с.
321. Орлова М.Л. Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області) автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02. Одес. Нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2009. 20 с.
322. Семенець О. С. Правове регулювання використання природних ресурсів для туризму в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2012. 18 с.
323. Середа Ю. В. Туристичні практики як соціокультурний феномен: особливості конструювання в сучасному українському суспільстві : автореф. дис. канд. соціол. наук : 22.00.04. Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. Х., 2010. 20 с.
324. Серокурова Н.А. Суспільно-географічні особливості туристсько-рекреаційного потенціалу Харківського регіону: автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02. Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Х., 2013. 20 с.
325. Слободенюк Е. Туризм як чинник гуманізації відносин між народами: автореф. дис. канд. філософ. наук: 09.00.03. Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. Одеса, 2003. 19 с.
326. Соловйов Д. І. Науково-методичні основи державного регулювання туристичної сфери : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. Наук : спец 08.00.03. – економіка та упр. нац. госп-вом М–во освіти і науки, молоді та спорту України, Бердянський ун-т менедж. І бізнесу. Бердянськ, 2012. 20 с.
327. Соляник С. Ф. Туризм як соціоетичний чинник суспільного життя: автореф. дис. канд. пед. наук : 09.00.03. Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. К., 2010. 20 с.
328. Стецюк О. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: структура та територіальна організація: автореф. дис. географ. наук: 11.00.02. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2006. 22 с.
329. Сухарева К.В. Туризм як спосіб подолання людиною граничності повсякденного буття : автореф. дис. канд. філософ. наук : 09.00.03. Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2010. 16 с.

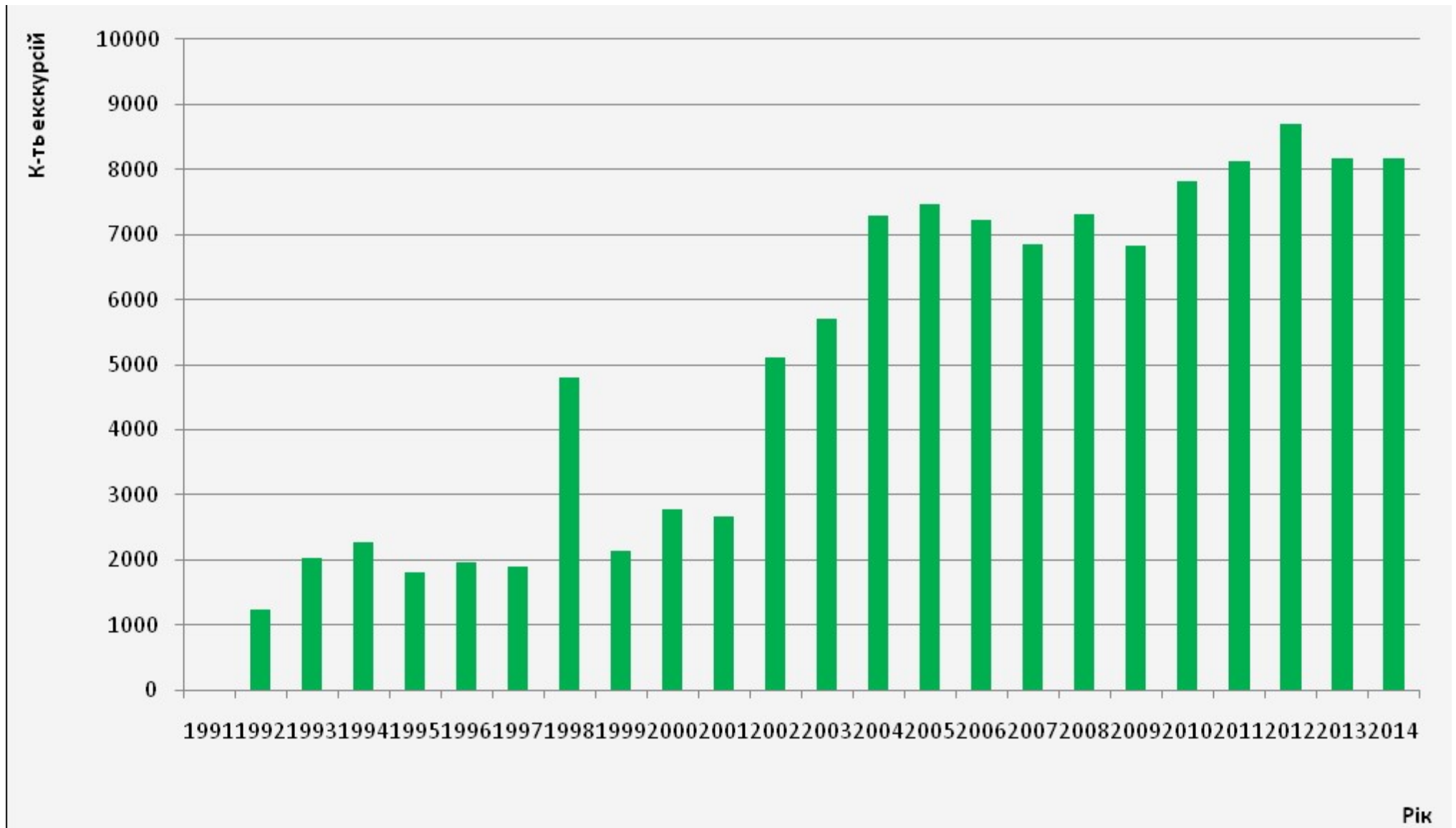
**Кількісна характеристика музейних закладів
Івано-Франківської області за період 1995 – 2015 рр.**

Роки	Кількість музеїв, од	Кількість відвідувачів музеїв, тис.
1995	8	199,2
1996	10	242,9
1997	11	228,4
1998	12	267,3
1999	13	280,0
2000	15	326,4
2001	15	347,3
2002	15	375,7
2003	15	402,0
2004	16	505,9
2005	18	447,5
2006	17	426,5
2007	17	448,3
2008	16	431,2
2009	18	422,1
2010	21	449,1
2011	22	463,7
2012	24	486,1
2013	24	486,7
2014	24	450,6
2015	26	480,7

Відвідувачі музеїв Івано-Франківської області

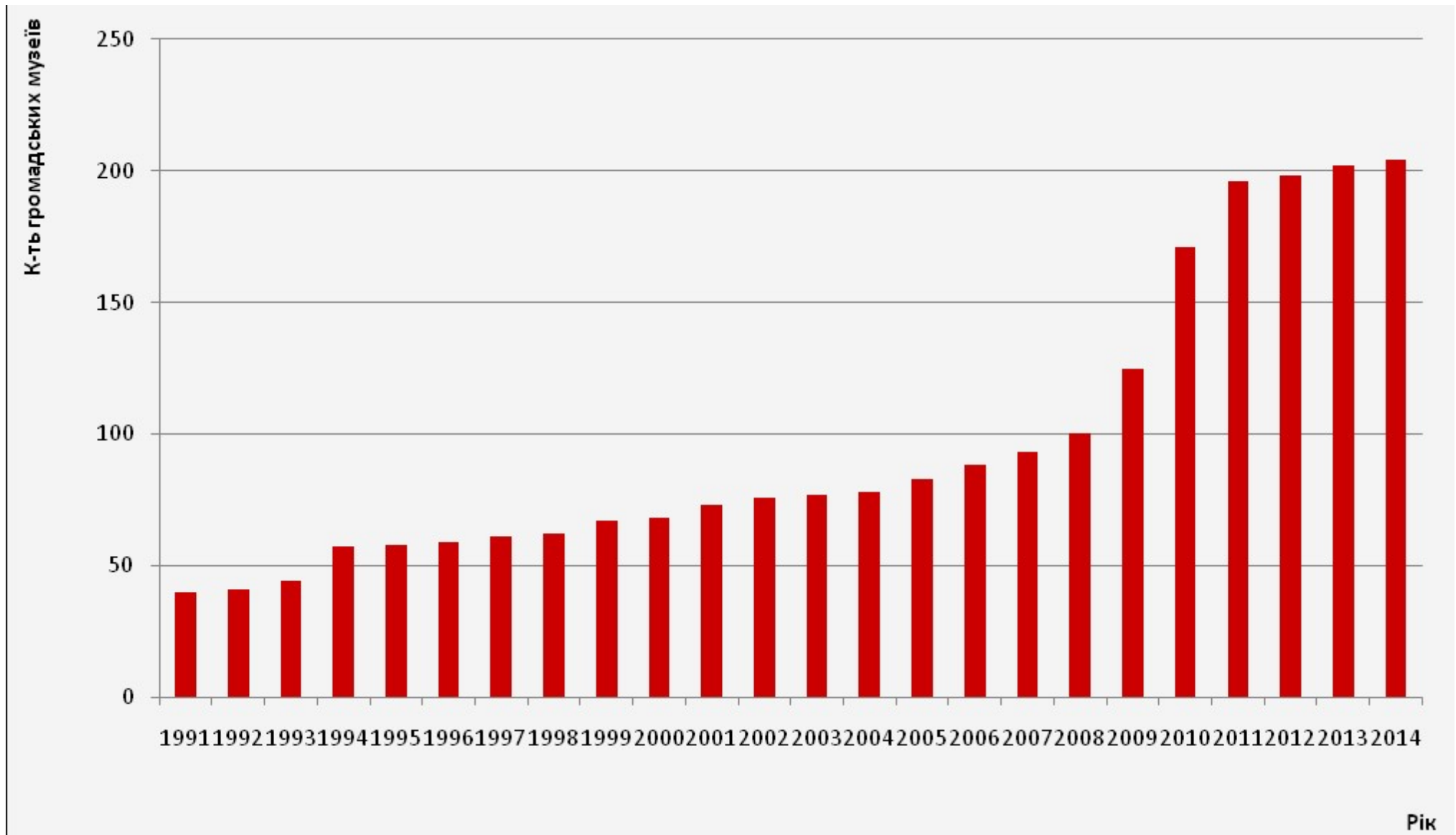

Екскурсійна діяльність у музеях області

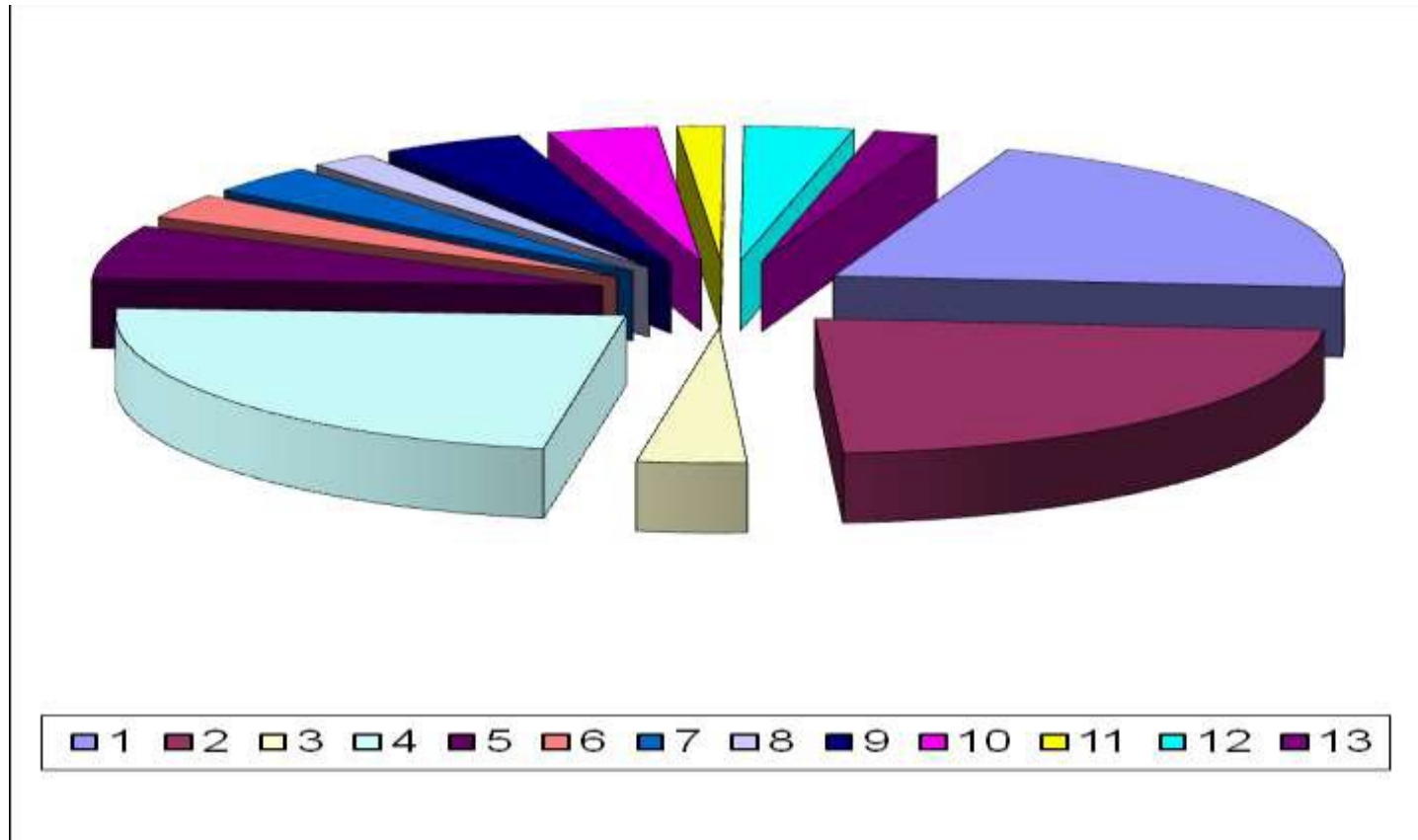

Розвиток громадських музеїв на Прикарпатті упродовж 1991 – 2014 рр.

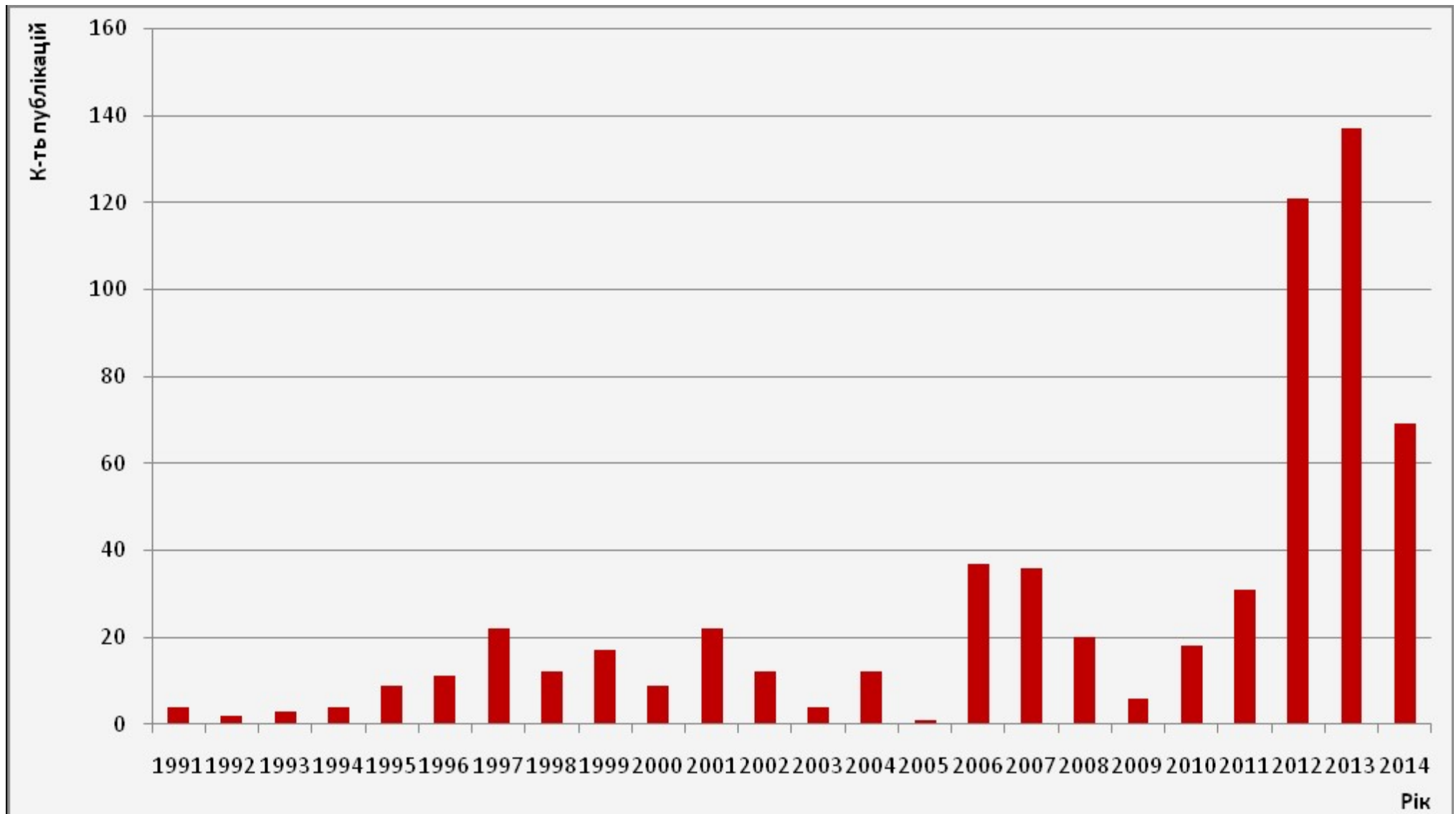

Розподіл громадських музеїв за профілем

Умовні позначки: 1 – історичні, 2 – історико-краєзнавчі, 3 – історико-етнографічні, 4 – краєзнавчі, 5 – етнографічні, 6 – літературні, 7 – літературно-меморіальні, 8 – літературно-краєзнавчі, 9 меморіальні, 10 – мистецькі, 12 – музичні, 13 – художні.

Науковий доробок Музею мистецтв Прикарпаття у період з 1991 – по 2014 рр.

«Затверджено»

Наказ № _____ від _____ 2017 р. Рішення Бурштинської Директор Бурштинського міської ради
Енергетичного колледжу ІФНТУНГ від 28.02.2017 № 03/24 - 17

м.п. _____ О.Джура Міський голова _____ Р. Джура

«Затверджено»

СТАТУТ
ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО МУЗЕЮ
«БЕРЕГІННЯ»
(нова редакція)

м. Бурштин
2017 рік 2

1. Загальні положення.

1.1. ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ МУЗЕЙ «БЕРЕГІНЯ» (далі – Музей) є об'єктом комунальної власності територіальної громади м. Бурштин та с. Вигівка.

1.2. Засновником Музею є Бурштинський енергетичний коледж Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу та співзасновником - Бурштинська міська рада Івано-Франківської області, які здійснюють фінансування Музею, його матеріально-технічне забезпечення, надають приміщення, необхідні інженерні комунікації, організують ремонт приміщень, їх господарське обслуговування.

1.3. Органом управління Музею є Відділ культури, туризму і зовнішніх зв'язків Бурштинської міської ради (далі – Уповноважений орган управління).

1.4. Музей створений на основі громадського історико-етнографічного музею «Берегиня» при Бурштинському енергетичному коледжі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

1.5. Музей у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, постановами Верховної Ради України, Указами Президента України, Постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а також рішеннями, наказами та розпорядженнями Засновників, Уповноваженого органу управління та іншими нормативно-правовими актами органів місцевого самоврядування, а також цим Статутом.

2. Найменування та місцезнаходження.

2.1. Найменування: повне українською мовою:

ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ МУЗЕЙ «БЕРЕГІНЯ»

Скорочене найменування: МУЗЕЙ «БЕРЕГІНЯ».

2.2. Місцезнаходження: 77111, Івано-Франківська область,

місто Бурштин, вулиця Коновальця, 2 (гуртожиток енергоколеджу)

3. Мета та предмет діяльності.

3.1. Музей створений як заклад наукової та культурно-освітньої діяльності з метою комплектування, збереження, вивчення і популяризації пам'яток матеріальної і духовної культури.

3.2. Концепція роботи Музею формується у відповідності до загально національних програм розвитку культури, методичних розробок та рекомендацій Міністерства культури України на основі вивчення історичних традицій та розвитку творчості в Україні та краї.

3.3. Музей вивчає і узагальнює передовий досвід роботи в музейній сфері, здійснює його впровадження, надає практичну та методичну допомогу.

3.4. У відповідності до загальних положень діяльності, основними напрямками роботи Музею є:

науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних збірань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, пам'яткоохоронна робота, а також діяльність пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначені як культурні цінності, з метою включення до музейного фонду України.

3.5. Основними завданнями Музею є збирання, зберігання, вивчення, експонування музейних предметів.

3.6. Науково-дослідна робота Музею:

- вивчення культури і побуту населення Прикарпаття у контексті історичного розвитку краю з найдавніших часів;
- вивчення художньої, історичної, наукової та пізнавальної цінності фондів Музею – основного джерела знань про край;
- проведення наукових розвідок, наукових відряджень та експедицій (етнографічних, історичних);

- написання тематико-експозиційних планів, наукових звітів по експедиціях, наукових описів окремих предметів і колекцій, бібліографічних праць, пов'язаних з вивченням краю, монографій і статей, науково-допоміжних матеріалів.

3.7. Експозиційна робота Музею:

- Музей засобами експозиції вирішує питання науково-освітньої та виховної роботи. У відповідності з цим експозиція Музею повинна сприяти національно-культурному відродженню, поширювати краєзнавчі знання серед відвідувачів;
- створює експозицію на основі найновіших досягнень науки та у відповідності з методичними принципами музеєзнавства;
- розробляє тематичну структуру, тематико-експозиційні плани і проекти художнього оформлення експозиції, які затверджуються органами культури по підлеглості Музею.

3.8. Науково-освітня робота Музею:

- проведення екскурсій по експозиції, виставках, фондах Музею, консультацій, тематичних уроків-екскурсій у музеї;
- організація зустрічей відповідно до профілю Музею, гурткової роботи;

Музей організовує:

- зустрічі відвідувачів з видатними людьми краю, гостями;
- народні університети краєзнавства або цикли лекцій при народних університетах культури;
- пересувні виставки з історичної та народознавчої тематики, а також пов'язані з пам'ятними датами;
- систему різних заходів з навчальними закладами;
- з метою популяризації своєї діяльності Музей розповсюджує афіші, плакати, листівки про зміст і час роботи музею, тематику лекцій, запрошення та різноманітні масові заходи, видає каталоги та буклети, виступає в періодичній пресі і телебаченню.

3.9. Науково-збиральницька та науково-фондова робота:

- з метою всестороннього вивчення краю і створення експозицій;
- Музей здійснює наукове комплектування фондів, організовуючи постійне збирання матеріалів та музейних предметів серед населення, в першу чергу встановлюючи зв'язки з краєзнавцями, міськими та районними органами влади, керівниками підприємств, установ тощо;
- необхідні музеєві предмети приймаються в дар або купуються через закупівельну комісію;
- зібрані матеріали документуються у відповідності з існуючими інструкціями;
- всі експонати, які знаходяться під охороною Музею, складають його фонд, який входить до складу музейного фонду України. Крім основного, в Музеї зберігаються і музейні предмети науково-допоміжного фонду. Музей забезпечує зберігання музейних фондів і створює умови для їх широкого використання.

З цією метою він здійснює:

- а) облік фондів Музею у відповідності з діючими положеннями та інструкціями;
- б) розміщення фондів у спеціально обладнаних приміщеннях з обов'язковим дотриманням існуючих правил;
- в) профілактичні заходи для забезпечення пам'ятників, які потребують реставрації;
- г) надання консультацій по матеріалах фондів, складання додаткових картотек, каталогів.

3.10. Видавнича діяльність Музею.

Музей готує до видання науково-популярні праці, які відображають всі сторони діяльності Музею; путівники, каталоги, огляди фондів, а також інформаційні матеріали, які сприяють популяризації Музею, програми роботи з загальноосвітніми навчальними закладами та вищими навчальними закладами. Музей має право обмінюватися виданою ним літературою з іншими установами.

3.11. Бібліотека Музею. 4

В бібліотеці концентрується вся література про край. Бібліотека постійно поповнюється історичною та етнографічною літературою, науково-методичними та науково-популярними виданнями у відповідності до профілю Музею.

3.12. Архів Музею.

В процесі діяльності Музею формується його науковий архів. В нього входять такі групи матеріалів: плани роботи і звіти про роботу Музею, протоколи засідань, рукописи науково-дослідних робіт, звіти про експозиції і наукові відрядження, структурні і тематико-експозиційні плани експозицій і виставок, розробки допоміжних матеріалів, проекти і ескізи художнього оформлення експозицій, методичні розробки екскурсій, тези і тексти лекцій, закінчені книги відгуків, малюнки, фотографії з різних питань Музею. В архіві можуть бути і інші матеріали, які являють собою наукову і методичну цінність.

3.13. За видом діяльності КВЕД – 92.52.0 – діяльність музеїв та охорона історичних місць і будівель.

4. Юридичний статус.

4.1. Музей є юридичною особою.

4.2. Музей є неприбутковою установою.

4.3. Музей користується закріпленням за ним майном на праві оперативного управління, згідно з укладеним договором. Своє майно Музей розпоряджається відповідно до вимог законодавства України та Статуту.

4.4. Музей здійснює діяльність у межах положень, передбачених чинним законодавством України.

4.5. Музей користується правами юридичної особи, має свою печатку, штамп та інші атрибути.

4.6. Музей не відповідає за зобов'язаннями держави, Засновників, Уповноваженого органу управління.

4.7. До компетенції Засновників належить:

- прийняття рішення про створення, реорганізацію та ліквідацію Музею;
- прийняття рішення про затвердження Статуту та внесення змін до нього;

До компетенції Уповноваженого органу управління належить:

- прийняття рішення про призначення та звільнення з посади керівника;
- розроблення стратегії розвитку Музею;
- забезпечення проведення інвентаризації майна Музею;
- затвердження штатного розпису;
- надання допомоги Музею коштами та матеріальними цінностями;
- можуть створювати філії та відділи Музею без надання їм статусу юридичної особи в порядку визначеному чинним законодавством України.

5. Права та обов'язки.

Музей має право:

5.1. Звертатися у порядку, передбаченому законодавством, до центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств і організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, для отримання інформації та матеріалів, необхідних для виконання покладених на Музей завдань та статутних обов'язків.

5.2. Здійснювати співпрацю з іноземними організаціями відповідно до законодавства України.

5.3. Залучати підприємства, установи та організації для реалізації своїх статутних завдань у визначеному законодавством України порядку.

5.4. Одержувати благодійні внески, гранти, дарунки, внески від спонсорів та меценатів у порядку, визначеному чинним законодавством.

5.5. Рекламувати свою діяльність за допомогою засобів масової інформації та іншими способами. Здійснювати інші права, що не суперечать чинному законодавству.

6. Музей зобов'язаний:

- 6.1. Забезпечувати належні умови для високопродуктивної праці, дотримуватися вимог законодавства про працю, правил та норм охорони праці, техніки безпеки, соціального страхування тощо.
- 6.2. Вживати заходів для вдосконалення механізмів оплати праці з метою посилення матеріальної зацікавленості працівників як у результатах праці, так і за загальними підсумками роботи Музею.
- 6.3. Здійснювати оперативний облік, складати та подавати звітність згідно з чинним законодавством.
- 6.4. Проводити інвентаризацію належного йому майна, коштів і фінансових зобов'язань для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності та статистичної інформації згідно з чинним законодавством.

7. Управління.

Управління Музеєм здійснюється відповідно до цього Статуту на основі поєднання прав Засновника, Уповноваженого органу управління і участі в управлінні трудового колективу.

7.1. Загальне управління Музеєм здійснює директор, який призначається і звільняється з роботи рішенням Уповноваженого органу управління відповідно з чинним законодавством.

7.2. Засновники:

- вирішують питання про заснування, реорганізацію та ліквідацію Музею;
- затверджують Статут Музею та зміни до нього, здійснюють контроль за його дотриманням;
- надають допомогу Музею коштами та матеріальними цінностями.

7.3. Уповноважений орган управління:

- здійснює фінансування Музею, розпоряджається майном, фінансами та веде бухгалтерський облік;
- призначає та звільнює директора Музею;
- затверджує структуру, штатний розпис та кошторис працівникам Музею.

7.4. Директор Музею:

- організовує роботу музею по всіх напрямках, займається безпосередньо адміністративно-господарською, фінансовою, науково-методичною діяльністю без особливого на те доручення і несе повну відповідальність за його стан і діяльність;
- представляє Музей в усіх установах і організаціях;
- забезпечує збереження музейного майна, фондів Музею.
- вирішує інші питання діяльності Музею у відповідності із законодавством України;
- директор Музею є офіційним представником Музею в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, установах та організаціях, а також у взаємовідносинах з організаціями та фізичними особами, у тому числі іноземними, відповідно до наданих їм повноважень;
- Засновники та Орган управління вправі делегувати директору і інші повноваження.

8. Фінансування та майно Музею.

8.1. Майно Музею складають основні фонди та оборотні кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається у балансі органу управління Музею.

8.2. Майно Музею, яке передане на праві оперативного управління, є комунальною власністю територіальної громади м. Бурштин та с. Вигівка.

Здійснюючи право оперативного управління, Музей користується та розпоряджається майном відповідно до закону.

8.3. Для забезпечення своєї діяльності Музей може у встановленому законом порядку придбати або орендувати майно. 6

8.4. Джерелами формування майна Музею є :

- кошти місцевого бюджету;
- кошти співзасновників;
- надходження від надання платних послуг, перелік яких затверджений відповідною постановою Кабінету Міністрів України.
- благодійні внески, гранти, дарунки, всі види добровільної та безоплатної допомоги, внески від спонсорів та меценатів.
- надходження від виконання робіт, надання послуг, пов'язаних з основною статутною діяльністю Музею.
- інші джерела не заборонені законодавством.

8.5. Фінансування Музею:

Фінансування діяльності Музею здійснюється у встановленому порядку за рахунок коштів Засновників . Бюджетні фінансові витрати здійснюються в межах кошторису, затвердженого Уповноваженим органом управління відповідно до бюджету, добровільних фінансових внесків і пожертв юридичних та фізичних осіб, які зараховуються на спеціальний рахунок Музею і використовуються на його утримання, відповідно до затвердженого у встановленому порядку кошторису, а також інших джерел, не заборонених законодавством України. При визначенні розміру бюджетних асигнувань Музею кошти, які поступають з інших джерел, не є підставою для зменшення бюджетних асигнувань. Розпорядником коштів Музею є Орган управління.

8.6. Доходи (прибутки) та майно або їх частини не підлягають розподілу серед Засновників (учасників) членів такої організації, працівників Музею (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органу управління та інших пов'язаних з ними осіб.

8.7. Доходи (прибутки) неприбуткової організації використовуються виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямків діяльності, визначених її установчими документами.

Музей самостійно здійснює оперативний облік, веде статистичну звітність і подає її органам, уповноваженим здійснювати контроль за відповідними напрямками діяльності Музею у визначеному законодавством України порядку.

Керівництво Музею несе відповідальність перед Засновником, Уповноваженим органом управління та перед іншими органами за достовірність та своєчасність подання звітності.

9. Музейний фонд.

9.1. Музейний фонд Музею – це сукупність рухомих пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, які мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, незалежно від їх виду, місця створення, що зберігаються в фондах Музею.

Музейний фонд належить до музейного фонду України, який є національним багатством, невід'ємною складовою культурної спадщини України, що охороняється законом.

Музей, юридичні і фізичні особи зобов'язані забезпечувати збереженість Музейного фонду України та сприяти його поповненню.

На підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2005 року №889 « Про доповнення переліку музеїв, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України» музейних фонд Музею належить до державної частини Музейного фонду України.

9.2. Формування музейного фонду здійснюється шляхом:

- придбання в установленому порядку предметів музейного значення центральним органом виконавчої влади у сфері культури і туризму, іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого 7

самоврядування та Музеєм - за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством;
 - безоплатної передачі предметів музейного значення підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян та громадянами;
 - поповнення музейних зібрань іншими способами, передбаченими законодавством України.

9.3. Облік музейних предметів та предметів музейного значення.

- музейні предмети та предмети музейного значення, які зберігаються в Музеї, підлягають обліку, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Форми облікових документів затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері культури. Фондово-облікова документація підлягає довічному зберіганню.

10. Повноваження трудового колективу.

10.1. Працівники Музею мають право брати участь в управлінні Музею через загальні збори трудового колективу, раду трудового колективу, інші органи, уповноважені трудовим колективом на представництво його інтересів, вносити пропозиції щодо поліпшення роботи Музею, а також з питань соціально-культурного і побутового обслуговування.

Представники первинної профспілкової організації, а у разі її відсутності – вільно обрані працівниками представники, представляють інтереси працівників в органах управління Музею відповідно до законодавства.

Музей зобов'язаний створювати умови, які б забезпечували участь працівників у його управлінні.

10.2. Трудовий колектив Музею складається з усіх громадян, які своєю працею беруть участь у його діяльності на основі трудового договору, який регулює трудові відносини працівника з Музеєм.

10.3. Джерелом коштів на оплату праці працівників Музею є кошти місцевого бюджету.

Форми і система оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні ставки, схеми посадових окладів, умови запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантійних виплат встановлюються відповідно з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством України.

Мінімальна заробітна плата працівників не може бути нижчою від встановленого законодавством України мінімального розміру заробітної плати.

10.4. Працівники Музею провадять свою діяльність відповідно до Статуту, посадових інструкцій та чинного законодавства України.

11. Припинення діяльності.

11.1. Припинення діяльності Музею здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації за рішенням Засновників, а у випадку, передбачених законодавством України – за рішенням суду.

11.2. У разі реорганізації Музею вся сукупність його прав та обов'язків переходить до його правонаступників.

11.3. Ліквідація Музею здійснюється ліквідаційною комісією, яка утворюється Засновником або рішенням суду.

11.4. Порядок і строки проведення ліквідації, а також строк заявлення кредитором своїх вимог до юридичної особи, що припиняється, визначаються органом, який прийняв рішення про ліквідацію Музею і не може становити менше двох і більше шести місяців з дня оприлюднення повідомлення про рішення щодо припинення Музею. 8

11.5. У разі ліквідації Музею порядок подальшого використання його зібрань визначають Засновники за погодженням з центральним органом виконавчої влади у сфері культури.

11.6. З моменту призначення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження з управління Музеєм. Ліквідаційна комісія оцінює наявне майно Музею (крім переданого в оперативне управління яке повертається Засновнику) і розраховується з кредиторами, складає ліквідаційний баланс та подає його Засновнику, який призначив ліквідаційну комісію. Достовірність та повнота ліквідаційного балансу повинні бути перевірені у встановленому законодавством порядку. Ліквідаційна комісія виступає в суді від імені Музею, що ліквідується.

11.7. Черговість та порядок задоволення вимог кредиторів визначаються відповідно до законодавства.

11.8. У разі припинення Музею (в результаті його ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення), його активи повинні бути передані одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зараховані до доходу бюджету.

11.9. Музей є таким, що припинив свою діяльність, з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення цієї юридичної особи.

Секретар Бурштинської міської ради Богдан Рибчук

Джерело [294]

Історико-краєзнавчий музей Олекси Довбуша с. Печеніжин Коломийського району Івано-Франківської області

Історико-краєзнавчий музей Олекси Довбуша с. Печеніжин Коломийського району Івано-Франківської області

Музей освіти Прикарпаття

Експозиція писанок в музеї «Писанка» м. Коломия

Джерело [294]

Музей «Писанки» м. Коломия

Експозиція в музеї Марійки Підгірянки в с. Білі Ослави.

Експозиція в Івано-Франківському краєзнавчому музеї

Джерело [294]

Додаток Т

Експозиція в Івано-Франківському краєзнавчому музеї

Літературний музей Прикарпаття

Джерело [294]

Літературний музей Прикарпаття

Джерело [66]

Додаток Ч

Музей визвольних змагань Прикарпаття

Джерело [66]

Додаток Ц

Музей визвольних змагань Прикарпаття

Джерело [294]

